

Z P R Á V Y
JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGŮ
PŘI ČSAV

ROČNÍK XXI,
1-3
1979

P R A H A

J E D N O T A   K L A S I C K Ý C H   F I L O L O G Ů

OBSAH - CONSPECTUS FASCICULI

In memoriam Jindřicha Čadíka / In memoriam Henrici Čadík ...	3
Jan BOUZEK: Čadík syntetik	4
Marie DUFKOVÁ: Čadíkova muzejní práce	7
Iva ONDŘEJOVÁ: J.Čadík, O klenotnictví jižního Ruska ve starověku	9
Jan BAŽANT: J.Čadík, Úvod do dějin vásové keramiky řecké ..	10
Marie DUFKOVÁ: Souhrnná bibliografie prací J.Čadíka	12

ČLÁNKY - COMMENTATIONES

Alena FROLÍKOVÁ: Speusippův list Filipovi II. (úvod, překlad, komentář) / Speusippi epistula ad Philippum II (praefatio, versio, notae)	17
Ladislav VIDMAN: K psaní řeckých a latinských jmen v češtině / Quo modo nomina Graeca et Latina in lingua Bohemica scribenda sint	28
Z.K.Vysoký zemřel / Z.K.Vysoký mortuus est	34
Jan BURIAN: Populárně vědecké práce z oboru antiky / Opera pervulganda ad antiquitatem spectantia ⁺)	35
Radislav HOŠEK: Překlady antických autorů do češtiny / De veterum auctorum versionibus Bohemicis ⁺)	40
Josef HEJNIC: Báseň Šimona Fagella Villatika Ad Musas a její předlohy / Quo modo Simon Fagellus Villaticus Ausonium et Balbum imitatus carmen Ad Musas composuerit	46
Anděla FIALOVÁ - Josef HEJNIC: Dva příspěvky k českokrumlov- skému listáři / Duo addenda ad Regesta diplomatica Crum- loviensia	51
Jana NECHUTOVÁ: Jan ze Středy a Konrád Waldhauser / Iohannis Noviforensis et Conradi Waldhauser duae epistolae ignotae (praefatio, versio, notae)	56

ZPRÁVY - RELATIONES

Daniel ŠKOVIERA: Pohľad na prvé desaťročie činnosti Slovenskej jednoty klasických filológov pri SAV	63
Ladislav VIDMAN: VII. kongres FIEC	73

REFERÁTY - CENSURAE LIBRORUM

Jan Bouzek - Radislav Hošek: Antické Černomoří. Praha, Svoboda 1978 (Josef Šmatlák)	76
A.J.Gurevič: Kategorie středověké kultury. Přel.J.Kolár. Praha, Mladá fronta 1978 (Jiří Matl)	78
Л.И.Киселева: Латинские рукописи Библиотеки Академии наук СССР. Описание рукописей латинского алфавита X-XV вв. Ленинград, Наука 1978 (Ivan Hlaváček)	81

SPOLKOVÉ ZPRÁVY - VITA SOCIETATIS JKF

Zpráva o činnosti JKF za r.1978 (Ladislav Vidman)	86
Přednášky JKF v r.1978 (Irena Lukešová)	90
Zpráva o hospodaření JKF za r.1978 (Bohumila Mouchová)	100
Dodatek ke Zprávě o hospodaření JKF za r.1978 (Bohumila Mouchová)	101
Revizní zpráva o činnosti JKF za r.1978 (Růžena Dostálová - Dana Řezníčková)	102

Pozn.red.:

Příspěvky označené *) byly předneseny na Antické konferenci, pořádané Kabinetem pro studia řecká, římská a latinská ČSAV ve dnech 9.- 11.února 1977 v Liblicích.

Zpráva o úmrtí Z.K.Vysokého došla po uzávěrce, a proto byla zařazena na volné místo do oddílu článků.

IN MEMORIAM JINDŘICHA ČADÍKA

1. ledna 1979 se završil život prof.dr.Jindřicha Čadíka, dlouholetého ředitele Umělecko-průmyslového muzea v Plzni a profesora klasické archeologie na Karlově univerzitě. Jeho životní dráhy bylo vzpomenuo na jiných místech, zde se proto soustředíme na zhodnocení jeho díla, které zahrnuo mnoho různých složek, a zejména na jeho činnost v klasické archeologii. Vedle bohaté činnosti pedagogické, za které vychoval mnoho žáků v oborech klasická archeologie a dějiny umění, a jeho organizátorské činnosti v plzeňském muzeu, zůstává po něm zejména celá řada literárních prací, jak je vidět v připojené bibliografii.

Svou pracovitostí, kulturní vzdělaností, mnohostrannou činností i morální silou své osobnosti zůstává pro nás prof. J. Čadík světlým příkladem, zároveň však neopakovatelným člověkem.

ČADÍK SYNTETIK
Jan Bouzek (Praha)

Přehled speciálních prací Jindřicha Čadíka, o skle, špercích, keramice i o pozdějším výtvarném umění by nevyčerpal celou šíři jeho odborné činnosti v klasické archeologii, a proto bychom si měli nejdříve připomenout Čadíka-syntetika, respektive dvě jeho práce, které představují takovou syntézu. První z nich je vůbec první jeho knížka O čarovné moci mrtvé hlavy (Plzeň 1920). Svěží studie shrnula antický materiál s etnografickými doklady různých přírodních národů a s primitivními národopisnými tradicemi z různých částí Evropy v obraz, který osvětluje jak některé tradice v řeckém světě, tak problém mrtvé hlavy v dějinách náboženství vůbec. Pozoruhodná je schopnost mladého tehdy badatele proniknout ke kořenu věci a své výsledky formulovat tak jasně a zajímavě, že jde téměř o napínavé čtení.

Druhou syntézou, která si v této vzpomínce zaslouží zvláštní zmínky, je Čadíkův přehled řeckého umění v melantrišských Dějinách lidstva. Tyto dějiny mají vůbec v české historiografii zvláštní čestné místo. Třebaže jejich úroveň není všude stejná, ve svém úhrnu představují reprezentativní výtěžek českého historického bádání v době mezi oběma válkami, jsou jakýmsi jeho završením a zároveň už epilogem v době počátku nacistické okupace. Čadíkovy dějiny řeckého umění patří k nejzdařilejším částem prvních svazků řady. Opravdová syntéza širšího úseku minulosti vyžaduje spojení intelektuálního pochopení tématu s citovým porozuměním, schopností vcítit se do problémů dávného světa. Dodržení míry je zde zvlášť obtížné a prof. Čadíkovi se to zdařilo natolik, že jeho Řecké umění výtvarné je dosud nejzdařilejším celkovým přehledem v české literatuře vůbec, skutečným odrazem jasu helénského slunce. V hloubce pochopení dávného řeckého světa se staví Čadíkův přehled čestně po bok Novotného Gymnasia, které je ovšem spíše osobní reflexí než syntézou.

Na počátku války dosáhl Jindřich Čadík své plné lidské zralosti, kterou potom potvrdil za války i po ní. Svou vyrovnanou moudrostí působil na své okolí ještě při přípravě výstavy Antické sklo v r. 1970 a při svých přednáškách v Národním muzeu v Praze i v Brně. Tak jsme ho znali v posledních letech, než mu zdravotní stav v pokročilém věku zabránil v této činnosti pokračovat. Právě příprava již výše zmíněné výstavy Antické sklo (Národní muzeum 1970) dovršila jednu speciální kapitolu jeho odborného zájmu. Výstava byla širokým reprezentativním přehledem antického sklářství, zastoupeného sklem z českých a slovenských sbírek. Zajímavým oddílem bylo antické sklo z jižního Ruska z plzeňské sbírky, kterému věnoval J. Čadík ve svých pracích obzvláštní pozornost. Také v katalogu k této výstavě pojednal o tomto jihoruském skle z archeologických výkopů Ladislava Škorpila v Kerči ve zvláštní kapitole. Katalog (Antické sklo, NM Praha 1970) je krátkou studií o vývoji sklářské výroby ve starověku - autor ji zařazuje do širšího historického kontextu s ohledem na měnící se myšlenkové a estetické názory starověkého člověka a také na společenský a technický pokrok. Již v roce 1925 vydává ve Výroční zprávě umělecko-prům. muzea v Plzni za r. 1924 obsáhlejší studii O skle antickém, jejímž podkladem byla především kolekce plzeňského muzea. Také tato práce se řadí k nejlepším z oblasti antického uměleckého řemesla, které známe v české odborné literatuře. Uvážíme-li, že vznikla vlastně v raném období české klasické archeologie, musíme obdivovat právě Čadíkův mnohostranný přístup k tématu, vedoucí k věcné syntéze. Tento přístup nebyl v té době zcela běžný ani tam, kde měla klasická archeologie již delší tradici. Již zde poznáváme Čadíka nejen jako znalce jedné disciplíny starověkého řemesla (zejména různé techniky), ale jako znalce starověku vůbec, jeho atmosféry a převratných proměn, tlumočených zde vysoce kultivovaným a přesto jasným srozumitelným a bohatým jazykem. Práce o antickém skle vlastně otevřela české klasické archeologii dveře do světa antického uměleckého řemesla, zastíněného předtím velkým

uměním. J.Čadík tak zařadil ve svých pracích s neobyčejným citem pro hodnotu, vlastnosti a materiál drobných předmětů antického denního života drobné umění na paralelní úroveň vedle monumentálních uměleckých památek. Jasně chápal disciplínu archeologie - artefakt byl dokladem a svědectvím společenské a kulturní úrovně každé epochy, nebyl pro něj jen zajímavým uměleckým exemplářem.

ČADÍKOVA MUZEJNÍ PRÁCE
Marie Dufková (Praha)

Obdivuhodná byla Čadíkova znalost různých výrobních technik, kterou si ověřoval analogicky v současné umělecké výrobě (šperkařství, glyptika, sklářství). Zde byly právě styčné plochy jeho odborných zájmů. Jako hluboký znalec světové kulturní historie chápal a možno říci i cítil návaznost a jednotící nit mezi jednotlivými kulturními epochami. Jeho mnohostranné znalosti a zájmy z nejrůznějších kulturních oblastí až už historie výtvarného umění, nebo hudby to dokazovaly. Ani připojená bibliografie neodráží zcela jeho celoživotní činnost. Čadíkovo hluboké chápání antiky by sotva existovalo bez těchto všestranných znalostí kulturní historie a naopak.

Dostáváme se tak k druhé kapitole jeho celoživotního díla. Nebyl jen přísným, fundovaným teoretikem přinášejícím ve svých pracích nové pozoruhodné dílčí poznatky, ale i opravdovou syntézu v moderním pojetí, byl také "praktikem". Je to jeho dlouholetá muzejní činnost v Plzni, kde vybudoval vynikající sbírku uměleckého řemesla od starověku po současnost. Popularizoval ji výstavami, přednáškami, hudebními a kulturními pořady a plzeňské muzeum se stalo pod jeho vedením nejen výborným odborným ústavem, ale také živým tlumočnickem kultury. Jak ukazuje bibliografie, vydával až několik výstavních katalogů ročně. Přehlédneme-li tituly nejrůznějších výstav, musíme přiznat, že orientace plzeňského muzea byla již v době mezi dvěma válkami vskutku pokroková a moderní. Ústav suploval v té době i posláni galerijní. Vystavovala zde řada našich i zahraničních malířů, grafiků a sochařů známých i neznámých jmen; některé vlastně teprve Čadík uvedl do uměleckého světa. Zasvěcená znalost moderní české i světové umělecké tvorby je patrna z textu každého Čadíkova katalogu k výstavám, jichž vydalo muzeum nepřehlednou řadu. Tituly katalogů a výstav ukazují na slovanofilskou orientaci autora - vystavovala zde řada ruských, bulharských a jihoslovanských umělců, s ni-

miž J. Čadíka mnohdy poutalo vřelé přátelství.

Během svého působení v muzeu publikoval J. Čadík postupně sbírkové fondy (převážně ve Výročních zprávách uměl. prům. muzea v Plzni). Vedle výše zmíněného antického řemesla se věnoval také sbírkám středověkým, renesančním až po současnost. Byly to například knižní vazby, jejichž plzeňská sbírka patří k nejlepším u nás. K tomuto tématu, podobně jako k tématu antického skla se J. Čadík vrátil ještě v pozdních letech svého života. Vynikající byla sbírka historického i moderního českého skla, jehož byl J. Čadík také vynikajícím znalcem a ke kterému se ve svých pracích během života také několikrát vracel. Významné místo mezi jeho studii o současných českých umělcích zaujímá monografie o Josefu Drahoňovském (vyd. r. 1933 a 1937). Oblast glyptiky byla J. Čadíkovi obzvláště blízká jakožto řemesla s dávnou tradicí, vrcholící pak podle jeho slov v antice. V J. Drahoňovském našla tato tradice důstojného pokračovatele nejen v oblasti techniky, ale také ve schopnosti svébytného zpracování témat.

V usilovné mnohostranné práci nepolevoval J. Čadík ani v posledním desetiletí života. Se svými příslovečnými vypravěčskými kvalitami, mistrovstvím bohatého, přitom však úsporného a srozumitelného jazyka, často ne nepodobného antickým autorům, vydal v r. 1967 knihu vzpomínek na řadu českých umělců: Špachtle a paleta úsměvná. Jako nestor české klasické archeologie sepsal v posledních letech svého života také vzpomínky na průkopníky klasické archeologie u nás (Hynek Vysoký), ale i na ty z českých archeologů, kteří působili ve vzdálenějších oblastech Evropy (bratři Škorpilové, Dobruský aj.).

JINDŘICH ČADÍK, O KLENOTNICTVÍ JIŽNÍHO RUSKA VE STAROVĚKU,
PLZEŇ 1927

Iva Ondřejová (Praha)

Kniha zpracovává komplex jihoruských šperků, uložených ve sbírkách Západočeského muzea (tehdy Uměleckoprůmyslového) v Plzni. Neomezuje se však pouze na tyto památky, ale podává celkový přehled vývoje jihoruského klenotnictví od nejstarších dob až do pozdně římského období. Přitom se podrobněji rozepisuje o těch typech, které jsou v plzeňské sbírce zastoupeny. Velkým přínosem práce je zcela nové datování mnoha typů šperků podle nálezů z jihoruských mohyl, při čemž Čadíkem stanovená doba vzniku jednotlivých exemplářů zůstává v zásadě - až na několik málo výjimek - platná až dodnes. Malým množstvím publikovaného srovnávacího materiálu bylo způsobeno, že někde chybí přesnější analogie k plzeňským šperkům. Je nepochopitelné, že tento nedostatek, který je citelný ještě dnes, musel tím více znesnadňovat práci autorovi před více než padesáti lety. Kniha Jindřicha Čadíka zůstává podnes pro studium jihoruského šperku monografií základního významu. Je nutno si uvědomit, jak chudá je dodnes literatura, která se zabývá touto pro antické šperkařství tak důležitou oblastí, takže je třeba jen litovat, že kniha vyšla - jak bylo tehdy u nás často zvykem - jen v češtině, a tak téměř ztratila možnost působit v jiných zemích. Její cizojazyčné vydání by prospělo nejen pověsti české klasické archeologie, ale také - a to především - studiu antického šperku ve světovém měřítku.

JINDŘICH ČADÍK, ÚVOD DO DĚJIN VÁSOVÉ KERAMIKY ŘECKÉ, PLZEŇ 1931
Jan Bažant (Praha)

Ve školním roce 1928-1929 přednáší na Univerzitě Karlově nový docent, Jindřich Čadík, o řeckých vázách. Kurs má mimořádně vysokou úroveň, vedle kultivovaného, osobně zabarveného estetického cítění a dlouholetého systematického studia k ní výrazně přispěla i šestnáctiletá pedagogická praxe. Osou "Úvodu" je stylový vývoj řecké zdobené keramiky, pojatý jako "dějiny ducha", tehdy poslední slovo v teorii dějin umění. Čadík si však uvědomuje mnohotvárnost výtvarného projevu a složitost jeho vývoje, vysvětlení stylistických proměn proto hledá nejen v dějinách myšlení a estetického cítění, ale i v dějinách společenských, politických a ekonomických. Výchozím bodem i hlavním předmětem všech úvah však stále zůstává individuální umělecké dílo, řecká váza chápaná jako nedělitelná jednota keramického tvaru, výzdobného ornamentu a zobrazeného výjevu. Čadíkova do nejmenších detailů promyšlená koncepce udivuje svou komplexností, důsledným respektováním místa, jež ten který výtvor či jeho jednotlivý aspekt zaujímá ve struktuře umělecké tvorby. Jeho přístup je zcela na výši doby, slovní projev stylisticky vybroušený a celý výklad je bohatě ilustrován diapozitivy; není divu, že tyto přednášky zimního a letního semestru 1928-1929 byly pro všechny posluchače klasické archeologie událostí prvořadého významu. Již necelý rok po závěrečné přednášce odevzdává Čadík svůj "Úvod" do tisku.

Co bylo dál? Nic! Kniha propadla - nevyšla o ní jediná recenze - a Čadík již o řeckých vázách nic dalšího nenapsal (přítom pouhé rozpracování zde obsažených myšlenek by jinému vystačilo až do konce jeho badatelské kariéry). Neúspěch měl celou řadu příčin. Čadík měl především smůlu, kniha vyšla z nedostatku finančních prostředků bez obrázků. Rovněž jej lze jen těžko vinit z toho, že práci vydal pouze česky, tehdy to byla u nás zcela běžná praxe. Tím ovšem omezil její čtenářskou obec na několik československých specialistů. Dílo si totiž podrželo cha-

rakter odborných přednášek, látka se tu v pravidelných intervalech znovu a znovu opakuje, syntetické partie přecházejí v partie čistě informativní, zabíhající navíc mnohdy do zcela speciální problematiky tehdejšího bádání. Tím vším se ovšem dílo stalo pro zájemce "z širších kruhů veřejnosti" nepříjemně učené. Jisté je, že kdyby Čadík při koncipování své knihy dbal ryze obchodního zřetele, kdyby prosadil její vydání v některém světovém jazyku, rázem by se v mezinárodních odborných kruzích proslavil; lze se důvodně domnívat, že by řada reedic cizojazyčné mutace Čadíkova "Úvodu" pokračovala až do dnešní doby. Můžeme tedy politovat klasické archeology neznalé češtiny, byli jistě ochuzeni o zajímavý pohled na tuto oblast antické umělecké tvorby. A co Čadík? Toho podle mého názoru nikdo litovat nemusí, s láskou odvedl své dílo, věděl, že je dobré, věděl, že posloužil onomu úzkému kroužku svých kolegů. Jiné ambice neměl. Je tím jeho dílo o něco menší? Samozřejmě že ne, navíc tím získává nový rozměr, rozměr, jenž sice nemá s vědou nic společného, zato je však o to krásnější. "Úvod do dějin vásové keramiky řecké" bude navždy vzrušovat fantazii všech Čadíkových nástupců. Stalo se z něj tajemné torzo a jeho autor se tak svým způsobem zařadil po bok V. Chlebnikova a všech těch ostatních neambiciózních spisovatelů, jež s sebou přinesla "informační revoluce" 20. století. Jeden z nich, Evan Shipman, prý řekl: "Potřebujeme více opravdového tajemství v našich životech. To, co naší době nejvíce schází, je naprosto nectižádostivý spisovatel a opravdu dobrá nepublikovaná báseň. Zůstává tu, pravda, problém živobytlí."

SOUHRNNÁ BIBLIOGRAFIE PRACÍ J. ČADÍKA

Sestavila M. Dufková

- Z dějin kosmetiky, Praha, Vlčkova "Osvěta" 1913
- Plzeňské vazby knižní doby gotické, Průvodce sbírkami Umělecko-průmyslového musea v Plzni I, Plzeň, Lábek 1919
- Jak chápati umění, Plzeň 1922
- O čarovné moci mrtvé hlavy, Plzeň, Beniško 1923
- Průvodce výstavou moderního skla západočeského, Západočeské umělecko-průmyslové museum města Plzně 1923
- Vazby papežů a králů, Výroční zpráva Západočeského umělecko-průmyslového musea města Plzně za správní rok 1922, Plzeň 1923
- Jan Zachariáš Quast, malíř skla a porcelánu. Výroční zpráva Západočes. umělecko-prům. musea města Plzně za správní rok 1923, Plzeň 1924
- Modern Glassmaking in Czechoslovakia, Praha, Hipmanová 1925 (franc. verze viz dále r. 1933)
- O skle antickém, Výroční zpráva Západočeského umělec.-prům. musea m. Plzně za správní rok 1924, Plzeň 1925
- Městské umělecko-průmyslové museum v Plzni, Věstník sjezdu Svazu čsl. musejních vlastenců, Plzeň 1925
- O soudobé grafice bulharské, Československo-bulharská vzájemnost roč. II, č. 1, str. 1-5, Praha 1925
- Průvodce výstavou moderní grafiky jihoslovenské, Západočeské umělecko-prům. museum m. Plzně 1926
- Průvodce výstavou Hugo Boettingera, Plzeň 1926
- O klenotnictví starého Ruska, Plzeň 1927
- O klenotnictví jižního Ruska za starověku, Výroční zpráva Západočes. uměl.-prům. musea m. Plzně za správní r. 1925-1926, Plzeň 1927
- Průvodce výstavou Karla Špilara, Západočeské umělecko-prům. museum m. Plzně 1927
- Renaissanční vazby francouzské ve sbírkách Západočeského uměl.-prům. musea m. Plzně, Plzeň, Bradáč 1928
- Průvodce výstavou T.F. Šimona, Západočes. umělec.-prům. museum m. Plzně 1928
- Průvodce výstavou Jaroslava Maška, Západočes. umělecko-prům. museum, Plzeň 1928
- Průvodce výstavou Oldřicha Blažíčka, Západočes. umělecko-prům. museum, Plzeň 1928

Úvod do dějin vásové keramiky řecké, Výroční zpráva Západočes. umělecko-prům. musea m. Plzně za správu r. 1928, Plzeň 1929

Průvodce výstavou "Tisíc let české mince", Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1928

Katalog fotografie, Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1929

Vang - Šo - Ling, Průvodce výstavou, Západočes. uměl.-prům. museum, Plzeň 1929

Průvodce výstavou Jaroslava Panušky, Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1930

Výstava akademických malířů rakouských Oskara Laršana a Alberta Egger-Lienz, Západočes. uměl.-prům. museum, Plzeň 1930

Výstava obrazů Ludevíta Czordáka, Západočes. umělecko-prům. museum, Plzeň 1930

Průvodce výstavou akvarelů a kreseb českých mistrů 19. stol., Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1930

Něco o módě, Katalog výstavy módy a oděvní kultury v Plzni, Plzeň 1930

Úvod do dějin vásové keramiky řecké, Česká keramická společnost, Praha 1931

Ženy - umělkyně, Průvodce výstavou Kruhu výtvarných umelkyň - Zdenka Burghauserová, Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1931

Průvodce výstavou Maxe Pirnera, Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1931

Průvodce výstavou Jindřicha Vlčka, Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1931

Průvodce výstavou obrazů a grafických prací J.A.Alexe, Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1931

Průvodce výstavou Josefa Hoška a Aloise Moravce, Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1931

Průvodce výstavou obrazů Dobří Dobřeva, Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1932

Průvodce výstavou Václava Radimského, Plzeň, Obchodní akademie 1932

Průvodce výstavou obrazů paní Eligavety Konzulov-Vazové, Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1932

Průvodce výstavou obrazů J. Ulmana a sochaře V. Šípa, Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1932

Průvodce výstavou obrazů Jana Paroubka, Západočeské umělec.-prům. museum, Plzeň 1932

Josef Drahoňovský, sochař a glyptik (s předmluvou Jeana Babelona), Praha 1933

- La verrerie moderne en Tchécoslovaquie, Praha, Hipmanová 1933
- Průvodce výstavou obrazů Alfonse Muchy, Západočes. uměl.-prům. museum, Plzeň 1933
- Průvodce výstavou Jaroslava Krátkého a Svatopluka Máchala, Západočes. uměl.-prům. museum, Plzeň 1933
- Průvodce výstavou obrazů Josef Hodka a knihaře Karla Šilingra, Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1933
- Průvodce výstavou kreseb Bohumila Krse, Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1933
- Kde domov můj? Sborník prací o národní a státní hymně (uspořádal Fridolin Macháček), Plzeň, J. Kobes 1934
- Katalog malířské výstavy Z. Burghauserové ve výstavní síni městského divadla K. Pippicha v Chrudimi, Chrudim - Museum pro východní Čechy 1934
- Katalog výstavy Zdenky Burghauserové, Praha, Topičův Salón 1934
- Výtvarné dílo Zdenky Burghauserové, Praha, Kruh výtvarných umělkyn 1934
- Průvodce výstavou obrazů O. Matouška, Západočes. uměl.-prům. museum, Plzeň 1934
- Dr.h.c. Franjo Bulić, bez místa vydání 1934
- O soudobé grafice bulharské, Průvodce výstavou soudobého bulharského umění grafického, Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1934
- Život a dílo Aloise Kalvody, Ročenka SVU Mánes, Hodonín 1935
- O soudobé grafice bulharské, Katalog výstavy bulharského umění grafického, Hradec Králové, Novina 1935
- Průvodce výstavou obrazů Františka Kavána, Západočes. uměl.-prům. museum, Plzeň 1935
- Průvodce výstavou obrazů Josefa Krejsy, Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1935
- Průvodce grafikou Ant. Doležala, Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1935
- Průvodce výstavou obrazů Alexandra Mustafova, Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1935
- Josef Drahoňovský, sochař a glyptik (předml. Kineton Parkes), I. Praha, Žikeš 1936, II. Praha, Žikeš 1937
- Hugo Boettinger, Praha, Unie - Galerie 1936
- Výstava obrazů I. Mrkvičky, Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1936
- Průvodce výstavou "Současné bulharské umění", Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1936

Průvodce výstavou západočeských výtvarných umělců, Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1936

J. V. Mrkvička, Průvodce výstavou česko-bulharského malíře J.V. Mrkvičky, Západočes. umělecko-prům. museum, Plzeň 1936

Průvodce po výstavě akademického malíře Frant. Eisenreicha, Západočeské umělecko-prům. museum, Plzeň 1937

Průvodce členskou výstavou Sdružení západočeských výtvarných umělců v Plzni 3.-31. října 1937, Západočes. uměl.-prům. museum, Plzeň 1937

Průvodce členskou výstavou Sdružení západočeských výtvarných umělců v Plzni 3.-31. října 1937, Západočes. uměl.-prům. museum, Plzeň 1937

J. V. Mrkvička, Praha, Politika 1937

Dr. Desiderius: Portrétní kresby, Praha, Štenc 1937

Viktor Stretti, Praha, Galerie 1938

Filosofie Viktora Strettiho, Praha, Hollar 1938

Prince Eugene, Praha, Žikeš 1938 (anglicky)

Hugo Boettinger, Praha, Česká akademie věd a umění 1938

Průvodce po výstavě obrazů bulharských mistrů - Atanas Michov, Georgij Christov, Západočes. uměl.-prům. museum, Plzeň 1938

Průvodce výstavou Břetislava Běndy a Vincence Beneše, Západočeské uměl.-prům. museum, Plzeň 1938

SVU Myslбек - Vereinigung bildender Künstler, Praha, Žikeš 1939

Výtvarné věno Chodska, SVU Myslбек, Praha 1939

Průvodce výstavou západočeských výtvarných umělců, Západočes. uměl.-prům. museum, Plzeň 1939

Zakladatel českého impressionismu, Katalog výstavy obrazů akademického malíře Václava Radimského, Plzeň, K. Hnal & spol. 1939

Rozhovor - Bronzové sousoší Josefa Drahoňovského v Rovensku pod Troskami, Rovensko pod Troskami, Okrašlovací spolek 1939

Václav Mrkvička, Praha, Žikeš 1939

Augustin Němejc, Praha, Česká akademie věd a umění 1940

České umění malířské (spolu s R. Kuchynkou a A. Matějčkem), Plzeň, Beniško 1940

Průvodce výstavou Zdeňky Burghauserové, Západočes. umělecko-prům. museum, Plzeň 1940

Řecké umění výtvarné, Dějiny Lidstva I, Praha, Melantrich 1941

Průvodce výstavou Václava Brožíka, Západočes. umělec.-prům. museum, Plzeň 1947

- Průvodce výstavou sdružení "Aleš", Plzeň 1947
- Katalog výstavy obrazů a kreseb Vladimíra Vraštila, Plzeň 1948
- Výstava obrazů Augustina Němejce, Západočes. uměl.-prům. muzeum, Plzeň 1948
- Katalog výstavy britské grafiky, Západočes. umělecko-prům. museum, Plzeň 1947/8
- Seznam výstavy fotografických prací s úvodním slovem, Západočes. umělecko-prům. museum, Plzeň 1948
- Průvodce výstavou Františka Michla, Západočes. umělecko-prům. museum, Plzeň 1948
- Katalog výstavy obrazů a kreseb Jana Doubka, Západočes. umělecko-prům. museum, Plzeň 1948
- Průvodce výstavou Otakara Sedloně, Západočeské umělecko-prům. museum, Plzeň 1950
- Za velkou malíčkou (K úmrtí Z. Burghauserové) bez m. vyd. 1960
Špachtle a paleta úsměvná, Plzeň, Krajské nakladatelství 1966
- Bratři Škorpilové ve vzpomínkách (spolu s V. Škorpilem), Východočeské museum, Pardubice 1967
- K datování plzeňské Madonny, Minulostí západočeského kraje V, Plzeň 1967
- Památky knihařského umění v našich zemích, Severočeské museum, Liberec 1968
- Antické sklo. Katalog výstavy. Národní museum, Praha 1970
totéž angl.: Graeco-Roman and Egyptian Glass, National Museum, Prague 1970
- Dr. Václav Dobruský, ZJKF roč. XVI 2-3, 1974, str. 1-8
- Jubilea klasické archeologie, ZJKF roč. XVII 2-3, 1975, str. 59-63

Č L Á N K Y

SPEUSIPPŮV LIST FILIPOVI II.

Alena Frolíková (Praha)

I. Mezi tzv. Epistulae Socraticae se pod č. XXX zachoval list, adresovaný zřejmě makedonskému králi Filipovi II. V textu není autor uveden. Athenaios (XI, 506 e) však cituje z díla řeckého historika poslední třetiny 2.stol. př.n.l. Karystia z Pergamu (FHG IV, 357), že "když Speusippos se dozvěděl, že Filip osočuje Platóna, napsal do dopisu přibližně toto: jako by lidé nevěděli, že Filip získal základ své královlády zásluhou Platóna". To je poněkud nepřesný citát z Ep.Socr.XXX,12. I když je tu nepřesně vyjádřena Filipova účast při osočování Platóna (naš list říká, že původcem tohoto osočování byl Theopompos, pobývajícím na Filipově dvoře), zdá se být nesporné, že Karystios z Pergamu znal náš dopis, a to jako Speusippův. Někdy ve 3.stol. n.l. se zmiňuje Diogenés Laertský (IV, 5) ve Speusippově životopisu, že mimo jiné napsal i list Filipovi. Athénan Speusippos (asi 408-339 př.n.l.) byl, jak známo, synovec filozofa Platóna a po Platónově smrti stál v čele Akademie. Jeho odborné spisy se ztratily, dochované zlomky vydal Lang v Bonnu 1911.

Proti pravosti Speusippova listu se implicitě vyslovil roku 1699 R. Benthley. Nemnoho badatelů, kteří se později tímto problémem zabývali nebo se k němu jen mimochodem vyjádřili, neveslo do této otázky prakticky žádné světlo. V roce 1912 uveřejnil W. Obens v Múnsteru disertaci ná téma Qua aetate Socratis et Socraticorum epistulae quae dicuntur scriptae sint, ve které dokazoval, že XXX. list není dílem Speusippovým. Podobně i O. Schering, *Symbola ad Socratis et Socraticorum epistulas explicandas*, Diss. Greifswald 1917. Totéž stanovisko zastávala i L. Köhlerová v komentovaném vydání *Die Briefe des Sokrates und der Sokratiker*, *Philologus Suppl.* XX, 2, Leipzig 1928.

V roce 1926 však Jacoby (FGrHist II A No 69 str. 35-7 a C, str. 21n), který se zabýval tímto dopisem především z hlediska, co vypovídá o jeho doručiteli, historikovi Antipatrovi z Magnésie, hovoří o listu "an dessen Echtheit, soweit es die Fakten angeht, nicht gezweifelt werden kann".

Fundovaného zpracování se však dopis dočkal až roku 1928. Tehdy vydali ve Sb.Sächs.Akad.d.Wiss.Leipzig,Phil.-hist.Kl.80, 3.Heft str.1-86 E.Bickermann a J.Sykturis rozsáhlou studii "Speusipps Brief an König Philipp". Obsahuje kritické vydání textu, překlad s poznámkami, historický komentář, oddíl o řeči, stylu a kompozici díla, shrnutí a přehled bibliografie. (Bickermann je autorem poznámek k překladu a historického komentáře). Tato studie dokázala, že jazyk, styl a kompozice listu je dílem vzdělance ze 4.stol. př.n.l. Rozbor dále ukázal, že list neobsahuje žádné známky svědčící o tom, že by se mohlo jednat o produkt rétorické deklamace. Komparatistická metoda odhalila, že dopis je typickým produktem aktuální politické propagandy z období sporů Filipa II. a Athén. Díky několika zmínekám je možno jej i poměrně přesně datovat do roku 342 př.n.l. (K přibližně témuž datování došel už dříve Jacoby v citované práci.) Vzhledem k aktuálnosti obsahu neměla by pozdější fabrikace listu smysl. Tyto i další důvody dovedly autory studie k závěru, že se jedná o autentický text Speusippův. Jejich závěry byly všeobecně přijaty a dnes se tento list považuje za pravý. (Srv.Ph. Merlan, Isocrate, Aristotle and Alexander the Great. Historia III, 1954/6, 60nn, kde je v pozn.1 uvedena další literatura.)

Jaký byl účel tohoto Speusippova listu? Především dává Filipovi do rukou důležité ideologické zbraně v boji s Athénami. Dokazuje jeho nárok na Amfipoli, kterou považovali Athénané přes všechny neúspěchy ještě stále za své území. Ospravedlňuje jeho útok na Ambrakii. Zbavuje Filipa viny za rozpoutání ničivé války proti Olynthu a jeho spojencům. Staví se nepokrytě za jeho přijetí do delfské amfiktyonie. To všechno byla v Athénách bolavá a ožehavá témata v době, kdy Speusippos dopis psal. Poznáváme tak ve Speusippovi intelektuála, zcela lhostejného k

zájmům rodné polis, jednoho z těch špatných občanů, na jaké si stěžuje Démostenés.

Co přimělo Speusippa k takovým službám pro Filipa? Podle našeho listu to byla snaha vytlačit z Filipovy přízně Isokrata a jeho žáky. Důvodem mohla být obecně rivalita Akademie a Isokratovy školy nebo speciálně snaha získat přímo Filipovu důvěru a náklonnost.

Americký badatel M.M.Markle vyslovil nepravděpodobnou domněnku, že tu šlo o jisté soupeření v souvislosti s Filipovými plány na výchovu Alexandra (srv.JHS 96, 1976, 92nn). Jak známo, Alexandrovým vychovatelem se stal někdy v té době Platónův žák Aristotelés. Mezi Isokratovými listy se zachoval i dopis č.V., adresovaný Alexandrovi, ve kterém se ho Isokratés snaží získat pro svůj filosoficko-rétorický směr. I když byl totiž Isokratés v té době už velmi starý, nesl jistě těžce, že on, rádce a vychovatel králů - vzpomeňme jen na jeho kyperské řeči, na korespondenci s Dionýsiem I., se syny thessalského tyrana Iásona atd. - nezískal ani zprostředkovaně čestné postavení vychovatele makedonského prince.

Vzhledem k těmto okolnostem, které činí ze Speusippova listu při vší jeho stručnosti velmi zajímavý dobový dokument, připojuji jeho překlad s komentářem, pořízený podle Bickermanova-Syktutrisova vydání.

II. Filipovi.

§ 1.) Antipatros,^{1/} který Ti přináší tento list, pochází z Magnésie. V Athénách již dávno spisuje Řecké dějiny. Říká, že se na něm v Magnésii kdosi provinil. Vposlechni si tedy jeho příběh a pomoz mu, jak můžeš nejochotněji. Bylo by spravedlivé, abys mu pomohl, z mnoha důvodů a také s ohledem na následující okolnosti: když se u nás v kruhu přátel četla řeč, kterou Ti poslal Isokratés,^{2/} pochválil sice základní myšlenku, ale vytknul, že nechal stranou dobrodiní, která jste prokázali Řecku. Pokusím se několik z nich uvést.

§ 2.) Isokratés v řeči, kterou Ti adresoval, nevyložil

o dobrodiních, která jsi pro Řecko vykonal Ty a Tví předkové. Nevyrátil pomluvy, které o Tobě šíří někteří lidé. A nenechal na pokoji ani Platóna.^{3/}

Především mu nemělo ujít, že mezi Tebou a naší obcí existuje příbuzenský vztah, nýbrž měl jej objasnit i Tvým potomkům. V dávné době totiž u nás platil zákon, že žádný cizinec nesmí být zasvěcen; proto se Héraklés, aby mohl být zasvěcen, stal adoptivním synem Pylia. § 3.) Za těchto okolností měl k Tobě Isokratés mluvit jako k občanu, protože Váš rod pochází od Héraklea.^{4/}

Dále měl Isokratés rozhlásit dobrodiní, která Řecku prokázal Tvůj předek Alexandros a ostatní.^{5/} On však o nich pomlčel jako o zlu, o němž je lépe nemluvit. Když totiž Xerxés vyslal do Řecka posly, aby žádali "zemi a vodu", Alexandros je dal zabít. Později, když přitáhli barbaři, vytáhli jim Řekové vstříc do Vašeho Hérakleia. Tehdy Alexandros oznámil Řekům zradu Aleuada a Thessalů, Řekové se stáhli, a tak je Alexandros zachránil. § 4.) Je opravdu třeba, aby tato dobrodiní nepřipomínali jen Hérodotos a Damastés; také člověk zběhlý v řečnictví by měl vzbudit v posluchačích dobrou vůli vychvalováním Tvého předka.^{6/} Měl promluvit také o dobrodiních, která prokázali Tví předkové za Mardonie u Plataj,^{7/} a o řadě dalších dobrodiní. Tímto způsobem by řeč, zabývající se Tebou, spíše u Řeků vyvolala dobrou vůli, než když o Vašem království nic dobrého neřekl. Díky svému věku mohl Isokratés vyložit i dávnou historii, zvláště když, jak sám říká, jsou jeho intelektuální schopnosti v plném rozkvětu.^{8/}

Kromě toho bylo v jeho silách vyvrátit četné pomluvy, které nadělali Olynthští. § 5.) Ale kdo by Tě považoval za tak naivního, že bys vypovídal válku Olynthským v době, kdy s Tebou válčili Illyrové a Thrákové a kromě toho i Athéňané, Lakedaimoné a ostatní Řekové i barbaři?^{9/} O tom však není vhodné se šířit v listě pro Tebe. Já hodlám vyslovit to, co lze vyprávět komukoliv^{10/} a co odedávna všichni zamlčují. Toto sdělení Ti bude prospěšné a Antipatros si za příznivá slova oprávněně zaslou-

ží Tvé vděčnosti.

Tento člověk, který Ti přináší list, sám a první zveřejnil důvěryhodné mýty o zemi, které se zmocnili Olynthští,^{11/} totiž že je odedávna územím Hérakleovců a ne Chalkidů. § 6.) Říká, že Néleus v Messéně i Syleus na amfipolském území zahynuli jakožto násilníci stejným způsobem rukou Hérakleovou. Néleovu Messénu svěřil Héraklés do opatrování Nestórovi, Néleovu synu, a krajinu zvanou Fyllis Dikaiovi, Syleovu bratru. O mnoho generací později získal Messénu zpět Kresfontés, Amfipolsko patřící Hérakleovcům zabrali Athéňané a Chalkidičané.^{12/} Stejně odstranil Héraklés Hippokoónta, tyрана ve Spartě, a Alkyonea na Palléne, oba zločince jednající proti zákonům. Spartu svěřil Tyndareovi, Poteidaiu a ostatní Pallénu Sithónovi, synu Poseidónovu. Lakónskou zemi si vzali zpět při návratu Hérakleovců synové Aristodémovi. Pallény, ačkoliv patřila Hérakleovcům, se zmocnili Erytrejští, Korinťané a Achajové, kteří přišli do Tróje.^{13/}

§ 7.) Antipatros vypráví, že Héraklés stejným způsobem odstranil v Toróně tyranu Tmóla a Télegona, syny Próteovy, a v Ambrakii^{14/} zabil Kleida a Kleidovy syny a přikázal Sithónovu synovi Aristomachovi, aby si vzal na starost Torónu, kterou osídlili Chalkidští, ačkoliv byla Vaše. Území Ambrakie vložil do rukou Ladikovi a Charétovi s tím, aby předali svěřené území jeho potomkům. O nedávném dobytí země Edonů Alexandrem^{15/} vědí Makeďonané všichni. § 8.) A toto nejsou Isokratovy vytáčky, ani prázdná jména, nýbrž slova schopná prospět Tvé vládě.

A protože je patrné, že se horlivě staráš i o záležitosti amfiktyonů, rozhodl jsem se sdělit Ti Antipatrův výklad, jakým způsobem se poprvé sešlo sdružení amfiktyonů: Apollón vyhnal z řad amfiktyonů Flegyje, Héraklés Dryopy a ostatní amfiktyonové Krisajské.^{16/} Ačkoliv byli amfiktyony, přišli o své hlasy, které získali jiní, a stali se tak členy sdružení amfiktyonů.

§ 9.) Antipatros říká, že Ty jsi některé z nich napodobil a dostal jsi od amfiktyonů za tažení do Delf dva hlasy Fóků^{17/} jako by odměnu na pythijských hrách.

Isokratés prohlašuje, že učí mluvit o starobylých událos-

tech nově a o nových starobyle.^{18/} Ve skutečnosti nevyložil ani o dávné minulosti, ani o činech, které jsi vykonal Ty nedávno, ani o tom, co se stalo mezitím. Zdá se, že o jednom neslyšel, druhé nezná a třetí zapomněl. Navíc, když Tě Isokratés vybízel ke spravedlivým činům, objasnil to na příkladu tak, že jako pravý sofista pochválil útěk a návrat Alkibiadův^{19/} a ponechal stranou významnější a krásnější skutky, které vykonal Tvůj otec.^{20/} § 10.) Alkibiadés se však stal vyhnancem kvůli bezbožnosti a vrátil se zpět poté, co způsobil své vlasti mnoho zlého. Naopak Amyntás pobyl mimo vlast krátký čas, poté co podlehl ve sporu o královládu, a potom se znovu ujal vlády nad Makedonií. Dále Alkibiadés skončil hanebně život v opětovném vyhnanství, kdežto Tvůj otec zestárl jakožto král.

Isokratés Ti dal za příklad i monarchii Dionýsiou,^{21/} jako by se pro Tebe hodilo napodobovat lidi nejbezbožnější a nenejřádnější, brát si za vzor největší ničemy a ne lidi nejspravedlivější. V teorii hlásá, že je třeba uvádět domácí a známé příklady,^{22/} ale touto poučkou pohrdl a užívá cizích a zcela hanebných příkladů, které naprosto odporují celé řeči. § 11.) A nejměšnější ze všeho je, že takovéhle psaní prý, jak říká, úspěšně uhájil proti výtkám žáků.^{23/} Ty, kdo se s ním stýkají, má ovšem pevně ve svých rukou. Jsou mistry v řečnění, ale jinak nedovedou promluvit o ničem. Vychválili tedy Isokratovu řeč tak, že jí přisoudili mezi jeho řečmi prvé místo.^{24/} Isokratovu znalost dějin a způsob výuky můžeš ostatně poznat ve stručnosti na tom, od koho odvozuje obyvatele Kyrény: ačkoliv pocházejí z Théry, dělá z nich kolonisty z Lakonie.^{25/} A za zprostředkovatele své "moudrosti" určil žáka z Pontu,^{26/} odpornějšího sofistu jsi nespátřil, ačkoliv jsi jich viděl mnoho.

§ 12.) Dovídám se, že je u Vás také Theopompos,^{27/} člověk velmi chladný, a že osočuje Platóna. Platón však za vlády Perdikovy položil základ Tvé vlády a po celou dobu těžce nesl, kdykoliv mezi Vámi došlo k nějakému nelaskavému, nebratrskému jednání.^{28/} Theopompos přestal se svými drzostmi, příkaž, ať

mu Antipatros přečte ze svých Řeckých dějin a Theopompos pozná, že ho všichni právem zavrhují a že neprávem užívá Tvého pohostinství.

§ 13.) Podobně také Isokratés v mužném věku napsal spolu s Timotheem^{29/} proti Vám ohavné pamflety, adresované lidu. Ale teď, když zestárl, opomenul z nenávisti nebo ze závisti mnohá dobra, pocházející od Vás, a zaslal Ti návrh, který napsal nejprve pro Agésiláa,^{30/} později ho s malými úpravami nabídl sicilskému tyranu Dionýsiovi^{31/} a do třetice ho doporučil thessalskému Alexandrovi^{32/} - něco ovšem přidal a něco ubral. Ale drží se ho jako klíště, a tek ho teď nakonec předhodil Tobě. § 14.) Přál bych si mít dost papíru, abych připomenul všechny vytáčky, obsažené v řeči, kterou poslal Tobě. Vždyť on říká, že napsat řeč o Amfipoli mu zabránilo uzavření míru,^{33/} o Hérakleově nesmrtelnosti Ti prý poví později;^{34/} přiznává, že vinou stáří píše o lecčem hůře, a žádá, aby se mu to proto prominulo.^{35/} Nemáš se také divit, jestliže pontský žák předčítá poněkud nevýrazně, takže se řeč zdá být horší. Jak porazíš Peršana, víš, jak říká, Ty sám.^{36/} Abych vypisoval ostatní výmluvy, na to mi papír nestačí; takový nedostatek papíru nám způsobil perský král dobytím Egypta.^{37/}

Buď zdrav. Postarej se o Antipatra a pošli ho rychle zpátky k nám.

III. Komentář k listu:

1. Antipatros z Magnésie srv. Jacoby F Gr Hist 69.
2. Rozumí se Isokratova řeč Filippos z roku 346 př.n.l. Isokratés se v ní po uzavření Filokratova míru snaží získat makedonského panovníka pro svůj plán na smíření Řecka a společné tažení proti Persii pod vedením Filipovým.
3. Snad je to narážka na Is.Fil.12, kde ovšem Platón, jako ostatně nikde v Isokratových řečech, není jmenován.
4. Makedonští panovníci odvozovali svůj původ (přinejmenším od 5.stol. př.n.l.) od Héraklea; nejstarší doklad o tom je u Hdt.V,22 a VIII,137. Zdůrazňování řeckého původu hrálo důležitou roli ve Filipově politice. Také Isokratés ve své řeči Filippos na něj kladl mimořádný důraz (srv.např. Is.Fil.176 aj.); Démostenés ho popíral (srv.Dem.IX,31).

O zasvěcení Héraklea do eleusinských mysterií se zmiňuje řada pramenů (např. Eur. Her. 613; Xen. Hell. 6, 3, 6 aj.). O Pyliovi, adoptivním otci Héraklea, hovoří také Plut. The. 33, K celé problematice srv. S. Fuscagni, Aspetti della propaganda macedone sotto Filippo II. Contributi dell' Ist. di storia antica II, Milano 1974, 71-81.

5. Za řecko-perských válek uznávali Makedoňané suverenitu Persie, a bojovali proto na její straně proti Řekům. Hérodotos však vypráví o několika dobrých službách, které prokázal Řekům mladý makedonský panovník Alexandros I., zvaný Filhelénos (vládl cca 495 - 450/40 př.n.l.). Tak o zabití posílů srv. Hdt. V, 17nn, nešlo ovšem o posly Xerxovy, nýbrž Dáreiovy. Dále Hérodotos vypráví o tom, že Alexandros poskytl Řekům před bitvou u Thermopyl r. 480 př. n.l. informace o blížícím se perském vojsku (VII, 173nn). Pokud se týče Thessalů a zvl. Aleuadovců, vládnoucího rodu z Lárissy, vypráví Hérodotos, že se připojili k Peršanům (VII, 6 a 172; srv. Diod. XI, 3). Zajímavé ovšem je, že autor listu připomíná zradu Thessalů, kteří patřili k nejvěrnějším spojencům Filipa II. Lokalita Hérakleion (dnešní Platamon) ležela v Thermajském zálivu. Damastés byl řecký historik a geograf 5. stol. př.n.l. Jeho dílo se nezachovalo.
6. Je tu asi narážka na Is. Fil. 77.
7. Bitva u Plataj byla svedena roku 479 př.n.l., velitelem Peršanů byl Mardonios. Podle Hérodota přeběhl Alexandros I. před bitvou do řeckého tábora a poskytl Athénanům cenné informace (IX, 44).
8. Srv. Is. Fil. 10.
9. Autor listu vydává za původce olynthské války samotné Olynthské. Filip napadl Olynthos roku 349 př.n.l. V té době byl skutečně již několik let ve válečném stavu s Athénami a Fóký (v tzv. 3. svaté válce v letech 356-346 př.n.l.), k nimž se připojily i jiné řecké státy včetně Sparty. Kromě toho v té době válčil s Illyry; thrácké tažení podnikl bezprostředně předtím. Osud athénské pozdní pomoci Olynthu je dobře znám z Démostenových tzv. olynthských řečí. Filip dobyl a rozbořil Olynthos roku 348 př. n.l. Mnoho Olynthských se zachránilo v Athénách a přispívali tam k rozněcování protifilipovských nálad. Otázka, kdo tuto válku zavinil, patřila k ožehavým bodům politické propagandy Filipa i Athénanů.
10. Tato slova svědčí o tom, že list se obracel nejen na Filipa, nýbrž i na širší veřejnost. R. Harder, Philologus 1930, 250-254, vykládá toto místo v opačném smyslu s odkazem na vydání a překlad R. Herchera, Epistolographi Graeci, Paris 1871.
11. V duchu soudobé politické propagandy i státoprávních představitelů Antipatros řadu mýtů o historických náro-

cích makedonského panovníka na území Olynthu, Amfipole a Ambrakie. Ve všech těchto oblastech odstranil kdysi Héraklés údajně panovníky, protože vládli nezákonně. Samo získané území totiž ještě nezakládalo podle řeckých předstev vlastnické právo, bylo nutné, aby dobyvatel vystupoval jako majitel bezpráví. To tvrdí Antipatros o všech uvedených Hérakleových zákrocích. Dále pracuje s běžnou řeckou představou o deponování svěřeného území dočasněmu "správci", který území spravuje do té doby, než se ho ujme, třeba i v poměrně daleké budoucnosti, dědicové. Jak už bylo řečeno, užívá Antipatros analogie s všeobecně známou a uznávanou tradicí o dobytí a svěření Sparty a Messény. Využívá i té okolnosti, že řecké publikum dobře znalo z Eurípidova satyrského dramatu příběh o tom, jak Héraklés zabil Sylea, panovníka v oblasti pozdější Amfipole (srv. Eur. frg. 688-695). Pro toto území užívá autor listu i starobylého názvu Fyllis.

12. Athénané založili Amfipoli roku 437 př.n.l. Později se stala předmětem sporu mezi Athénany a makedonskými králi. Byla členem 2. athénské námořní společnosti, na čas ji osadil Perdikkas III., ale mírový kongres roku 371 př.n.l. jí přiznal Athénám. V letech 368-358 byla předmětem sporu mezi Athénany a Olynthem. Filip II. ovládl Amfipoli roku 358/7 př.n.l. a od té doby byla otázka jejího držení jedním z nejcitlivějších problémů vztahu Filipa a Athén. Této problematice věnoval Isokratés začátek své řeči Filippos. Význam Amfipole byl hlavně v tom, že v jejím sousedství leželo pohoří Pangaion, bohaté na zlato.
13. Erytrejští založili např. kolonii Mendé na nejzápadnějším výběžku Chalkidiky, zvaném Palléné, Korintané založili ne-daleko Poteidaiu, Achaiové Skionu.
14. Ambrakii, ležící v Épeiru, napadl Filip II. nejspíš na jaře roku 342 př.n.l. Jeho akce se však setkala s prudkým odporem Athénanů, kteří ji nakonec překazili. Démostenés se chlubil svou zásluhou o tuto protiakci ještě po létech v řeči O věnci (XVIII, 244). Antipatrův mýtus, dosvědčující Filipův dědičný nárok na Ambrakii, je včetně uvedených postav Kleida, Kleidových synů, Ládiaka a Charéta odjinud zcela neznám. Snaha dokázat Filipův nárok na Ambrakii je jedním ze záchytných bodů pro datování listu, terminus post quem.
15. Edonové sídlili sev.záp. od pohoří Pangaia v oblasti Amfipole. Filipův dopis Athénanům (Pseudo-Dem. XII, 21) uvádí, že tuto krajinu kdysi získal makedonský král Alexandros I. ještě před založením Amfipole Athénany.
16. O tom, že by bájní Flegyjové, Dryopové a Krisajští byli členy delfské anfiktyonie, není odjinud nic známo.
17. Autor má na mysli úlohu Filipa v tzv. 3. svaté válce, srv. pozn. 9.

18. Srv.Is.Paneg.8. Na tomto místě přechází autor listu od výkladu o Antipatrových námitkách proti Isokratově řeči Filippos k přímým osobním invektivám proti Isokratovi.
19. Srv.Is.Fil.58-61. Alkibiadés, athénský státník a vojevůdce, byl velitelem výprav na Sicílii roku 415 př.n.l. Pro náboženské zločiny měl být souzen, uprchl do Sparty a vydatně jí pomohl v boji proti Athénám. Později uprchl ze Sparty, získal pro Athénany pomoc Persie a směl se vrátit do Athén (roku 408 př.n.l.). Zanedlouho však musel znovu odejít a nakonec byl zavražděn v M. Asii.
20. Otec Filipa II. Amyntas III. vládl v letech 393-370, na počátku byla jeho vláda asi na 2 roky přerušena zásahem Argaia.
21. Srv.Is.Fil.65. Dionýsios I., tyran syrakúský, vládl v letech 406/5-367 př.n.l.
22. Srv.Is.Fil.113.
23. Srv.Is.Fil.22.
24. Srv.Is.Fil.23.
25. Srv.Is.Fil.5. Text listu je zde porušen a doplněn. Srv. Hdt.IV,154nn a Pind.Pyth.IV.
26. Srv. § 14. Žák z Pontu není identifikován. Z těch Isokratových žáků, o kterých víme, by mohl přicházet v úvahu Pythón z Byzance, který byl po jistý čas na Filipově dvoře; srv.Aischin.II.125 a schol.Dem.XIX,131.
27. Theopompos, nar. roku 738-6 př.n.l., z Chiu, byl řecký řečník a historik, žák Isokratův. Měl úzké vztahy k makedonskému dvoru. Sepsal m.j. rozsáhlé dílo o dějinách Filipovy doby. Vydání zlomků Jacoby FrGr Hist.115.
28. Perdikkas III, bratr Filipa II, vládl v letech 365-359 př.n.l. Podle Plat.Epist.V. poslal k němu Platón svého žáka Eufraia jako rádce. Athénaios XI. 506 e a 508 d vypráví podle Karystia z Pergamu, že Eufraios přiměl Perdikka, aby přidělil Filipovi do správy určité území. Při této příležitosti cituje Athénaios také z dopisu Speusippova, jak o tom byla řeč v úvodu. O Eufraiovi víme (z Dem.IX,59nn), že stál v čele protimakédonské opozice v Oreu na Euboji. Filipův velitel Parmenión tam zasáhl a Oreos obsadil, přičemž přišel Eufraios o život. K této akci došlo nejspíše brzy po Filipově neúspěchu u Ambrakie roku 342 př.n.l. Bickermann (str.33 a 37n) se domnívá, že tato zmínka určuje terminus ante quem, protože autor listu se podle něho nemohl dosti dobře dovolávat Platónových zásluh o Filipa v době, kdy Platónův žák stál proti Filipovi. Naše prameny pro Eufraioův pobyt a vliv na Perdikově dvoře nejsou však příliš spolehlivé (srv.Jacoby, RE s.v. Karystios sl.2255); kromě toho mohl autor listu zdůraznit Platónovy zásluhy o Filipa právě proto, že už

došlo k Eufraiově akci v Oreu. K problematice srv.cit.práci Merlanovu, str.75, pozn.3, kde je i další literatura. Nedostupná mi zůstala studie: F.Carrata, Sulle relazioni fra Socrate, Platone ed Archelao, re di Macedonia. Antiquitas I,3-4,1946,8-26.

29. Timotheos, athénský admirál, který měl největší zásluhy o vytvoření 2. ath. nám. spolku roku 378 př.n.l., byl Isokratovým žákem a přítelem. Podle Pseudo-Plut.Vita Is.837c ho prý Isokratés doprovázel na taženích a skládal pro něho zprávy pro Athény.
30. Agésiláos byl spartský král v letech 401-361 př.n.l. Isokratés se o něm pochvalně zmiňuje v řeči Filippos 86-7 i v listě IX, adresovaném jeho synu Archidámovi, pro kterého také složil řeč Archidámos č.VI. Neznáme však žádný jiný doklad, že by Isokratés adresoval Agésiláovi výzvu, o níž hovoří náš list. Někteří badatelé se proto domnívali, že jde o chybné uvedení Agésiláa místo jeho syna Archidáma (srv.Blass 89 p.3 a 293nn, jehož výklad však odmítl Münscher, RE s.v. Isokratés 2200). Výzvu k vedení všeřecké akce proti Persii obsahuje už zmíněný Isokratův list č.IX Archidámovi, jeho pravost je však sporná.
31. Srv.Is.Fil.81 a Is.Epist.I.
32. Alexandros, vládce východothessalského města Ferrai, synovec a nástupce tyрана Iásona, vládl v letech 369/8-358 př.n.l. Isokratés se o něm nikde nezmiňuje. Zato chválí jeho přechůdce Iásona za jeho panhelénismus a projekt výpravy proti Persii (srv.Is.Fil.119). Podobně jako v případě Agésiláa se proto i v tomto případě soudilo, že jde o záměnu jmen a osob (srv.pozn.30), zvláště když máme Isokratův list Iásonovým synům č.VI, který dosvědčuje úzké styky Isokrata s Iásonem. Bickermann (str.35) soudí, že nejde o záměnu, nýbrž o důkaz jinak nedoložené Isokratovy akce někdy z let 366-4 př.n.l.
33. Srv.Is.Fil.7.
34. Srv.Is.Fil.33.
35. Srv.Is.Fil.25nn.
36. Srv.Is.Fil.105.
37. Dobytí Egypta králem Artexerxem se klade do zimy 343/2 př.n.l. Tato zmínka je třetím záchytným bodem pro datování listu, terminus post quem.

K PSANÍ ŘECKÝCH A LATINSKÝCH JMEN V ČEŠTINĚ

Ladislav Vidman (Praha)

V psaní antických jmen existují některé neshody mezi bohemisty a klasickými filology a také několikaletý úzus, v zásadě však dvojitý - jiný v odborných pracích o antice a jiný u obecných uživatelů jazyka. K tomuto "sporu" snad nemusilo dojít, kdyby se obě strany byly sešly a dohodly už při přípravě Pravidel českého pravopisu z roku 1957. To se však bohužel nestalo. Tvůrci Pravidel tehdy nepřihlédli ani k připomínkám připraveným v Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská a podepsaným ak. Salačem, ani k obšírnému posudku ak. Dobiáše (viz jeho diskusní příspěvek v ZJKF 2,1960,28). Zato byli na nejrůznější věci dotazováni orientalisté, i když se nevyhovělo všem jejich požadavkům a něco se naopak přehnal. Vzpomeňme jen na Ámose, jehož délku se podařilo komeniologům odstranit až po delším úsilí, poněvadž v Pravidlech neexistovala dubleta a pedagogové se musili vzhledem ke školám Pravidly řídit.

Není tedy divu, že dne 30. dubna 1959 došlo v JKF k diskusi o psaní řeckých a latinských slov v češtině, uvedené zasvěcenou přednáškou tehdejšího předsedy Jednoty Karla Svobody (ZJKF 2,1960,19-27,diskuse 28-30). Ten se pozastavil nad některými nedůslednostmi nových Pravidel, např. u řeckých jmen v označování délek (Sókrates, Démosthenes, Plutón, Hesiod(os), v odstraňování th, zjednodušování geminát, psaní j místo i. U latinských jmen se stavěl za původní pravopis kromě jmen zcela počeštělých. Na závěr diskuse pak doporučil označovat důsledně všechny délky v řeckých jménech a citátových slovech obecných a latinská jména nezčešťovat.

Tento princip se postupně vžil u většiny klasických filologů a důsledně byl proklamován a uplatněn podle zásluhy Graeca Graece, Latina Latine v akademické Encyklopedii antiky i ve svobodovském Slovníku antické kultury. Tento úzus, objevující se i v jiných pracích o antice (včetně knih Vojtěcha Zamarovského) a v mnoha překladech, vyvolal odezvu v širší čtenář-

ské obci, která se obracela na Ústav pro jazyk český s dotazy, zda způsob psaní propagovaný především v Encyklopedii antiky je závazný pro obecné uživatele jazyka. Proto došlo k setkání zástupců ÚJČ a KŘŘL na půdě Kabinetu v březnu roku 1975, kam bohemisté přišli s dalšími návrhy, částečně pak publikovanými v obsáhlém posudku nových encyklopedií ve Slově a slovesnosti 37,1976,137-151 (Na okraj vydání encyklopedií antiky). Článek byl bohužel zadán do tisku ještě před touto diskusí, a proto se v něm nepřihlíží k výsledkům, jichž bylo při jednání dosaženo, jen v závěrečné poznámce se praví toto: "V březnu 1975 jednali o věci pracovníci Ústavu pro jazyk český a Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská. Došli mj. k potěšitelnému závěru, že Encyklopedie antiky nebyla myšlena jako pramen udávající j e d i n o u možnou podobu antických vlastních jmen v češtině. Tento sice kompromisní, ale nadějný krok se ovšem týká jen jedné skupiny z obce české klasické filologie."

K tomu je třeba dodat, že naopak klasickým filologům se nebrání, jak byli výslovně ujištěni, psát v pracích s antickou tematikou důsledně podle zásad vytyčených Karlem Svobodou a EA. Došlo se i k dalším dílčím závěrům, jež nebyly bohužel fixovány v žádném zápise snad proto, že šlo spíše o přátelskou besedu k vyjasnění stanovisek než o diskusi k přesně vymezeným bodům. Klasičtí filologové netrvali např. na skloňování Periklés, Periklea, když právě tak dobře lze mluvit o Periklovi a Sofoklovi, a stejně tak uznávají, že pro praktickou potřebu se Prótagorás může skloňovat podle vzoru pán, i když jde o a-kmen, který by se měl skloňovat podle vzoru předseda. Uznávají dále, že ve jménech jako Hispánie a Británie je účelné psát ve shodě s Pravidly dlouhou samohlásku analogicky podle Jugoslávie a Itálie. Ostatní otázky zůstaly otevřené, především co se má pokládat za počestné jméno a co nikoliv a jak dalece mají právo nakladatelští redaktori a korektori zasahovat do grafiky odborných prací a překladů. A tyto otázky zůstávají otevřené doposud.

Existuje tedy i nadále nejednotnost a nejasnost, kterou

těžce nesou i klasičtí filologové sami. Diskutovali o ní v poslední době také na antické konferenci v Liblicích v únoru 1977, aniž došli k nějakému konkrétnímu řešení, a proto v usnesení konference stojí pod bodem 14 (ZJKF 19,1977,48): "Účastníci konference doporučují vytvořit ve spolupráci s bohemisty komisi pro přepis latinských a řeckých jmen."

Ještě tíživější je tento stav pro bohemisty, kteří svolali na 20. února 1978 do ÚJČ poradu o psaní řeckých a latinských jmen a projevíli při této příležitosti přání, aby se o věci veřejně diskutovalo i na půdě naší Jednoty. Jako podklad k diskusi v ÚJČ účastníci (alespoň někteří) předem dostali elaborát nazvaný Psaní, výslovnost a skloňování antických vlastních jmen, připravený zároveň pro jednání pravopisné komise; tato partie by pak měla být pojata do chystané příručky o cizích slovech, již by se Pravidla nerušila, nýbrž rozšiřovala, tzn. připouštěla by se vedle podob uvedených v Pravidlech i druhá možnost.

Návrh správně vychází z poznání, že antických jmen neuvžívají pouze klasičtí filologové apod., nýbrž i běžní uživatelé jazyka, kteří se s těmito jmény setkávají při četbě, na divadle, v rozhlasu i televizi, v nynější době často i na cestách, a musí jich někdy sami používat. Těmto lidem, kteří většinou neumějí latinsky, o řečtině nemluvě, se má usnadnit psaní a skloňování antických jmen. Netýká se to tedy přímo speciální literatury s antickou tematikou, ale bylo by záhodno, aby se obojí úzus od sebe příliš nelišil. To je správné a pochopitelné; nelze žádat od všech běžných uživatelů jazyka, aby vždy správně označovali všechny délky v řeckých jménech a aby věděli, že k nominativu Agamemnón patří genitiv Agamemnona. Lze ovšem namítnout, že se o každém jménu mohou poučit z Encyklopedie antiky, respektive Slovníku antické kultury, nebo ze Zamarovského Hrdinů antických bájí, zaměřených speciálně na jména, ale málokdo tak asi učiní; podívá-li se do Pravidel, najde tam jen něco, a to často v jiné podobě. Proto jsme společně uvažovali, že by se čárek v běžné praxi mělo užívat co nejméně, hlavně jen ve zcela vžitých počestěných jménech, jako jsou Homér, Mykény, Hadrián, Kartágo,

nebo ve jménech vždy dlouze vyslovovaných, jako je Léthé, v jejichž psaní (až na Léthé) se nadto zcela shodují bohémisté i klasičtí filologové. Doufáme, že v rozsáhlé kodifikaci, kterou připravuje ÚJČ, se skutečně bude čárkami šetřit. Měla by platit zásada: raději žádnou čárku než takovou, která mate. Jinak osobně nemám ani tak obavu z běžných uživatelů jazyka jako z polovzdělanců, kteří buď jsou tak sebejistí, že si nic neověřují, anebo naopak velice důmyslně domýšlejí to, co je v Pravidlech jen naznačeno, a docházejí tak k velice kuriózním grafikám.

Abychom zůstali jen u délek; třeba jen jedna neuvážená čárka může vyvolat přímo řetězovou reakci: Běžně se nyní píše podle Pravidel Trója a propaguje se forma Achájové, i když jde o řeckou krátkou dvojhlásku io, resp. ai (proto vedle toho je trojská válka a achájský spolek). Jestliže zůstane jen u těchto nejznámějších jmen, která se skutečně takto ležérně vyslovují, nic se neděje. Ale nyní se analogicky začíná téměř každé koncové řecké -aios psát dlouze jako áios. Poprvé jsem se s tímto nešvarem setkal náhodou v překladu Músaiia Julie Novákové, a to ne vinou autorky (prémie Antické knihovny 1974), naposledy zase pouhou náhodou v nejnovější knize Jana Bouzka a Radislava Hoška Antické Černomoří (Svoboda 1978), kde nacházíme formy Hekatáios, Histíáios (naštěstí jen v rejstříku), Sapáiové (kteří naopak nejsou v rejstříku) a Vipsáiové; dokonce adjektivum achaimenovský je psáno achájmenovský (str. 142 a 170, není zachyceno v rejstříku). Ušetření tohoto zásahu zůstali jen Alkaios a Ptolemaios. Právě v takovýchto případech by měla kodifikace bojovat proti vulgární výslovnosti. Grafika přece působí na výslovnost.

U latinských jmen by samozřejmě bylo záhodno, jak jsou v tom zajedno klasičtí filologové i bohémisté, úplně upustit od označování délek, a to s výjimkou jmen zcela počeštěných, jako Hadrián. Ale dosud není shody v míře počeštění jednotlivých jmen. Klasickým filologům se zdá, že bohémisté zacházejí příliš daleko. Osobně bych zcela přizpůsobil grafice češtiny

jen ta jména, jež už ztratila latinskou (popř. řeckou) koncovku. Kromě uvedených je to třeba Kapitol a Konstantin (není tu ovšem třeba psát Konstantýn či Augustýn; Konstantina Biebla by si takto nikdo nedovolil napsat, ale u Konstantina Velikého v dějepisech je to přípustné) a jména pomnožná přizpůsobená naopak nominativní koncovkou češtině (Kanny, Mykény, Sardy, Athény). Pomnožná jména nejdou ovšem přizpůsobovat šmahem, např. údolí Tempé stejně jako Aigospotamoi jsou v dosavadní podobě vžitá a mohou zůstat nesklonná (u říčky Aigospotamoi). Ale i u počestěných jmen by se měla v dílech učebnicového charakteru, jak laskavě upozornil R. Hošek, uvádět také původní forma (např. Constantinus, Aisópos), zvláště když se dosti liší od počestěné.

Bylo by velmi pohodlné, kdyby většina běžně užívaných antických jmen byla zcela přizpůsobena mateřskému jazyku, jako je tomu např. v polštině. Bohužel tomu tak není, poněvadž plynulý vývoj byl přerušen, a naopak můžeme už několik desetiletí pozorovat, že i ta jména, jež bývala plně počestěna, se uvádějí opět v původní podobě. V nenávratnu už je Eneáš i Joviš. Donedávna přežíval např. Athanáš a Feidiáš - ještě prof. J. Čadík ve svých poválečných výkladech o klasické archeologii mluvil o Feidiášovi. Dodnes se setkáváme s Horácem a Vergilem, ale někomu připadají už i tyto tvary zastaralé. Jestliže pak nebudeme mluvit o Horácovi, nezbyvá nám, než abychom hovořili o Horatiovi, a to v původní podobě, tzn. zachovávali také v písmě latinskou skupinu -ti-. Návrhy na počestování grafiky při zachování původního tvaru nepokládám za vhodné (to je psaní ci místo ti, kv místo qu apod.).

Ze starších tvarů přežívají některá ustálená spojení jako Euklidova věta, neeuklidovská geometrie, Augiášův chlév, octnout se mezi Scyllou a Charybdou, ale nemůžeme už mluvit o matematiku Euklidovi, nýbrž Eukleidovi, ani o králi Augiášovi, nýbrž Augeiovi, ani o příšerné Scylle, nýbrž Skylle. Rovněž tak počestěný Krésus podle latinského Croesus, byť byl jako dubleta v Pravidlech, patří už jen historii; dnes se setkáváme pouze s Kroisem.

Nikdo také dnes už nemluví o Apollinovi, nýbrž Apollónovi. Takto se tedy prakticky i v běžném jazyce uplňuje zásada Graeca Graece, o které bohemisté soudí, že je těžko realizovatelná. Podobně se jde ad fontes i v jiných jazycích; např. ve franštině zůstává forma Esculape vyhrazena téměř už jen ustáleným rčením jako un disciple d'Esculape nebo se dokonce píše i s malým písmenem jako žertovné označení slavného lékaře, kdežto řecký bůh se píše jen Asclépios.

V radikálních návrzích bohemistů se v poslední době připouštělo jako dubleta při skloňování obtížnějších jmen zachování nominativního -s i v ostatních pádech, např. Kalchase, popř. Kalcha (Slovo a slovesnost, str.150). Jak se zdá, nyní se už od této licence ustupuje. Je ovšem jisté, že někteří lidé si nevědí s Kalchantem rady. A tak jsme mohli nedávno číst v jednom ilustrovaném týdeníku o Kalcházovi. I klasickému filologovi dá práci zjistit, koho měl vlastně pisatel na mysli. Nejde dát bohužel zcela jednoduché pravidlo, jak skloňovat řecká jména, a proto bych doporučoval dát do chystané příručky jen rámcové poučení a u jednotlivých jmen, zvláště těch, jež žijí v kulturním povědomí, uvést genitivní formu. Neochuzujeme češtinu např. o Kreonta, Láokoonta a Xenofonta nahrazující je tvary bez t.

Uvažovalo se také o (dalším) zjednodušení geminát v antických jménech, ale podle sdělení bohemistů se od něho nyní upouští, protože nesouvisí přímo s výslovností. Dodal bych pouze, že by tím vznikaly další veliké potíže, např. při psaní Via Appia. Jako vůbec každé podobné zjednodušování s sebou na druhé straně přináší značné komplikace.

Jde o to, aby jména byla jasná a jednoznačná, abychom si všichni rozuměli, aby jazyk byl skutečně nástroj myšlení a porozumění. Jazyk se samozřejmě vyvíjí a těžko mu lze předpisovat, jak přesně se má vyvíjet. Také jej nelze kodifikovat do všech nejmenších detailů; vždy zůstanou nějaké pochybnosti, varianty a dublety. Kromě toho i v pravopisných reformách se má zachovávat míra, peras Řeků, abychom na sebe neuvalili hněv bo-

hů, kdybychom ji překročili. Všichni přece chceme zachovat bohatství, jasnost i prostou velikost mateřského jazyka. Také klasičtí filologové se chtějí podílet na spoluvytváření skutečné jazykové kultury.

Z. K. VYSOKÝ ZEMŘEL

Dne 4. října 1979 v Praze zemřel ve věku 76 let univ.doc. dr. Zdeněk K. Vysoký, badatel v oboru papyrologie a překladatel z antických literatur. Za svého dlouholetého působení na Karlově univerzitě vychoval řadu žáků, kteří naň dodnes vděčně vzpomínají. Osobnosti Z. K. Vysokého a jeho dílu věnujeme pozornost v příštím sešitu ZJKF.

Redakce

POPULÁRNĚVĚDECKÉ PRÁCE Z OBORU ANTIKY

Jan Burian (Praha)

Populárněvědecká práce ve společenských vědách má v dnešní době široké možnosti uplatnění v nejrůznějších rovinách. Je třeba kladně hodnotit, že antická tematika se v uplynulých letech objevovala na televizních obrazovkách, v rozhlasových relacích, v kinech, v přednáškových cyklech Socialistické akademie, že antický materiál byl předváděn veřejnosti v řadě příležitostných expozic apod. Hlavní složkou popularizační práce však bezpochyby je činnost publikační, na jejíž problémy se chci především zaměřit vzhledem k její dlouhodobé a široké působnosti v nejrůznějších vrstvách naší společnosti.

Kontakt s veřejností prostřednictvím popularizační práce by měl být trvalou složkou pracovní náplně každého vědeckého pracovníka. Toto konstatování nelze přirozeně chápat jako požadavek nahradit populárněvědnou činností práci badatelskou, která nutně musí tvořit hlavní náplň činnosti vědeckých pracovníků; zájem, který se v širokých vrstvách naší společnosti projevuje o historické poznání minulosti, a v tomto rámci i o antické období, nám však musí být stálým stimulem v úsilí seznamovat v pravý čas a vhodnou formou širší veřejnost s výsledky naší práce, popř. se soudobým stavem poznání v určitém vědním úseku. Pojem popularizační činnosti není u nás již dlouho spojen s představou požadavku soustřeďovat se na nejjednodušší otázky a volit co nejprostší formu výkladu. Zkušenosti ukazují, že naši čtenáři jsou schopni přijímat i náročný text za předpokladu, že je logicky sklouben a že autor dovede svou myšlenku vyjádřit s potřebnou konkrétností. Dokladem tohoto zjištění může být např. Olivovo dílo "Pannonie a krize římského císařství", kdy šlo o vyslovené vědecké dílo, které bylo v krátké době rozebráno a které plnilo úspěšně i popularizační funkci.

Význam popularizační práce je pro nás určován v obecných souvislostech v první řadě tou okolností, že všeobecná představa o našich oborech se v širokých kruzích veřejnosti utváří

do značné míry právě na základě populárněvědné knižní produkce. Tento stav je celkem přirozený a dochází k němu nezávisle na tom, co si o dílech, která jsou určena pro širší veřejnost myslíme sami, nebo jaké stanovisko k nim zaujmeme v odborných časopisech. S kladným působením prací, určených pro nejširší čtenářskou obec, jsme se v minulé době mohli několikrát setkat v souvislosti s publikacemi Vojtěcha Zamarovského, které mají živý ohlas u nás i v zahraničí a jejichž autor vzbudil svými pracemi takový zájem o poznání starověku, jímž jsme sami byli, popravdě řečeno, překvapeni. Pokud jde o nás, pracovníky v různých oborech věd o antickém starověku, poučily nás Zamarovského knihy i o tom, že neexistují tzv. nezajímavé problémy či historické jevy, ale že každá otázka může být zpracována takovým způsobem, který zaujme čtenáře.

Skutečností u nás dnes je, že publikace s antickou tematikou mají stálý a poměrně široký čtenářský okruh a že prakticky všechna ústřední nakladatelství zařazují tyto publikace ochotně do edičních plánů s vědomím, že jde o aktivní položky i z hlediska finančního. V důsledku toho lze současný stav knižní produkce s antickými náměty charakterizovat zjištěním, že populárněvědných knih vychází poměrně velké množství, že jednotlivé publikace jsou vydávány ve vysokých nákladech a že se v poměrně krátké době dostanou do rukou čtenářů.

Nebylo by však jistě správné zůstat u této pozitivní bilance populárněvědné činnosti, jež se dílem rozvíjí mimo nás a nezávisle na nás, tj. nezávisle na našich představách o populárněvědecké činnosti a jejích úkolů z hlediska oborů, jímž se sami věnujeme. Nezřídka se můžeme setkat s problematickými nebo přímo negativními jevy, které často vznikají nedostatečným zvážením poměru mezi momentální možností tu kterou knihu vydat a její skutečně hlubší potřebou, uvažovanou i v perspektivě jejího dalšího dlouhodobého působení.

Není jistě třeba zabývat se detailně jednotlivými publikacemi z posledních let a hodnotit je z uvedených hledisek. Na několika vybraných příkladech bych chtěl upozornit na ty přípa-

dy, kterým by bylo záhodno v budoucnu čelit.

V uplynulých letech jsme mohli v několika případech zaznamenat skutečnost, že nakladatelský zájem se upjal k užšímu okruhu několika témat, což napomohlo k tomu, že týž námět se realizoval paralelně ve dvou nakladatelstvích. Nejznámějším případem tohoto druhu je známá záležitost antických encyklopedií. Dát českému čtenáři příruční encyklopedický heslový přehled antiky byla objektivní potřeba, o níž se všeobecně vědělo zhruba od poloviny padesátých let. Nebylo by, myslím, správné ani účelné zamýšlet se znovu nad situací, která nakonec, jak známo, vedla k tomu, že dnes máme na knižním trhu ne jednu, ale tři antické encyklopedie. S odstupem několika let, která uplynula od jejich vydání, můžeme snad nezaujatě konstatovat, že potřeba encyklopedického slovníku byla splněna měrou tak bohatou, která oprávněně vyvolala rozpaky v řadách samotných zájemců o antiku a která byla vskutku dokladem zbytečného plýtvání silami, jež máme pro obor k dispozici. Zarážející na celé věci je ovšem okolnost, že týmy připravující vydání jednotlivých encyklopedií o svých záměrech a o své činnosti vzájemně věděly a že se spontánním způsobem shodly v jedné věci - zhruba v současném dokončení rukopisu, takže všechna tři díla se octla na pultě knihkupectví s nepříliš velkým časovým odstupem a byla v mnoha případech společně inzerována podnikavými vedoucími knižních prodejen.

K duplicitě publikací věnovaných určitému tématu došlo v několika dalších případech, které nutí k zamyšlení z poněkud jiného důvodu. Tak dostala například fundovaná Žabova kniha "Tesáno do kamene, psáno na papyrus" (Praha 1968) pendant v kompilaci St. Richtera, "Říše faraonů" (Praha 1973). Kellerovými Etruský se dostal na náš knižní trh autor díla "Und Bibel hat doch recht", kritizovaný i v našem tisku. Nepříliš šťastnou rukou mělo nakladatelství Orbis v překladu Krawczukovy Kleopatry, který vyšel hned ve dvou vydáních, ačkoliv jde o dílo průměrné kvality.

Nejde přirozeně jen o to, co se nabízí pozornosti našeho

čtenáře, ale i v jaké podobě se to děje. Můžeme se bohužel často setkat s tím, že zejména informativní články, přejímané ze zahraničního tisku, obsahují již v originále věcná nedopatření, nebo že jsou v některých pasážích nesprávně přeloženy, popřípadě že se chyby vyskytují ve výkladu doprovodného obrazového materiálu. Bylo tudíž namístě, že na tyto a jim podobné nepřesnosti upozornil V. Zamarovský v souvislosti s články publikovanými v časopise 100+1 zahraničních zajímavostí.

Pokud jde o věcné nedostatky překladů knižních publikací s antickou tematikou, chtěl bych připomenout pouze jediný, na štěstí jen výjimečný, ale v plné míře odstrašující případ. Jde o knihu maďarského autora Ūrögdyho vydanou roku 1968 nakladatelstvím Orbis pod názvem "Tak žil starý Řím". Kniha vyšla v přitažlivé grafické úpravě a tato okolnost spolu s tématem knihy, která sice nemůže být hodnocena vysloveně negativně, ale také nemá výrazně kladné kvality (znám ji z německé mutace - vyšla jak v NDR, tak v NSR). Chtělo-li nakladatelství za každou cenu vydat knihu o životě ve starém Římě, mohlo v té době sáhnout po fundované publikaci M. Sergejenkové "Žižň dřevného Rima", autorky známé již i našim čtenářům svým působivým a historickým věrným obrazem života v Pompejích. Jen na okraj poznamenávám, že překlady ze sovětské literatury z edičních plánů českých nakladatelství prakticky vymizely. Vraťme se ale zpět k Ūrögdymu a osudu jeho knihy v českém rouše. Český překlad byl bohužel pořízen zcela nekompetentně a neprošel ani elementární odbornou revizí. V řadě případů jde v knize o věcné zkomoleniny, nepřesnosti apod. a jako i v některých jiných publikacích tíha překladatelovy neznalosti dolehla plně na uváděná vlastní jména: Filippose, ale pro rovnováhu Scipia.

V celkovém měřítku klady populárněvědecké činnosti u nás velmi zřetelně převažují nad negativními stránkami, avšak pokládám za nutné uvést v určitém výběru i záporné rysy. V popularizační práci se i nadále bude nutně projevovat určitá živelnost, která je podmíněna zájmem a pracovními možnostmi autorů, edičními záměry a potřebami nakladatelství, ale i ta-

kovým faktorem jako je třeba iniciativa překladatelů. Bylo by utopické se domnívat, že tuto situaci můžeme radikálně změnit nějakým usnesením nebo že vůbec chceme uvažovat o nějakém jednotném zaměření této sféry publikační činnosti. Pro nás vyplývá z celé věci jediný závěr - neuzavírat se v únosném měřítku popularizační činnosti a napomáhat v mezích možnosti jejímu rozvoji (např. při doporučování navržených překladů) tak, aby se naše obory čestně reprezentovaly před širokou obcí našich zájemců o antiku.

PŘEKLADY ANTICKÝCH AUTORŮ DO ČEŠTINY

Radislav Hošek (Brno)

Naše přítomnost na jedné straně vytlačuje antické jazyky ze škol, na druhé straně zatlačuje zase techniku obecným zájmem o literaturu, o dějiny člověka a dějiny lidstva. V tomto proudu se objevuje i zvýšený zájem o překlady z antiky, podporovaný také velkým rozmachem čtenářských zájmů nejširších mas.

Překlady z antických jazyků mají dnes dobrou živnou půdu, a proto se objevují v nejrůznějších nakladatelských plánech. Vytvářejí souvislé řady (např. Antická próza), stávají se součástí edic (např. Květy poezie, Lyra Pragensis, Světová četba, Světová knihovna, Filozofická knihovna), objevují se jako samostatné svazky (např. překlady Plútarcha v Odeonu), ojedinele se nacházejí i v časopisech nebo v populárněvědných publikacích.

Vyvrcholením překladové činnosti bylo vytvoření Antické knihovny, o níž uvažovala již Antická konference v Liblicích r. 1964, ovšem realizovala se z iniciativy R. Mertlíka až koncem šedesátých let v nakladatelství Svoboda.

Z chystaných 120 svazků vyšlo dosud na 40 čísel, jež - kromě počátečních - prošla odbornou recenzí a redakční úpravou. Navíc jsou svazky opatřeny poznámkami a předmluvou, psanou zpravidla odborníkem. Redakční radu tvoří zástupci KVASu a Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská, příležitostně jsou zváni zástupci z Brna, kteří se pravidelné spolupráce sami vzdali.

Druhým vrcholem je zmíněná Antická próza, kde se jejímu pořadateli, B. Boreckému, podařilo shromáždit řadu nových a nadějných překladatelů. Nynější překladatelé jsou příslušníky všech generací, počínaje seniorem Jaroslavem Ludvíkovským a konče ročníkem Jana Kalivody (1953).

Aniž bychom hodnotili kvalitu překladů - stačí zalistovat v Listech filologických a Zprávách JKF - můžeme konstatovat, že jde vesměs o práce klasických filologů. Obrovský zájem, který nastal na knižním trhu, vede k zájmu o překladatele ze strany nakladatelství, takže jen málo jich může naplnit slova Františka

Novotného, pronesená soukromě, že "klasický filolog má jako výsledek své vědecké práce nad autorem dát svému národu vědecky přesný a umělecky promyšlený překlad jeho díla". To má za následek, že překladatelé pracují namnoze rychle, rutinérsky, aho i málo zodpovědně. Často vycházejí z jakési mylné představy, že některé dílo je snadné pro překlad proto, že je obecně známé.

Jako doklad je možno uvést překlad Ciceronových Tuskulských hovorů, vydaný v Antické knihovně 1976, kde odborný recenzent našel na 300 chyb. Překlad Thúkydidových Dějin peloponnéské války, vydaný v Odeonu 1977, byl pořízen během tří let, ačkoliv Ferdinand Stiebitz svého času upustil od dlouhodobých pokusů Thúkydida přeložit s odůvodněním: "To se nedá do češtiny přeložit, alespoň já to adekvátně nedovedu." Takto se do překladu dostávají omyly, anebo se text tlumočí bez ohledu na stylistický obraz originálu.

Prudký vývoj češtiny, zvláště od konce 50. let, vedl k tomu, že mnohé překlady vynikajících překladatelů zastarávají a je třeba je buď nahradit, nebo dost výrazně upravit (pokud to dovolí dědicové; např. postoj dědiců se stal překážkou nového vydání Novotného překladu Platóna). I jazyk tak znamenitého překladatele, jakým byl F. Stiebitz, působí dnes archaicky. Nové překladaatele je možno nalézt v řadách filologů, ale v poslední době se také uplatňuje spolupráce odborníka s básníkem, jako v případě překladu Sofokleova Oidipa a Antigony pro představení Divadla za branou nebo překladu Catulla, přichystaného v nakladatelství Československý spisovatel atd.

Způsob překládání takovou spoluprací nelze jednoznačně ani schválit, ani odsoudit. Jeho výsledek je třeba posuzovat individuálně. Sám myslím, že spolupráce s průměrným básníkem nepřinese kýžený výsledek a naopak, s velkým básníkem nese nebezpečí jeho převahy nad originálem.

Jak se při novém překladu zachovat ke starším, je věc těžká, ba delikátní; jistá slova je nutno - zvláště v iambech - překládat vždy stejně (král, dům apod.), jisté obraty by bylo škoda odhodit jen proto, že jich bylo již jednou užito. Jarmi-

la Loukotková nepoužívala Fischerův překlad Villona, a přesto přeložila některé verše stejně, Ferdinand Stiebitz neváhal koncem roku 1960 napsat v doslovu k Lysistratě (str.128), že "starší překlad Aug. Krejčího, jehož jsem použil už roku 1927, podržuje i nadále svou cenu dokumentární".

Není tedy nutno odmítat za každou cenu starší výraz, je však třeba mít na paměti jak přiměřenou míru, tak étos. A to je záležitostí svědomí nového překladatele; ještě citlivější musí být postup v případě úpravy starších překladů, jako jsme se s tím v poslední době setkali u překladů Kuthanových, Vaňorného a Burešových.

Překlady, které se objevují, mají sloužit čtenáři a české kultuře. Každá doba si bere z antiky své, a proto - přes ustálené kánony antických autorů - je třeba si uvědomit, kteří autoři jsou živí pro dnešní dobu a kteří jsou pouhým dědictvím klasických zálib.

Proto dnes neváháme obrátit se k autorům dříve zanedbávaným, především z konce antiky, nebo i k těm, kteří jsou málo oceněni z hlediska klasické normy. Pro dnešní dobu nejsou bez zajímavosti ani antičtí matematici, lékaři, přírodovědci apod. Najít pro tyto autory překladatele není snadné, protože spolupráce s odborníkem v takovém případě zpravidla nestačí a překladatel sám musí být o problematice překládaného spisu poučen hlouběji než např. při překladu poezie. Charakteristikou překladů, které se v posledních letech u nás objevují, je úplnost díla. Dostávají se nám do rukou celí autoři jako Livius, Pausaniás, Sofoklés, Suetonius, Lucanus aj., nebo ucelená díla. Tak mizejí výbory, které jsou vždy poznamenány subjektivním přístupem a obraz originálu nutně zkreslují.

Při překladech prózy se ukazuje, že čeština nemá v překládání antiky dlouhou tradici a překladatelé se neodvažují vytvořit českou větu adekvátní antické, často nadužívají archaismů, produkují nadměrně dlouhá disproporční souvětí, tzv. "housenky", a svým finálním tvarem odcizují antického autora současné době.

Při překladech poezie se projevila dvojí tendence: "jedna týkající se antických útvarů a druhá zasahující do překladových pravidel. První vyjádřil opět Stiebitz v citovaném závěru Ly-sistraty: "Sborovým partiím se dostalo v tomto přepracování snad nejvíce změn. Přihlížel jsem více než dříve k jejich metrické podobě v originálu i k jejich obsahu a zbavil jsem tu své někdejší přebásnění rýmu. Vše to jsem učinil s jakousi lítostí u tohoto výtvoru svých mladých let, ale dlouhá doba mne naučila překladatelské kázni". Při četbě těchto slov jsme si maně připomněli návrat Julie Novákové k hexametru v novém překladu Hésioda a naopak s lehkým srdcem přijali volný překlad Claudianova Únosu Proserpiny od J. Fischera.

Bylo by zbytečné znovu otvírat diskusi o vhodnosti či nevhodnosti hexametru nebo jiných typicky antických útvarů pro češtinu. Je na překladateli, jak přistoupí ke své tvorbě, a je zbytečné ho příliš svazovat pravidly, která by ho nutila ke slovní ekvilibristice.

Jako dobově podmíněné je také nutno chápat různá vyjádření o vhodnosti toho či onoho způsobu, jak vidíme na vývoji Julie Novákové.

V rámci druhé tendence si ukážeme změny pojetí některých jevů proti dřívějšímu pojetí:

a) ukázalo se, že je zcela překonané měřit -eu- jednoslabičně, protože tento postup narušuje průběh verše:

"znamení mořských ryb a Orfeus stále se stranil" (Ovid., Met.X,79, přel.Stiebitz 1942) - zde Orfeus měříme daktylsky, ale překladatel měřil spondejem; to dokazuje další verš: "Stínu však neměl ten kraj. Než jak se tam usadil Orfeus" (Met.10,88);

b) důsledné vymycování trojslabičných slov z počátku iambického trimetru, které neodpovídá antické praxi, vede v češtině ke stereotypu a monotónnosti už pro nedostatek jednoslabičných slov, je ovšem důsledkem praxe doporučené Překladatelskou komisí;

c) ukázalo se, že je třeba uvolnit hexametru tak, aby při dodr-

žení cézury byla přerývka připuštěna i před 5. daktylem, např.:

"Proto mohl též dávat vznik zákonům, výnosům lidu" (Lucanus, Fars.1,176,přel.J.Nechutová 1976). Stejně tak je nutno častěji připouštět "kata tetarton trochaion":

"Noří do očních důlků své ruce a radost má z toho" (Lucanus 6,540).

Proto takovéto novoty není třeba chápat jako nedovolené vybočení z pravidel, nýbrž jako pokus o přirozené vyjádření, ať už úspěšný či nikoliv. Je ovšem dobře znát českou tradici překládání, neboť bez toho se staré a neosvědčené pokusy znovu zbytečně uvádějí do praxe.

Množství nedůsledností se objevilo v přepisu antických jmen. Proti Encyklopedii antiky přinesl Slovník antické kultury některá jiná označení délek a nakladatelství se nakonec přidržují vlastních norem. Antická próza v Odeonu označuje jen grafické délky éta, ómega a ú; v překladu Plútarchových Rad manželských od Z.K.Vysokého se sice označuje Lýsandros, Tímokleia, Afrodité, ale autor sám je psán krátce - Plutarchos. Délky pečlivě dodržuje Antická knihovna. Všechna vydání dodržují latinské -c-, které dnes již působí archaicky, např. Cato, ačkoliv už Stiebitz v překladu Apuleiových Proměn psal např. Kury jako označení sabinského města a označoval délky Eleusís, Mídás apod. Nedodržování norem, byť nedokonalých, je daleko horší než sebehorší norma.

Projevuje se i rozkolísanost terminologická: vedle výrazu Martovo pole se objevil novotvar Martova pláň (J.Nováková), vedle Circus maximus (J.Češka) spatřil světlo světa též Veliký cirkus (J.Nováková) atd. Úhrnem lze říci, že je zapotřebí, aby překladatelé s láskou, zodpovědně a uvážene, nikoliv sordidi lucri causa, vybírali autora podle svých sil, a aby všechna nakladatelství zajistila pro každý překlad odbornou recenzi. Věci antiky by prospělo, kdyby se nakladatelství dohodla a nepřipouštěla vydání téhož překladu od téhož překladatele v době takřka současné. Nanejvýš žádoucí by bylo sjednocení ortografických

zásad, nejlépe podle zásad Encyklopedie antiky, a zároveň nahrazení latinského -c- přirozeným fonetickým -k-. Překládat by měli též mladí filologové, kteří by se patřičně vzdělali v české a latinské stylistice. Náležitá propagace a zhodnocení nových překladů v periodickém tisku - zde vzpomeňme dosud nahrazenou recenzní činnost zesnulého L. Svobody v Práci - a odborné recenze v Listech filologických a Zprávách JKF uzavírají řadu požadavků a předpokladů pro rozvoj kvality antických překladů a nemalým dílem přispějí k šíření znalosti antiky.

Není na škodu zdůraznit staré moudré rčení: non multa, sed multum.

BÁSEŇ ŠIMONA FAGELLA VILLATIKA AD MUSAS A JEJÍ PŘEDLOHY
Josef Hejnic (Praha)

Jak již bylo uvedeno dříve, básně Šimona Fagella Villatika (asi 1473 - 1549) Ad Musas, jež vyšla tiskem poprvé v letech 1535 a 1536 a pak znovu r. 1538 (viz níže str.47n.), vznikla napodobením veršů italského humanisty Jeronýma Balba, složených k počtě Konráda Celtise a vydaných r. 1497 v prvotiskovém jednolistu *Episodia sodalitatis litterariae Danubianae*.^{1/} Cílem těchto řádků je upozornit, že se jak Balbus, tak i Fagellus opírali o epanastrofické "technopaignion" básníka Ausonia, nazvané *Versus monosyllabis et coepti et finiti ita, ut a fine versus ad principium recurrant*.

Jednotlivé sklady výše jmenovaných autorů znějí takto:

1

Ausonius, *Opuscula*, ed. R. Peiper, Lipsiae 1886, p. 157 =
Ausonius, *Opuscula I*, ed. H.G. Evelyn White, Cambridge Mass.
- London 1961, p. 290:

Versus Monosyllabis et Coepti et Finiti ita, ut a Fine
Versus ad Principium Recurrant.

RES hominum fragiles alit et regit et perimit FORS
FORS dubia aeternumque labans: quam blanda fovet SPES
SPES nullo finita aevo: cui terminus est MORS
MORS avida, inferna mergit caligine quam NOX
5 NOX obitura vicem, remeaverit aurea cum LVX
LVX dono concessa deum, cui praevis est SOL
SOL, cui nec furto in Veneris latet arripotens MARS
MARS nullo de patre satus, quem Thraessa colit GENS
GENS infrena virum, quibus in scelus omne ruit FAS
10 FAS hominem mactare sacris: ferus iste loci MOS
MOS ferus audacis populi, quem nulla tenet LEX
LEX naturali quem condidit imperio IVS
IVS genitum pietate hominum, ius certa dei MENS
MENS, quae caelesti sensu rigat emeritum COR

- 15 COR vegetum mundi instar habens, animae vigor et VIS:
VIS tamen hic nulla est: tantum est iocus et nihili RES.

2

Episodia sodalitatis litterariae Danubianae ad Conradum Celtem, ed. Joseph von Aschbach, Die Universität Wien und seine Humanisten, Wien 1877, p. 427 sq. = Conradi Celtis Quae Vindobonae praelo subicienda curavit opuscula, ed. K. Adel, Lipsiae 1966, p. 9sq.:

- IX Hieronymus Balbus, utriusque iuris doctor.
Lux Vlarii splendorque chori, quem doctus alit grex:
Grex Dryadum te doctus alit: tu Castalius dux;
Dux Helicone rigas Histrum, iam bella fugit Thrax;
Thrax vates Dacusque colit, nec Sarmata iam trux;
5 Trux rigor omnis abit, nunc passim blanda micat pax;
Pax Musis advecta tuis: te digna manet merx;
Merx decus aeternum tibi erit, dum fulva micat fax;
Fax Phoebi terris radians; dumque atra necis falx,
Falx metet orbis opes, mundi tu semper eris lux.

3

Opuscula Simonis Fagelli Villatici Bohemi ... Lipsiae
M.D.XXXVIII, f. Y 4r:

Ad Musas

- Nunc gaudere licet vobis o Corricidum grex,
Grex, Iovis aetherei soboles et certa dei mens,
Mens agitans pectus verbisque regens placidis os,
Os insigne viri excolit en nunc Caesareum vos,
5 Vos decus imperii Maximilianus alit nunc,
Nunc certe dignus, quem solum vestra canat vox,
Vox hilaris semper victuraque Castalidum ros,
Ros mentes et corda rigans, hinc Aonius fons,
Fons sacer Aonius, vatum hinc est et vigor et vis,
10 Vis porro de sede poli venit, ipse tamen dat,
Dat manibus sacris munera Castalidum nunc,
Nunc hilares si quando deae blandum resonet vox,

Vox celebret famam domini, quam nulla tegat nox,
Nox obscura et amica malis, ipsum foveat lux,
15 Lux meriti precium post illi fata detur mox.

Editionis principis et alterius textum consentaneum
(A, f. N 4v - 5r) a. 1535 et 1536 Lipsiae publici iuris factum esse constat, cf. J. Hejnic, Textově kritické úvahy nad dílem Šimona Fagella Villatika. Vědecké informace. Zpravodaj pro knihovny a útvary vědeckých informací ČSAV 14 (1977), č. 2, p. 5sq. Qui textus his locis discrepat a carmine superioris reddito, quod auctore ipso invigilante a. 1538 excusum est: 4en/ at A - 5 imperii Maximilianus/ imperii, vos Maximilianus A - 6 certe dignus/ dignus certe A - quem solum/ tantum quem A - 8 Aonius fons/ eloquii fons A - 9 Aonius/ Aonidum A - hinc est/ A om. - 10 porro/ A om. - poli venit/ poli menti influit A - 11 en/ hec A - Castalidum/ Corricidum A - 13 celebret Famam/ celebrans nomen A - quam/ quod A.

Závislost Jeronýma Balba na Ausoniově básni, zřejmá již po stránce formální, nepřekvapuje u italského humanisty, který asi znal Celtisova ausoniovská studia a chtěl je užitím ausoniovské předlohy nejspíše také připomenout.^{2/} Balbovy verše měly proto funkční charakter, třebaže nešlo po formální a zčásti ani po obsahové stránce o verše původní - Balbus se opíral zvláště o motivy obsažené u Ausonia ve verších 6 - 16 (Ausonius: Lux, Sol, Thraessa gens - Balbus: Luc, Fax Phoebi, Thrax vates ... Sarmata iam trux), ale přitom je přiblížil Celtisovi jako básníku. Svědčí o tom na příklad spojení Clarius ohorus, doctus grex Dryadun, Castalius dux, pax Musis advecta tuis apod.

V době, kdy Fagellus skládal básně Ad Musas, znal již s velkou pravděpodobností jak Ausonia, tak i Balba. Z Ausoniových veršů převzal spojení certa dei mens (v. 2, srov. Ausonius, v. 13: ius certa dei MENS), obrat semper victuraque

Castalidum ros, ros mentes et corda rigans (v. 7-8, srov. Ausonius, v. 14-15: MENS, quae caelesti sensu rigat emeritum COR) a zčásti i vatum ... vigor et vis (v. 9, srov. Ausonius, v. 15: animae vigor et VIS), společně s Ausoniem a Balbem užil epanastroficky substantiva LVX (v. 14-15, srov. Ausonius, v. 5-6; Balbus, v. 9). Nelze vyloučit, že také Fagellovo spojení Nox obscura (v. 14) vzniklo - na základě nesprávně čteného (?) Ausoniova spojení (v. 5) NOX obitura vicem.

Hlavní obdoby mezi Fagellovými a Balbovými verši lze spatřovat v tom, že český humanista převzal od Balba osobní motivaci - Balbus věnoval básně Celtisovi, Fagellus nepřímou (prostřednictvím Múz) císaři Maxmiliánovi I. Tato okolnost vedla asi Fagella i k některým slovním závislostem na Balbově básni. Na příklad Fagellův obrat (v. 1) Corricidum grex připomíná Balbovo spojení (v. 2) Grex Dryadum. Také Balbova závěrečná věštba Celtisovy nesmrtelnosti (v. 8-9) se jinými slovy opakuje v závěrečných Fagellových verších 14 - 15.

Po formální stránce je Fagellova básně méně dokonalá než ausoniovska předloha a její Balbovo napodobení. Kdežto Ausonius a Balbus (s jedinou výjimkou ve verších 4 - 5) užili na začátku a konci veršů pouze jednoslabičných substantiv, přičemž první slovo prvního verše se shoduje s posledním slovem posledního verše, byl Fagellus méně důsledný - v jeho verších se epanastroficky opakuje i osobní zájmeno (v. 4 - 5), adverbium (v. 1, 5-6 a 11-12), popřípadě slovesný tvar (v. 10 - 11) a jeho skladba se začíná a končí nestejnými slovy (v. 1: Nunc ...; v. 15: ... mox).

Verše Šimona Fagella Villatika, publikované tiskem teprve v letech 1535 a 1536 v rámci prvního a druhého (nezměněného) vydání Opuscul na f. N 4v - 5r a poté v poněkud pozmeněné podobě r. 1538 (viz výše str. 2n.), vznikly nejdříve r. 1497, kdy byla vytištěna výše uvedená Balbova básně, ale před rokem 1519, kdy zemřel (12. ledna) císař Maxmilián I., o němž je zmínka ve Fagellově básni Ad Musas (v. 5). Vzhledem k jiným souvislostem lze pravděpodobně toto rámcové vymezení upřesnit a výše uvede-

you Fagellovu básně položit na konec 15. nebo na počátek 16. století.^{3/}

P o z a m ě k y

- 1/ J. Hejnic, Šimon Fagellus Villaticus a Frantova práva. LF 101 (1978), str. 26n. a pozn. 7. - Niže uvedená Ausoniova básně pochází z první poloviny roku 1389 n.l. O tom R. Peiper v úvodu ke své edici na str. CXII a H.G. Evelyn Whiteová v prvním dílu své edice na str. XXVIII, XXXV a XL. Ausonius sám pokládal skladbu za pouhou hříčku a varoval před jejíh napodobováním. - O Jeronýmu Balbovi srov. M.K. Cosenza, Biographical and Bibliographical Dictionary of the Italian Humanists and of the World of Classical Scholarship in Italy, 1500 - 1800, I, Boston Mass. 1962, str. 367 nn.
- 2/ K. Adel (ed.), Conradi Celtis Quae Vindobonae praeelo subicienda curavit opuscula, Lipsiae 1966, uvádí v úvodu (str. VII), že se Celtes zabýval studiem Ausonia již od poloviny posledního desetiletí 15. století. Později Celtes svá studia uzavřel edicemi Septenaria sodalitas a Ludus septem sapientum (srov. spis Septem sapientum sententiae, uváděné dnes v tak zvaném Appendix Ausoniana; Whiteová, op. cit., II, str. 272nn).
- 3/ Srov. J. Hejnic, LF 101 (1978), str. 27 a pozn. 8 (císařský rada Fuchsmagen je tž muž jako Fuseumann, o kterém se zmiňuje K. Adel, op. cit., str. V).

DVA PŘÍSPĚVKY K ČESKOKRUMLOVSKÉMU LISTÁŘI

Anděla Fialová - Josef Hejnic (Praha)

I. V letech 1908 - 1910 položili Valentin Schmidt a Alois Picha základy k starším českokrumlovským dějinám (13.-15.století) dvousvazkovou edicí listin a listů, které vznikly v Českém Krumlově nebo se týkaly tohoto rožmberského sídelního města. Některé dodatky pak uvedli Blažena Rynešová a Josef Pelikán v monumentálním Listáři a listináři Oldřicha z Rožmberka; krátce před nimi otiskl jiné texty Augustin Neumann. Na několik dalších kusů jsme upozornili v naší práci o rukopisu Státní vědecké (dříve Krajské) knihovny v Českých Budějovicích VB 49 a téměř současně i v tomto časopisu. Na obě tyto studie, v nichž jsou uvedeny i některé další naše příspěvky, týkající se tohoto tématu, navazujeme nyní publikací dvou dalších listů českokrumlovské provenience, které pocházejí z konce 14. nebo z počátku 15. století.^{1/}

V prvním případě (1) jde o list rožmberského služebníka M. Martina neznámému vyšebrodskému mnichovi. List svědčí o tom, že jeho pisatel ovládal nejenom bibli, jak naznačuje závěrečný citát, nýbrž že znal i Ovidiovy Metamorfózy, z jejichž jednaté knihy pocházejí dva verše, obsažené v úvodní větě. Jak nedávno upozornila Eva Kamínková, bylo u nás na přelomu 14. a 15. století Ovidiovo dílo dobře známo především v okolí pražské univerzity.^{2/} Níže vydaný list dokazuje, že se znalostí Ovidiovy poezie lze přibližně v téže době počítat i na jihočeském rožmberském dvoře, kde to bylo dosud možno bezpečně předpokládat teprve pro druhou polovinu 15. století.^{3/}

Druhý list (2) je sice méně významný po stránce literárně-historické, ale zato je tím závažnější z historického hlediska. Svědčí o velmi úzkých vztazích, které existovaly již před výbuchem husitské revoluce mezi Rožmberky, jejich služebníky (v našem případě asi jde o českokrumlovského faráře) a vyšebrodskými opaty. Není to ostatně nic překvapujícího, uvážíme-li, že Rožmberkové vyšebrodský klášter založili a užívali ho

v předhusitské době i v 15. století často jako svého vzdělávacího ústavu i jako místa posledního odpočinku pro zemřelé členy svého rodu. Tyto vzájemné svazky se v husitské době ještě dále prohloubily.^{4/}

II. Poznámky:

Srdečným díkem si nás zavázal univ.profesor PhDr. Bohumil Ryba, který s námi provedl kolaci níže publikovaných textů.

1) V. Schmidt - A. Picha, Urkundenbuch der Stadt Krummau in Böhmen I - II, Prag 1908 - 1910; Bl. Rynešová - J. Pelikán, Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka I - IV, Praha 1929 - 1954; A. Neumann, Prameny k dějinám duchovenstva v době předhusitské a Husově, Olomouc 1926; A. Fialová - J. Hejnic, Manuálník vyšebrodského převora Jana Stalozze z první poloviny 15. století. Studie o rukopisech XV (1976), str. 39nn (tamže jsou odkazy na další naše pojednání týkající se tohoto tématu). - Poněvadž byly oba níže publikované listy opsány rukou Jana Stalozze, lze říci, že pocházejí z doby před rokem 1419.

2) E. Kamínková, De Ovidio in litteris Bohemicis. ZJKF XV (1973), str. 10. Pro širší souvislosti srov. též Gilbert Highet, The classical Tradition. Greek and Roman influences on western literature. Oxford 1951, str. 57 - 62 a dále podle indexu; Leighton D. Reynolds - Nigel G. Wilson, Copisti e filologi. La tradizione dei classici dall'antichità al rinascimento (Medioevo e umanesimo 7), Padova 1969, str. 66 - 67 a podle rejstříku.

3) Podle třeboňského rukopisu (Třeboň, Státní oblastní archiv) A 4, srov. Jaroslav Weber, Soupis rukopisů Státního archivu v Třeboni, v knize: J. Weber - J. Tříška - P. Spunar, Soupis rukopisů v Třeboni a v Českém Krumlově, Praha 1958, č. 6 na str. 29nn, by bylo možno uvažovat o polovině 15. století, ale poněvadž tento rukopis byl z největší části opsán na přelomu 15. století rukou Oldřicha Kříže z Telče, dostal se do jižních Čech asi až v 80. nebo 90. letech 15. století, srov.

Jaroslav Kadlec, Oldřich Kříž z Telče. LF 79 (1956), str. 95n. Asi z téže doby pocházejí prvotisky Ovidiových básní, které měl ve své knihovně rožmberský kancléř Václav z Rovného, srov. J. Hejnic, O knihovně Václava z Rovného. Sborník Národního muzea v Praze. Řada A. Historie, XXII (1968), č. 5, str. 316n.

4) O tom podrobněji A. Fialová - J. Hejnic, Z korespondence vyšebrodského kláštera na počátku doby husitské. LF 103 (1980), v tisku. Ukazování ostatků se v Českém Krumlově konalo v oktávu Božího těla, srov. Ferdinand Tadra, Ukazování sv. ostatků v Českém Krumlově ve XIV. věku. Dle rukopisu XIV. století. Časopis Musea království Českého LIV (1880), str. 432nn. a LXXIII (1899), str. 173n.

III. Text

(1)

Bez uvedení místa, nedatováno.

Rožmberský služebník mistr Martin píše nejmenovanému mnichu kláštera (vyšebrodského). Děkuje mu za list i prokázaná dobrodiní a prosí, aby ujistil o jeho ochotě k službám svého opata, převora a ostatní členy konventu, zvláště kuchmistra, jakož i řeholníka Zikmunda.

Magistri Martini, servitoris domini de Rosis.

f.97v

Incrementer omnium complacendi generum cum toto salutibus, "quot messis aristas, silva gerit frondes,"^{1/} celum fert sydera, mare vertit arenas, quot voluptatum genera paradisi et quot suspiria
5 fidelis anima Christi fert pro nomine neonon eviterne salutis adopcione, obnixius preinclusis. Philosophice nature docet armonia duo extrema vinculo favorabilitatis et dileccionis reciproce combinata de eiusdem caritatis alterutrum conserve-

cione. Quare, fratrum carissime, cum pristinae vestri
10 singraphi exordium meam attigisset audienciam, mox
mei affectus postulamen erga vestre devocionis procura-
ramen effectum cognovit experientialem, puta de t(ue)
re(verencie) comparacione, de quo gracionum acciones
vobis refero perimmensas, quam specialissimam ac so-
lertissimam michi in hoc complacenciam ostendistis.
Cordintim(e) etenim deprecor, quatenus dominum abba-
15 tem vestrum et dominum priorem ceterosque omnes et
singulos fratres et specialiter largifluissimum meum
dominum pittanciarium et dominum Sigismundum necnon
dilectum meum meis fidelibus ac instantibus servito-
rem promptitudinibus velit humiliter impulsare.
Benedicat vos ille, "in quo omnia, per quem omnia, ex
20 quo omnia,"^{2/} qui benedixit Abrahe, ex semine eius,
in seculorum secula. Datum.

-----
14 Cordintime/ Cordintim tine, sed litteris tin
expunctis ms.

1/ Cf. Ovid. Met. 11, 614-615: quot messis aristas,
silva gerit frondes, eiectas litus harenas
(B. Ryba).

2/ Cf. Rom. 11, 36: ex ipso et per ipsum et in ipso
sunt omnia; Augustin. Soliloq. I 1: in quo et
a quo et per quem vivunt, quae vere summeque vi-
vunt (B. Ryba).

(2)

(Český Krumlov), nedatováno.

Českokrumlovský farář žádá vyšebrodského opa-
ta, aby při příležitosti pouti v Českém Krumlově

poctil jeho tabuli petruhy. Současné mu sděluje,
že na takovouto pozornost nehodlá reflektovat při
určité slavnosti Ostatků.

Venerabilis pater, fautor singularis! Ex spe- f.98r
ciali confidentia, quam de favore vestro indubie
gero, venerabilitatem vestram eciam rubore post-
posito precibus agredior studiosis, quatenus in
t(ēnore) moris antiqui die sancti Viti, patroni
5 ecclesie mee, de mane ad prandium per vestrum nunc-
cium de vestris truttis mea et aliorum michi tunc
adherencium consolacione di(ri)gere dignemini sine
excusacione impossibilitatis, in quo honorem promo-
vendo aput convivantes me c um michi favorem et
graciam ostendetis nimis gratam. Et absolvo vos
10 presentibus, quod ad solemnitatem Reliquiarum do-
mini nostri de Rossis de eisdem truttis exceptis
caseis pro mensa mea et sociorum m(eorum) et in
castro omnino nichil afferatis.
Datum feria V^a post festum C(orporis) C(risti).

-----
7 dirigere Ryba/ digere ms.

I. Do literární pozůstalosti Konráda Waldhausera, časově prvního z Husových předchůdců, bývá zařazován jeho dopis Janovi ze Středy jako odpověď na příslušný list císařského kancléře a biskupa olomouckého. Oba dopisy vydal v Burdachově sbírce *Vom Mittelalter zur Reformation Paul Piur* (Achter Band, Briefe Johans von Neumarkt, Berlin 1937, n. 118 a 278). Jejich existence posloužila německému historiku Eduardu Winterovi^{1/} jako jeden z argumentů pro tvrzení, že rakouský augustiniánský kanovník, povoláný jako kazatel asi r. 1362 do Prahy Karlem IV., byl mužem humanistických sklonů a že snad byl dokonce v přímém styku s kulturním okruhem Jana ze Středy. Touto problematikou jsem se zabývala jinde a na obě studie odkazuji,^{2/} na tomto místě chci uvést jen tolik: seznámíme-li se blíže s oběma listy, zejména pak s Konrádovým listem Janovi, vidíme, že je z jeho obsahu možno vyvodit spíše opak Winterova tvrzení. Waldhauserova odpověď na dopis Jana ze Středy jako by dávala najevo pisatelovu rezervu k humanistickým snahám a k světským studiím vůbec, rezervu, již takto jasně vyslovil u nás před Jakoubkem ze Stříbra už jen Matěj z Janova a jež zřejmě vylučuje jakoukoli pisatelovu účast na protohumanistické aktivitě okruhu Jana ze Středy.

Je ale velmi dobře možné a zdá se dokonce pravděpodobným, že naše dopisy nesvědčí vzhledem ke Konrádu Waldhauserovi téměř o ničem. Je totiž třeba si položit otázku, zda oba nejsou jen fiktivními formulářovými projevy. Na tuto možnost mne při diskusí po přednášce o Waldhauserovi v odborné skupině pro medievalistiku brněnské odbočky Literárněvědné společnosti^{3/} upozornila doc. dr. Sáša Dušková. Svědčí pro to nejen "krásný" a navzájem příbuzný, ne-li totožný styl obou dopisů a nedostatek věcného obsahu (k Waldhauserově osobě se konkrétně vztahují jen dvě nářáky na jeho zálibu ve Valeriu Maximovi, kromě zmínky o jeho kazatelské práci a řádové příslušnosti), ale především způsob

dochování. Dopisy se totiž čtou pouze ve vratislavské formulářové sbírce II Fol. 22, a to v její druhé části, nadepsané "Epistole poetice et subtiles" (většina listů zde zapsaných je dochována i v Summa Cancellariae Jana ze Středy); sbírka vznikla podle Piura patrně kolem r. 1380 v Praze. Jediný způsob, jímž bude možno pravost Waldhauserova listu Janovi ověřit, je jeho stylistický rozbor a srovnání jednak s dopisem Jana ze Středy, jednak a hlavně s dalšími a nepochybně autentickými listy Konrádovými jiným adresátům. - Kdyby se ovšem prokázal formulářový charakter této korespondence, bylo by patrně nutno znovu prověřit všechny listy Jana ze Středy z hlediska jejich původní funkce.

Ať byl ale charakter našich dopisů jakýkoliv, v každém případě, i kdyby snad nevypovídaly o postavě a charakteru Konráda Waldhausera a tím o přípravě české reformace, zůstávají dokumenty literární kultury své doby a považujeme za užitečné předložit zde čtenáři jejich český překlad.

II. Poznámky:

- 1/ Frühhumanismus. Seine Entwicklung in Böhmen und deren europäischen Bedeutung, Berlin 1964, str. 79 - 86.
- 2/ Konrád Waldhauser a myšlenkové proudy doby Karla IV., SPFFBU, B 24, 1979, v tisku.   Raně reformní prvky v Apologii Konráda Waldhausera, SPFFBU, E 24, 1979, v tisku.
- 3/ Používám tohoto místa k tomu, abych na existenci této nedávno (1978) založené skupiny, jejíž činnost se zatím slibně rozvíjí, upozornila.

III. Text:

Jan ze Středy Konrádu Waldhauserovi
(Piur 118)

Znameníť muži a nejdražší příteli,

neměj mi, prosím, za zlé, oslovuji-li Tě v jednotném čísle. Vždyť přece víme, a dosvědčuje to Tvůj oblíbený Valerius, že tímto způsobem oslovovali básníci, ozdobení vavřínem, jež voda dirkajského pramene skropila posvátnou rosou, božské cézary. Tento způsob oslovení doporučuje andělské pozdravení: v dobách početí našeho Spasení oslovil posel nejvyššího Jupitera, archanděl Gabriel, když přinášel boží zvěst, nejjasnější Dianu slovem "ty".

Drahý příteli, kéž by se nitro pisatele zablesklo třpytnou hvězdou zářivého Apollóna, kéž by stříbrná nádhera Merkurova uzpůsobila tepátko jazyka jasností svých studií, aby bylo s to dotýkat se Apollónových strun rukama, očištěnýma yzopem,^{1/} a utvářelo svaté zpěvy slavičím tlukotem a skřivánčím švitořením, aby sladkými souzvuky vnikaly do uší toho, jehož všemohoucí bůh ustanovil jako druhou Nádobu vyvolenou^{2/} a jako dlužníka moudrých i nemoudrých,^{3/} který trpí spolu s nemocnými a šířá se spolu s pohoršenými,^{4/} protože svými skvoucími ctnostmi horlivě kráčí ve šlépějích Učitele národů.^{5/} Mezi lidem se vzrná jeho velkolepá pověst a čistota příkladného života, veškerou zemi pronikl jeho sladký hlas, když jako druhý Orfeus dal sladkostí svého zpěvného jazyka lesům běžet a skaliskům se rozestupovat, a dokonce i Lítice, hnané šílenstvím, usměrňuje otěžemi zbožnosti.

Měl by ses tedy, dopise, bát pádu, máš-li předstoupit před tvář Konráda, v jejímž zářivém jasu umlká Tullius, slábné síla řeči Maronovy, stýská si výmluvnost Quintilianova a Sidoniovo nachem lemované roucho hořekuje nad znaky zániku. Ale přece, nedostatečný dopise, i když se ubíráš vpřed koktavou řečí a kulhavým krokem, takže tě (a zajisté naprosto po

zásluze) děsí výšiny takové učenosti, přece měj - díky dobrodružní milostivé naděje - útěchu v tom, že jsi určen muži, jež plameny lásky spalují natolik, že Tě nebude hrýzt zubem satirika, ani tě neztratí přísností tragickou, nýbrž bude s tebou mít strpení, jak tomu má být u satirické lehkosti. Neboť i když si nebudeš moci získat místo uvnitř svatyně jeho srdce a on se neuráčí vzít tě do ochrany svého otcovského klína, budeš prodlévat aspoň před branou tohoto bohatce tak dlouho, dokud se nebude moci nasytit tvá bída z drobků, které odpadávají z pokladů tak hojného stolu.^{6/} A dokonce i kdyby ses vedle pokladů, jež mu byly propůjčeny ze štědrosti božské přirozenosti, vyznačoval takovou nedokonalostí, že by mezi tebou a jím byla tak zcufalá vzdálenost, aby se zde nemohl vytvořit vůbec žádný poměr, přece nechť je ti útěchou aspoň to, že

nevadnou fialy ani, ač růže, ta okrasa květů
září, ač běloba zvláštní je podstatou lilii skvělých.

Není přec bez umu každý, kdo ostrovtip Ulixův nemá,
komu je cizí Maronův jazyk, ten není vždy němý.

Nezsíná stříbrná záře, když bleskem se zatřpytí zlato;
neméně udatný v boji je Ajáx, když blesk metá Hektór,^{7/}

ani toto nebude pokládat za prohrěšek tvého autora, dopise, tento Konrád, který hledí spíše na horoucnost zbožné mysli než na vnější skutky.

V této odvážné důvěře Tě prosím, učiteli a pane, abys mnou nepohrdal za to, jak tápavě a nepřesně se vyjadřuji: vždyť hořím až bolestnou touhou po zdokonalení, i když jsem zatím nedokonalý jako chromý, který by byl dobrovolně bojoval za vlast, kdyby mu nemoc nebyla znemožnila chůzi.

Také nechť je mému autorovi ku prospěchu před bohem, dobrodružnímu muži, Tvá přátelská řeč, aby mu Tvá přeslavná učenost byla světlem na jeho stezkách, aby jeho šlépějím jasně zářil Tvůj řádný život. - Nehněvej se na pisatele pro jeho slova, jež nevycházejí ze zžíravé závisti, nýbrž z boží lásky.

Psáno na našem hradě Dřevčice.

Konrád Waldhauser Janovi ze Středy
(Piur 378)

Přečetl jsem, milovaný otče, Vaši epištolu (je vskutku třeba ji tak nazvat, protože nedošla k mé nízké nepatrnosti nahoru, nýbrž z vrcholu vznešeného vladařství dolů) a skromné prosby na jejím konci s radostným duchem, obnoveným boží útěchou: počátek listu, který mne nazývá "nejražším přítelem", ačkoliv mne neznáte a nikdy jste mne neviděl, mi dovoluje do budoucna doufat, že u Vás dojdou ještě větší přízně. Přiznávám sice, že v pokladnici svého srdce nemám, co bych mohl vděčně poskytnout za dobrodiní tohoto nenadálého poselství, ovšem protože ruka není prázdná daru tam, kde schrána srdce překypuje dobrou vůlí, a také proto, aby mou vinou nevysušil nevděk úplného mlčení jako spalující vítr obrovskou záplavu přízně, jež mi byla bez jakýchkoli zásluh slavně poskytnuta z pramene svaté zbožnosti, rozhodl jsem se takto stručně odpovědět na prosby Vaší Důstojnosti (prosby, po pravdě řečeno, více podivuhodné než ponižené). Vy sice, což určitě není náležité a spravedlivé, hodláte stát přede dveřmi hostiny božích modliteb u mne, který jsem spíše chudás a bohužel nikoli "bohatec" a čekat na "drobky", ale mnozí jiní pozvaní si váží Vaší Otcovské Ctihodnosti a uvolní Vám při vstupu svá místa (a po zásluze, neboť neumějí skládat takové verše!), takže usednete u tohoto stolu mého srdce v čele spolu se ctěnými Vašimi druhy v biskupském úřadě, dokud se budu smět občerstvovat modlitbami, užitečnými Vaší horlivosti a obzvláště zbožnými. A zasednete zde, jak živě doufám, právem po oné pokoře, již jste projevil, nebudete-li ovšem klást, což ať se nestane, výrazný odpor.

Pouhé mé učení (není ovšem mé, ale toho, kdo mne poslal)^{8/} a ani můj život vinou mé nedbalosti nemá, běda, takovou moc ve strojení nebeských hodů, abych mohl Vaší Důstojnost nebo kohokoli tak vzdělaného osvitit, jak žádáte ve mém dopise. Ale kéž se Vaším prosbám přece jen dostane toho, oč žádáte: bůh totiž

zjevuje svou moudrost maličkým a skrývá ji před moudrými^{9/} a dá-
vá slunci božského učení zasvítit skrze otvor mých úst do štítů
zlatých^{10/} srdcí, tj. prostých lidí, s nimiž bůh rozmlouvá.^{11/}
Nechť se tedy hory pozemského panování, ač vzdáleny, zaby-
ští,^{10/} přiblíženy aspoň řečí! Ona, ať ji pravda shledá jakou-
koli, určitě zasáhne ducha.

Mému dojmu, jaký jsem nabyl z toho, že mi Vaše Milost píše
s neocenitelnou pokorou a důvěrou, tedy odporuje jen to, že
jsem tam, kde jako by ke mně mluvil Váš dopis, nazván "učitel
a pán". A já zatím nejsem nic z toho, ba naopak Váš i všech
ostatních učitelů nejpokornější žák a prostý spolubratr řehol-
ních kanovníků, i když nejmenší z nich. A proto prosím, můj mi-
lostivý pane, toto přízvisko, jako bych byl "učitelem a pánem",
vymažte - ostatně z moci svého kancléřského úřadu - ze svého
srdce, úst i listů, nechcete-li být vymazán ze srdce mého,
v němž jste vepsán nikoli inkoustem a perem,^{12/} ale tmelem
lásky Kristovy. Leda snad že mne chcete zvat učitelem po způ-
sobu stařen za to, že ochotně zbavuji hlavy klukovských hříš-
níků jejich svědivé špíny.

Posléze odpusťte, můj milovaný otče, že Vám neposkytuji
v tomto dopise ušlechtilou duchovní zábavu tak pěstěnou mluvou,
jako jste to učinil Vy, a dobrotivě přihlédněte k tomu, že
i když Váš list vynáší mou výmluvnost nad Ciceronovu a vergi-
liovskou, přece se hrozím zabývat se všelijakými takovými sklá-
dánkami. Shledávám totiž, že jsou pro mou činnost méně užitečná
než pracná (s výjimkou, abych se přiznal, božského Valeria
v teologickém vyprávění), protože vím, že také bohatci, muče-
nému plameny v odplatu za viny jeho nenasytností a pýchy, když
prosil Abrahama, aby poslal jeho bratřím kázat Lazara, Abraham
řekl: Mají Mojžíše a proroky (coby dostačující ke spáse), ty
ať poslouchají^{13/} - a ne mnohomluvného Ulixa a básníky, a zejmé-
na proto, že jsem pamětliv toho, že svatý Jeroným dostal velmi
tvrdou důtku za příliš častou četbu Cicerona a za zanedbávání
četby Písma.^{14/} Neboť nezáleží království nebeské v řeči, ale
v ctnosti,^{15/} přečez i Apoštol, Učitel národů, vyznával, že je

nezkušený v řeči, nikoli ve vědění.^{16/} - A psal-li jsem příliš stručně, nechť si Vaše Milost připomene, že Kristus přikázal kazatelům, když je vysílal konat jejich službu, aby nikomu ani neodpovídali na pozdrav,^{17/} protože dílo, jež jim bylo uloženo, příliš spěchá.

Tuto svou liknavost a váhavost však přece vynahradím rychlostí, s jakou se osobně dostavím k Vaší Milosti, jakmile jen budu moci. Dotvrdím tak laskavost a přízeň Vaší Důstojnosti, již se mi dostalo zdarma z pouhé milosti, neboť ucházet se o ni jsem neměl odvahu.

IV. Poznámky k dopisům:

- 1/ Ps. 50, 9
- 2/ Act. 9, 5
- 3/ Rom. 1, 14
- 4/ 2. Cor. 11, 29
- 5/ 1. Tim. 2, 7; 2. Tim. 1, 11
- 6/ Lc 16, 21
- 7/ Alanus ab Insulis, Anticlaudianus IV, 3, MPL 210, col. 523
- 8/ Joh. 7, 16
- 9/ Mt 11, 25; Lc 10, 21
- 10/ 1. Mach. 6, 39
- 11/ Prov. 3, 32
- 12/ 2. Cor. 3, 3
- 13/ Lc 16, 27 - 29
- 14/ Hieronymus, Epistola ad Eustochium, MPL 22, col. 416 nn.
- 15/ 1. Cor. 4, 20
- 16/ 2. Cor. 11, 6
- 17/ Lc 10, 4

POHĽAD NA PRVÉ DESAŤROČIE ČINNOSTI
SLOVENSKEJ JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLÓGOV PRI SAV

Daniel Škoviera (Bratislava)

1. Keď sa po federalizácii ČSSR pristupovalo k zakladaniu paralelných vedeckých ustanovizní so slovenskou pôsobnosťou, slovenskí klasickí filológovia, organizačne dovtedy sčasti začlenení do brnianskej pobočky Jednoty klasických filológů realizovali svoje dávnejšie želanie, aby sa zriadilo fórum, ktorého prvoradou úlohou bude pestovať vedeckú prácu v disciplínach klasickej filológie, prenášať nové poznatky do širokých radov vedeckých a odborných pracovníkov a popularizovať výsledky vedy vo verejnosti.

Dve skutočnosti nasvedčovali tomu, že aj na Slovensku bude pôda pre určitú koordináciu vedeckej práce a najmä pre vedeckopopularizačnú činnosť, analogickú s aktivitou sesterskej organizácie v českých krajinách: jednak predchádzajúca prednášková činnosť slovenských klasických filológov v Brne a v Prahe, ich štúdie aj referatívne články o práci Katedry klasickej filológie na FFUK v Bratislave, publikované na stránkách časopisov Listy filologické a Zprávy JKF, ich aktívna účasť na konferenciách klasických filológov a medievalistov, čo bolo možné považovať za dôkaz toho, že tu jesto čo ponúknuť, a jednak ako signál záujmu o podobnú činnosť tu boli pozitívne výsledky v spolupráci so Spoločnosťou pre šírenie politických a vedeckých poznatkov, kde poprední slovenskí klasickí filológovia M. Okál a J. Špaňár v takmer tridsiatich prednáškach využili príležitosť obrátiť pozornosť širšieho publika na antický svet, na niektoré výsledky výskumov vo vedách o antickom staroveku a oboznámiť verejnosť aj s poznatkami vlastného bádania.

V tejto situácii sa teda pred desiatimi rokmi v máji 1969 po zhruba polročnej príprave, po vypracovaní stanov a vybavení príslušných formalít s Prezídiom SAV zišlo zakladajúce Valné

zhromaždenie Jednoty klasických filológov na Slovensku a začala sa tak riadna činnosť tejto organizácie. Slovenská jednota klasických filológov - tento názov sa oficiálne používa od roku 1972, odkedy platia terajšie stanovy - sa takto zaradila do dnes viac ako tridsaťčlennej rodiny vedeckých spoločností pri vrcholnej ustanovizni slovenskej vedy a stanovila si za programový cieľ podporovať na Slovensku vedeckú prácu v odbore vied o antickom staroveku a v medievalistike, respektíve príbuzných disciplínach, ako aj pomáhať prenášať výsledky tejto práce do povedomia širšej obce kultúrnych a vedeckých pracovníkov i ďalších záujemcov.

2. Aj keď pre uskutočnenie tohto cieľa si zakladatelia SJKF zaumienili používať pomerne bohatú škálu prostriedkov, jadro činnosti predstavovali nepochybne p r e d n á š k y. Za uplynulých desať rokov ich na pôde SJKF odznelo dovedna 36 a dá sa povedať, že v drvivej väčšine prípadov mali jednoznačne pozitívnu odozvu.

Ak sa pozeráme na prednáškovú činnosť z hľadiska tematického, možno konštatovať, že najväčšia pozornosť sa venovala otázkam tradícií antickej kultúry, čo sa týka osobitne obdobia ostatných piatich rokov. Z trinástich prednášok z tejto oblasti bola jedna medievalistického zamerania - Ohlasy vagantskej poézie v slovenskej literatúre (J. Minárik, 1974) -, jedna mala charakter skôr praktického návodu a stimulácie pre isté druhy výskumnej práce latinčinárov, pôsobiacich na stredných školách - Ako môžu učitelia latinčiny prispieť k prieskumu novolatinských literárnych pamiatok (J. Martínek, 1974) - , jedna sa zaoberala súvislosťami starovekej kultúry a nadstavby modernej spoločnosti - Rímska právna kultúra a jej dedičstvo v socialistickej spoločnosti (K. Rebro, 1978). Zvyšných desať prednášok čerpalo námety z problematiky humanizmu: Idea spravodlivosti v diele Martina Rakovského (M. Okál, 1969), Začiatky európskeho humanizmu (J. Felix, 1973), Hieronymus Balbus (M. Okál, 1973), Život a dielo Žigmunda Geloja Tordu (M. Okál, 1973), Rakovský a kultúrna Bratislava v druhej polovici XVI. storočia

(M. Okál, 1973), Rakovský a európsky humanizmus (M. Okál, 1974), Život a dielo humanistického básnika Juraja Koppaya (M. Okál, 1974), Humanistický rektor bardejovskej školy Leonard Stöckel (D. Škoviera, 1974), Leonard Stöckel a Apophthegmata Erasma Rotterdamského (D. Škoviera, 1977), Bratislavský humanista, básnik, lekár a botanik Juraj Purkircher (M. Okál, 1977). Prednášky s uvedenou tematikou prinášali veľa nových poznatkov o dosiaľ slabo zmapovaných miestach slovenskej kultúrnej minulosti, vyvolali zväčša živú odozvu a predstavovali priam hmatateľný prínos, lebo boli vo viacerých prípadoch prvým, objavným príspevkom k daným otázkam.

Pravda, záujmom vedenia SJKF vždy bolo pokrytý prednáškami nielen oblasť antických kultúrnych tradícií, ale venovať pozornosť aj štúdiu jazykov antického sveta, jeho literatúram, filozofii, sociálnym, politickým i kultúrnym dejinám, umeleckým pamiatkam ap. Tu sa stretol s najväčším záujmom cyklus siedmich prednášok o gréckej filozofii, ktorý odznel v roku 1971. Námětovo sa zamerával v postupnom slede na tieto otázky: Začiatky gréckej filozofie (J. Špaňár), Grécki sofisti (M. Okál), Sokrates (J. Špaňár), Platon (J. Martinka), Aristoteles (M. Okál), Stoicizmus (J. Špaňár), Epikureizmus (M. Okál).

Približne rovnaké kvantitatívne zastúpenie sa dá vykázat u prednášok, ktoré možno zgrupovať pod spoločného menovateľa staroveké dejiny a civilizácia: Grécke umelecké pamiatky (Ľ. Štefanovičová, 1972), Etruskovia (J. Burian a B. Mouchová), Mykénska kultúra (A. Bartoněk, 1972), Kolónie starovekých Grékov na pobreží Čierneho mora (A. Bartoněk, 1977), Cyprus dnes a pred tisícročiami (V. Zamarovský, 1975), Právne postavenie ženy v antickom Ríme (P. Blaho, 1978). Jedna prednáška sa venovala problému vzťahov územia dnešného Slovenska k rímskemu impériu vo svetle najnovších nálezov v Rusovciach - Archeologicko-epigrafické výskumy v Rusovciach (J. Dekan a R. Hošek, 1970). Skôr metodologicky bol koncipovaný príspevok K niektorým problémom sovietskej historiografie staroveku (T. Pišútová, 1977).

S dosiaľ uvedenými číslami kontrastuje počet prednášok,

zaoberajúcich sa otázkami jazyka. Boli dovedna len štyri: Slovosled latinčiny (J. Horecký, 1970), Deverbatívne adjektíva v latinčiny (J. Horecký, 1975), Problematika latinskej lekárskej terminológie (V. Bunčáková, 1978), Charakteristické prvky novej gréčtiny (P. Kuklica, 1970). Otázkam jazyka sa okrajovo venovala pozornosť tiež v prednáškach o Etruskoch a o mykénskej kultúre.

Celkom neuspokojivý stav treba konštatovať v literatúre, keď sa za celých desať rokov venovala otázkam literárnej tvorby v antike jediná špecifická prednáška: Cicero a jeho vzťah k literárnym hodnotám (P. Kuklica, 1978). Pritom vyplnenie tejto nepríjemnej lakúny nemožno vidieť v nijakej z prednášok o gréckych filozofoch, ktoré sa charakteru ich literárneho odkazu z tohto aspektu takmer nedotkli.

Pre úplnosť ešte treba uviesť tri prednášky, ktoré boli inšpirované aktuálnymi výročiami: Engels a klasická filológia (T. Pišútová, 1970), Th. Mommsen a jeho dielo (T. Pišútová, 1973), Tridsať rokov vied o antickom staroveku na Slovensku (M. Okál, 1975). Súvislosti s výročiami však hrali úlohu aj pri usporiadaní už spomenutých prednášok o gréckych kolóniách na čiernomorskom pobreží alebo o sovietskej historiografii, motívom pre zamyslenie sa nad minulosťou a prítomnosťou Cypru zasa boli tragikou nabitá udalosť na tomto "ostrove Afrodity".

K námetovému spektru prednášok azda treba dodať, že spočiatku sa presadzovala koncepcia cyklov prednášok v rámci príslušného kalendárneho roku, čo sa v prípade cyklu Grécka filozofia a do istej miery tiež v rokoch 1973-74 v prednáškach s medievalisticko-humanistickou tematikou vydarilo. V súčasnej situácii sa však neukazujú reálne predpoklady pre analogické prednáškové cykly. Pozornosť sa zameriava skôr na to, aby sa do programu dostal čo najväčší počet disciplín klasickej filológie s časovým rozpätím od egejskej civilizácie až po modernú epochu.

Ak sa môžeme pri hodnotení prednáškovdej činnosti vrátiť ešte trochu do oblasti čísel, pripomeňme si, že počet prednášok

ročne kolísal medzi maximom siedmich prednášok a nepríjemnou nulou, ktorá ostala na konte roku 1976. Po tri prednášky odzneli v rokoch 1972 a 1975, po štyri v r. 1970, 1977, 1978 a po päť r. 1973 a 1974. Vcelku však možno bez prikrášľovania kladne hodnotiť prednáškovú činnosť na pôde Jednoty najmä preto, že plné tri štvrtiny všetkých doterajších prednášok (27) pripravili členovia sami, kým na hostí z českej JKF pripadá päť prednášok a na prednášateľov z iných inštitúcií iba štyri. Z jednotlivých pracovníkov sa žiada osobitne vyzdvihnúť výnimočnú pracovitosť a obetavosť prof. M. Okála, ktorý do SJKF sám prispel jedenástimi prednáškami.

Pokiaľ ide o poslucháčsky záujem, najväčším úspechom sa môže pochváliť cyklus prednášok o filozofii, na ktorých bolo možné pravidelne narátať dobrých 150 poslucháčov, zväčša z radov študentov. Pomerne veľký počet poslucháčov prilákali tiež prednášky s historickou tematikou. Za ostatné roky sa počet poslucháčov ustálil na priemere 25 - 30 na prednášku, z toho členovia predstavujú približne polovicu. Je inak celkom pochopiteľné, že viacej poslucháčov prejaví záujem absolvovať večer prednášku s diapozitívmi než analýzu z oblasti jazykovedy; preto nemožno efekt prednášky, jej úspešnosť merať týmto prijednoduchým kvantitatívnym kritériom. Žiada sa ešte lepšie propagovať prednáškovú činnosť Jednoty, hoci osobitne v poslednom čase sa zintenzívnila propagácia uverejňovaním oznamov o podujatiach v rozhlasovom vysielaní pre Bratislavu a vo Večerníku.

3. Keď v dávnejšej i menej dávnej minulosti vznikali sodalitates, učené spoločnosti či krúžky vzdelancov, hral pri ich konštituovaní významnú úlohu zámer vytvoriť si platformu pre p u b l i k o v a n i e výsledkov svojich snažení tlačou. Tento aspekt mal svoje miesto aj pri zrode Slovenskej jednoty klasických filológov. Keďže sa so zásadou zriaďovať paralelné vedecké spoločnosti pri ČSAV a pri SAV nespájala zásada osobitného časopisu, nevznikla u nás ani analógia k časopisu vydávanému Jednotou klasických filológů v Prahe. Napokon neboli pre to ani materiálne, ani personálne predpoklady, najmä ak uvážime,

že relatívne malý tím prispievateľov, napospol vysokoškolských pedagogických pracovníkov na FFUK v Bratislave, má povinnosť približne od roku vzniku SJKF každoročne vypíňať fakultný zborník Graecolatina et Orientalia, ktorý reprezentuje slovenskú klasickú filológiu v zahraničí. Za daného stavu, keď je redukovaný personálny stav potenciálnych prispievateľov z radov vysokoškolských pedagógov a doposiaľ sa nepodarilo vytvoriť špecializované vedecké pracovisko pri SAV ako paralelu ku Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská pri ČSAV, nedovoľuje súčasná skladba členskej základne seriózne pomýšľať na osobitný časopis so slovenskou pôsobnosťou.

Od počiatku bol tedy stavovským časopisom slovenských klasických filológov, určeným pre členov SJKF, časopis Zprávy Jednoty klasických filológů, vychádzajúci ročne v rozsahu 3 čísel (4. číslom býva celoštátna bibliografia prác v klasickej filológii a príbuzných disciplínach). A tu treba kriticky poznamenať, že terajší stav prispievania do Zpráv JKF sa javí ako neprímerane nízky a žiada sa, aby sa táto stránka činnosti v najbližšom čase oživila, lebo najmä za ostatné roky sa tu vykazujú priveľké resty.

Členovia SJKF publikovali na stránkach Zpráv JKF od roku 1969 dovedna osemnásť príspevkov. Z toho päť je štúdií, všetky pochádzajú z pera M. Okála a sú venované jednak humanistickej problematike, jednak gréckej filozofii, sedem je recenzií prekladov a odbornej literatúry ako aj článkov referatívneho charakteru (po troch napísali M. Okál a E. Šimovičová, jeden je od P. Blahu) a napokon šesť príspevkov predstavujú správy (štyri zostavila M. Masárová, po jednej M. Okál a E. Šimovičová).

4. Pokiaľ ide o výsledky spolupráce s inými inštitúciami, treba na prvom mieste uviesť spoluprácu s Krajským pedagogickým ústavom v Bratislave. Výsledkom tejto spolupráce bolo doteraz 41 prednášiek členov SJKF na podujatiach, organizovaných od roku 1969 touto inštitúciou (semináre pre profesorov latinčiny na stredných školách, akcie v kabinete latinského jazyka ap.). Zásľuhu na tejto úspešnej spolupráci treba pripísať

osobitne I. Nemcovi, bratislavskému stredoškolskému profesorovi (od r. 1976 členovi výboru SJKF), ktorý venoval veľa energie a osobného voľného času tomu, aby sa podujatia úspešne realizovali. Prednášateľmi na podujatiach KPÚ boli M. Okál (10 prednášok), P. Kuklica a I. Nemeč (po 9), J. Špaňár (6), F. Kubala a E. Šimovičová (po 5), T. Pišútová (4), V. Bunčáková a D. Škoviera (po 2), A. Virth a J. Žigo (po 1). Polovica prednášok sa dotýkala problematiky vyučovania latinského jazyka, inak sa venovala proporcionálne približne rovnaká pozornosť otázkam jazyka, literatúry, filozofii, starovekým dejinám a tradíciám antiky. Okrem toho odznela príležitostná prednáška, v ktorej sa referovalo o sovietskej klasickej filológii po októbrovej revolúcii (prednášateľom bol P. Kuklica).

Iné prednáškové vystúpenia členov SJKF (napr. v Mestskej knižnici v Bratislave, v Múzeu školstva a pedagogiky pri Slovenskej pedagogickej knižnici v Bratislave, v Literárnovednom ústave SAV) neboli výsledkom systematickej spolupráce inštitucionálnej povahy.

Spolupráce s JKF v Prahe našla svoj konkrétny výraz v tom, že predseda SJKF bol za celé desaťročie súčasne prvým podpredsedom výboru Jednoty klasických filológů. Druhým spôsobom rozvíjania pracovných kontaktov bolo hosťovanie šiestich prednášateľov z českej organizácie na bratislavskej pôde.

5. Z dôležitých faktov treba pripomenúť, že za desaťročie sa vystriedali v riadení činnosti SJKF tri výbory. Na ich čele stál vždy prof. M. Okál ako predseda. Prvý výbor bol osemčlenný (J. Špaňár - podpredseda; P. Kuklica - vedecký tajomník; J. Žigo - hospodár; členovia výboru - J. Horecký, K. Buzássyová, J. Hrabovský, V. Vakermanová) s funkčným obdobím 1969 - 1970. Zatiaľ najbohatšou činnosťou sa môže pochváliť druhý výbor, ktorý pracoval prakticky od začiatku roku 1971 do konca roku 1975 a bol desaťčlenný (funkciu podpredsedu v ňom zaujala V. Bunčáková a post vedeckého tajomníka pripadol M. Masárovej; k dovtedajším členom výboru pribudli P. Kuklica a E. Šimovičová). Tretí výbor bol zvolený valným zhromaždením vo februári 1976. Z jeho siedmich členov boli traja noví. Vedeckým tajomní-

kom sa stal D. Škoviera, hospodárom T. Pišútová, členmi výboru boli J. Horecký, E. Šimovičová, I. Nemeč (nový člen výboru za stredné školy).

Pre výborové schôdze sa zatiaľ nezaužívali fixné termíny na polroky, ale uskutočňovali sa podľa potreby, t.j. zväčša pri riešení akútnych problémov, čo sa na druhej strane odrazilo v istom nedostatku koncepčnosti práce výboru. Ako príťaž pri vybavovaní agendy sa čoraz väčšmi pociťuje skutočnosť, že sa Jednote zatiaľ nepodarilo získať administratívnu silu; pravda, je prísľub, že sa situácia zlepší.

O práci väčšiny funkcionárov, ktorí sú z radov učiteľov Univerzity Komenského, pracovníkov SAV a stredoškolských učiteľov, sa však napriek možným pripomienkam treba vysloviť s uznaním, lebo je to práca navyiac, ktorá si žiada vypätie síl navyše. Na svojom pracovisku nik nemá z tohto titulu úľavy a funkcionári za svoju činnosť nedostávajú nijaké finančné odmeny, ba neraz akoby chýbalo aj morálne, spoločenské docenenie ich osožnej práce.

6. V oblasti h o s p o d á r e n i a s finančnými prostriedkami došlo k závažnej zmene v roku 1973. Dovtedy spoločnosť disponovala svojimi fondami bezprostredne, od roku 1973 došlo k reorganizácii a hospodárske záležitosti prevzalo Organizačné stredisko vedeckých spoločností pri SAV. Po celých desať rokov vykazovala SJKF vyrovnaný rozpočet s miernym prebytkom na konci kalendárneho roku. Za ostatné roky sa rozpočet ustálil na výške 5.200,- Kčs, z čoho sa zhruba polovica kryje dotáciou SAV. Najväčšiu výdavkovú položku tvorí príspevok na Zprávy JKF, ktorý do roku 1977 predstavoval sumu 2.000,- Kčs. Od roku 1978 v súvislosti so zvýšením počtu členov výbor SJKF oddisponoval na tento cieľ 2.400,- Kčs a avizoval ďalšie alikvotné zvýšenie. S rastom členskej základne bude však treba dosiahnuť primerané zvýšenie rozpočtu na bežný rok.

7. O dobrej činnosti svedčí vývin členskej základne. Slovenská organizácia začínala s 32 členmi a po

desiatich rokoch sa ich počet viac ako zdvojnásobil: v čase vzniku týchto riadkov dosahuje cifru 81 pri týchto ročných prírastkoch: 1970 - 16; 1972 - 4; 1974 - 4; 1976 - 1; 1977 - 16; 1978 - 5; 1979 (zatiaľ) - 6. Členstvo v rovnakom období ukončili siedmi členovia. Takmer 40 % členov tvoria nedávni absolventi, mladí učitelia a odborní pracovníci. Z hľadiska zamestnania sú najpočetnejšou skupinou učitelia na stredných školách, ktorí predstavujú približne dve pätiny členskej základne; pravda, nie všetci vyučujú latinčinu a takisto nie všetci učitelia latinčiny sú členmi SJKF. Druhou najpočetnejšou zložkou sú učitelia na vysokých školách, zväčša na Univerzite Komenského, ktorí predstavujú približne štvrtinu členstva. Pracovníci v kultúrnych inštitúciách predstavujú asi jednu sedminu a pracovníci ústavov SAV približne jednu desatinu. V Bratislave býva 54 členov, v Západoslovenskom kraji 13, ve Východoslovenskom kraji 8, v Stredoslovenskom kraji 6. SJKF nemá nijaké krajské odbočky.

O dvoch veciach v súvislosti s členskou základňou sa však treba vysloviť kriticky. Napriek tomu, že ročný členský poplatok 20,- Kčs rozhodne nepredstavuje neúnosné zaťaženie rozpočtu a má takmer symbolický charakter, nájdu sa členovia, ktorí napriek upomienkam a individuálnym listom v mene výboru SJKF prídlho (aj niekkoľko rokov) váhajú s plnením tejto svojej povinnosti. Bude úlohou valného zhromaždenia a výboru riešiť túto stránku osobitne u piatich chronických neplničov. Pritom samozrejme neide o to, aby naša relativne malá vedecká spoločnosť ešte zmenšovala svoje rady. Skôr pôjde o nájdenie správneho spôsobu stimulácie.

Druhým problémom je účasť členov na podujatiach SJKF, kde prírastok členov nepriniesol adekvátne zvýšenie návštevnosti. Bolo by nanajvýš potrebné, aby sa kontakt so značným počtom členov z Bratislavy a blízkeho okolia neobmedzoval takmer výlučne na poštový styk, čo akiste nie je našim ideálom.

8. Do ďalšieho desaťročia vstupuje SJKF s množstvom úloh, ktoré nemožno považovať za jednoduché a to ani pri takej samozrejmej sfére činnosti, za akú sa pokladajú prednášky. Tu bude

závažnou úlohou vytvoriť pravidelný prednáškový rytmus, dobrú pracovnú atmosféru a pri výbere tém jednak sa usilovať pokryť čo najširšie spektrum disciplín klasickej filológie, jednak nachádzať také námety, čo môžu byť príťažlivé pre širší okruh záujemcov. Bude správne pokračovať v úspešnom úsilí z ostatných dvoch rokov predstavovať na prednáškovom pódium Jednoty menej známe a nové tváre, čo pochopiteľne vonkoncom nechce znamenať obmedzenie pre osvedčených prednášateľov, ale skôr podnet pre tých, čo zatiaľ odkladali so svojím príspevkom.

Okrem prenášok by iste nebolo od veci konkrétne považovať tiež nad realizáciou iných foriem činnosti, napr. výstav, seminárov, besied, recitačných večierkov, exkurzií (zatiaľ jediný pokus o exkurziu po rímskom limite predbežne stroskotal na otázkach finančného a organizačného zabezpečenia).

Viac bude potrebné vykonať pre to, aby sa na stránkach Zpráv JKF objavovali v podstatne väčšej miere príspevky od členov SJKF.

Bude na osov nepretrúšiť úspešnú spoluprácu s KPÚ v Bratislave, čo však zrejme po odchode I. Nemca do dôchodku môže naráziť na isté ťažkosti. Okrem toho sa treba zamyslieť aj nad možnosťami spolupráce s inými vedeckými a kultúrnyimi ustanovizňami, resp. spoločnosťami.

Neslobodno ustať ani v získavaní nových členov, no rozhodujúce v tomto smere bude oduševniť čo najväčší počet najmä mladších pracovníkov, aby sa podľa svojich možností aktívne a rozličnými spôsobmi podieľali na rozvoji vied o antickom staroveku a príbuzných disciplín. Inak by s dnešným "vivat, crescat, floreat" v budúcnosti kontrastoval celkom odchodný obraz obce slovenských klasických filológov.

VII. KONGRES FIEC
Ladislav Vidman (Praha)

Ve dnech 3. - 8. září 1979 se konal VII. kongres FIEC (Fédération internationale des associations d'études classiques), tentokrát v Budapešti, poprvé v socialistické zemi. Sešlo se na něm celkem 540 účastníků z 34 zemí od Japonska po Kanadu, bylo předneseno 61 hlavních referátů a 55 kratších diskusních příspěvků předem vyžádaných. Z československých 11 účastníků jeden měl hlavní referát (P. Oliva, Die Tyrannis und die Kultur), dva přednesli diskusní příspěvky (J. Burian, Die Kritik des Senats in der spätantiken lateinischen Geschichtsschreibung; L. Vidman, Le culte égyptien et les Lagides). Zasedalo se souběžně ve třech sekcích (I - Archaické Řecko od roku 650 do 550; II - Středomoří v helénistické době; III - Konec římského impéria) a kromě toho byla uspořádána tři speciální kolokvia, přístupná i širšímu okruhu zájemců (Studia Mycenaea, Papyrologické novinky, Povinnost a zábava v antickém myšlení a životě).

V každé sekci bylo několik základních témat, uvedených vždy půlhodinovou shrnující přednáškou, po níž následovaly (v zásadě desetiminutové) diskusní příspěvky a nakonec volná diskuse. Résumé hlavních referátů dostali účastníci při zahájení kongresu, takže se mohli předem seznámit s jejich obsahem - pokud ovšem k tomu našli čas a pokud potom při přecházení z jedné sekce do druhé stihli právě to, o čem měli zájem. Někteří řečníci totiž nepřišli a jiní nedokázali přesně dodržet stanovený čas; tento nešvar se bohužel dosud nepodařilo vymýtit. Z tohoto důvodu bylo záhodno zůstatvat po celé půldne v jedné sekci. Proto také na závěrečném plenárním zasedání shrnuli předsedové sekcí a kolokvií hlavní probírané otázky i jejich řešení a současné tendence bádání.

Dokud nejsou vydána akta kongresu, jež jsou pověřeni vydat maďarští kolegové, je obtížné se pokoušet o shrnutí výsledků tolika různorodých oborů. Je možné upozornit jen na některé zajímavosti, jak se jeví spíše subjektivně pozorovateli, který

nemůže být odborníkem ve všech uvedených disciplínách a nemohl se zúčastnit všech zasedání.

Mykénologie byla vůbec poprvé zařazena na program kongresu FIEC. Při kolokviu se hodně diskutovalo o místě mykénštiny v soustavě řeckých dialektů - bylo v ní už nějaké dialektické rozrůznění a vážně se uvažuje o úloze dórštiny. Nebylo by ani třeba upozorňovat na to, že legenda o zničení mykénské kultury vpádem Dóřů je už dávno vyvrácena, kdyby se toto tvrzení stále neopakovalo v některých učebnicích a populárních knihách; mykénologie není už jen studium jazyka, jímž jsou napsány texty v lineáru B, ale samostatná disciplína zahrnující kromě jazykovědy historii, archeologii atd. V kolokviu o povinnosti a zábavě se probíralo rovněž mnoho filozofických otázek, zvláště etických, což nakonec úzce souvisí, jak ve svém shrnutí zdůraznila J. de Romilly, i s etikou našich klasických studií. Papyrologickým novinkám bylo věnováno jen jedno půldne. Šlo o nové nálezy papyrů literárních, zvláště z Menandra, z dokumentárních pak o kritické zhodnocení onomastiky (J. Bingen); mnoho jmen je třeba podrobit revizi, nově číst a vyloučit četná hapax legomena. K papyrologickým novinkám byla volně připojena přednáška o nových nálezech rukopisů z IV. - XI. století v sinajském klášteře (L. Politis); jde o stovky folií rukopisů řeckých, ale i orientálních; velmi důležité jsou pro řeckou paleografii VII. - VIII. století, pro nedostatek pramenů dosud málo prostudovanou.

Ve třech hlavních sekcích se probíralo mnoho různých témat, osvětlovaných z hlediska historie, hospodářských dějin, filologie, linguistiky, filosofie, literární vědy, religionistiky i práva, od Homéra až po Boethia. Zdůrazňovalo se střetávání různých vlivů, jako orientu na řeckou i římskou kulturu, řecké kultury na římskou, rozmanité hospodářské zájmy. Pokud jde o pozdní antiku, diskutovalo se o jednotě i protikladu řeckého východu a latinského západu, rozrůžňování provincií a nových spisovných jazyků (syrština, koptština, arménština) a naopak o potřebě jednotného pohledu, o střetávání křesťanství s pohan-

skými kultury. Všichni se snažili chápat různé jevy jednotlivých epoch přísně historicky; je už také zcela opuštěn názor hledět na pozdní antiku jako na dobu úpadku. Zvláště cenné podněty vplynuly z diskusí, s jejichž publikováním se však nepočítá.

Integrální součástí kongresu byly exkurze, pořádané ve středu dne 5. září. Z původně plánovaných tří se uskutečnily jen dvě (třetí, do Velké uherské nížiny, odpadla patrně proto, že nebyla zaměřena odborně). Ústředním bodem jedné z nich byla prohlídka výkopů v Tatě, druhé v antickém Gorsiu. Největší zájem byl o Gorsium, kde bylo novými výkopy odhaleno patrně forum, což by konečně mohlo prokázat dosud sporný municipální statut tohoto místa.

Ještě před zahájením kongresu se konalo valné shromáždění delegátů členských organizací sdružených ve FIEC. Bylo zvoleno nové předsednictvo: Po odstoupjícím prof. D.M. Pippidim z Bukurešti se stal novým předsedou prof. W. Schmid z Bonnu, sekretářem zůstává prof. F. Paschoud ze Ženevy. FIEC sdružuje nestátní dobrovolné organizace klasických studií, a proto je odkázána pouze na jejich příspěvky. Od CIPCH (Conseil international de philosophie et sciences humaines), jehož prostřednictvím je napojena na UNESCO, dostává sice subvence, ale ty jsou zcela věnovány na mezinárodní publikace (jako *Année philologique*) a částečně se z nich přispívá na kongresy FIEC a jejich akta. Proto také valné shromáždění uvítalo, že další kongres se uvolnila uspořádat irská akademie r. 1984 v Dublinu.

Hlavní tíha organizace budapeštského kongresu připadla maďarskému Národnímu organizačnímu výboru v čele s prof. J. Harmattou a sekretářem Dr. Zs. Ritoókem. Jim především patří dík všech účastníků; kongres splnil očekávání jak po stránce vědecké, tak i společenské.

REFERÁTY

Jan Bouzek - Radislav Hošek, *Antické Černomoří*. Praha, Svoboda 1978. 352 s. (80. tb.), ilustr. + 18 bar. příloh

Ze spolupráce archeologa Bouzka a historika Hoška vzešla kniha, ojedinělá v naší literatuře svým tématem. Systematický výzkum antického a předantického Černomoří provádějí dosud jen socialistické země, jejichž teritorium zahrnuje historické oblasti černomořského pobřeží; výzkum jižního Černomoří, které je tureckou državou, je bohužel dosud v plenkách a zájemci jsou víceméně odkázáni na průkopnické práce tureckého odborníka Ekrema Akurgala, eventuálně na bedekry (jeden z nejlepších je Baedekers Autoreiseführer Türkei, Stuttgart 1973³). O to více je zapotřebí ocenit vznik výše uvedené publikace, která se pokouší shrnout problematiku černomořských dějin v celé teritoriální a historické šíři. Autoři začínají svůj výklad od počátků paleolitického osídlení černomořských oblastí, důkladnější pozornost věnují chetitské epoše v Malé Asii a neolitickým, eneolitickým a bronzovým kulturám. Samostatnou kapitolu zaujali Skythové a jejich výtvarné projevy v charakteristickém zvěrném stylu. Na základě antické historiografie načrtli autoři obraz chaoticky pestrého složení černomořského etnika. První kontakty Černomoří s antickým, resp. řeckým světem jsou zachyceny v mýtech (o argonautech aj.), bližší poznání přinesla až velká řecká kolonizace, která v zájmu obchodu rozsávala od 8. stol. př.n.l. po pobřeží obchodní stanice a osady. Dvě třetiny knihy jsou věnovány historii starověkých mocenských expanzí v Černomoří a jejich hlavním nositelům: bosporské říši, Thrákům, pontské říši, Arménii atd. až k římské hegemonii; paralelně s historií sledujeme rozvoj místního umění, stimulovaný importovaným řeckým estetickým názorem a technologií a dospívající v osobité projevy výtvarného citění. V kapitole Život osad se čtenář seznámí s nezbytnými reáliemi a životem antické společnosti. Závěr černomořských dějin ponechávají autoři bu-

doucnosti, odkazující na neucelenost dosavadních archeologických výzkumů, informační benevolenci byzantských pramenů a tomu odpovídající nedostatečné zpracování v odborné literatuře. Kniha je doplněna řadou užitečných synoptických chronologických tabulek, přehledy panovníků, výběrovou bibliografií, indexy a cennými fotografiemi (ne všechny ovšem adekvátně vystihují estetické a dokumentární kvality objektů).

Text je poznamenán řadou drobných "porodních" nedostatků; upozorním pouze na závažnější. Nejčastějším nedostatkem je neúplná citace, lokace chybí u třetiny citovaných pramenů. Na mnoha místech mne zarazilo přeceňování laického čtenáře: ne každý ví, že existují dvě archeologická naleziště Bylany, přičemž autoři mají na mysli nepochybně Bylany u Kutné Hory (str. 31); gundestrupský kotlík (Gundestrup, Dánsko) není tak samozřejmě srozumitelný pojem (str. 143), schází vysvětlení či překlad některých termínů (např. kitharód, str. 114, glyptik, str. 121, augustus, str. 181, proxenie ze str. 131 je vysvětlena až na str. 205, termín drogy na str. 225 působí v dnešním kontextu nejednoznačně a je víceméně objasněn až na str. 231 atd.), cenná zásada lokace antických toponym není dodržena důsledně (Paionie, Lýsimacheia, Hyrkánie apod.), překlad antických termínů není všude doprovázen původní podobou, a proto působí komicky (bůh jistostřelec Apollón, str. 175, Achilles Mořevládce, str. 237, koněživná země, str. 129 aj.), ojedinělé jsou drobné nepřesnosti v datování (zřízení provincie Moesie r. 44 na str. 129 popírá datum r. 46 na str. 139, správný je první údaj, chybí konkrétní rozlišení dvou vln velké řecké kolonizace, str. 91, podle str. 112 Tanais nepatřila k bosporské říši, ovšem podle str. 253 ano, údaj o pronikání křesťanství do Černomoří od 3. stol. není zcela přesný, v Arménii se křesťanství šířilo již od 2. stol. n.l. a dokonce r. 301 - 12 let před milánským ediktem - bylo prohlášeno státním náboženstvím, na str. 244 schází datování výkopových prací Václava Dobruského, ostatně jeho životní data nepřináší ani předmluva, v tabulce na str. 265 je nadbytečně zdůrazněn rozdíl mezi založením

faktorií a vlastní osady v Sinópé a Trapezúntu). Text je místy informačně nevyvážen (afunkčně působí vsuvka na str. 172, komparační analogie na str. 126 zůstaly bohužel osamoceny), hodnota historických údajů není všude stejná a proporcionální. Výklad o přežívání černomořských měst po pádu Říma uzavírají autoři konstatováním: "Byl by však omyl, kdybychom zde viděli pokračování antického života. Doba antiky zanikla. Změnil se i výrobní způsob v raně feudální, změnil se charakter města a celá nadstavba".

Taková redukce historického vývoje je poněkud násilná; proces feudalizace antických obcí nelze odbyť školským zjednodušením, které nemůže postihnout složitou vývojovou kontinuitu a proměny antického dědictví.

Přes uvedené výtky je Bouzkova a Hoškova publikace cenným informačním zdrojem pro zájemce z řad laiků i odborníků a užitečně rozšiřuje kusé znalosti o turisticky atraktivní oblasti.

Josef Š m a t l á k

A.J. Gurevič, Kategorie středověké kultury. Přel. J. Kolár, doslov J. Kudrna. Praha, Mladá fronta 1978. 288 stran textu, 16 stran přílohy

A.J. Gurevič, pracovník Ústavu obecných dějin Akademie věd SSSR, se již řadu let specializuje na zkoumání středověké historie skandinávských zemí a na problematiku geneze feudalismu v západní Evropě. O tom svědčí jeho četné studie a knihy z 60. let. Při práci na dílčích tématech se setkával s obecnějšími otázkami vzájemných vztahů mezi historickou skutečností a jejím odrazem ve vědomí středověkých lidí. Výsledky svých úvah pak shrnul v této knize, jejíž český překlad vydalo nakladatelství Mladá fronta jako 17. svazek edice Most.

Knihla má zajímavý úvod, obsahující úvahy o smyslu samostatného studia jednotlivých historických epoch, o důležitosti hledání adekvátních měřítek pro zkoumání různých období. Autor

vymezuje pojem středověké kultury ve značně širším rozsahu (nejen estetika, filozofie, literatura, výtvarné umění, hudba, ale i kategorie práva, hospodářství, vlastnických vztahů aj.). To vše tvoří ve středověku jednotu, vše se vzájemně prolíná. A právě rekonstrukce představ a hodnotových kritérií, vlastních středověkým lidem, nejlépe pomůže odhalit onu jednotu středověkého světa. Je tedy třeba objasnit základní univerzální kategorie kultury, které jsou zároveň i určujícími kategoriemi lidského vědomí. Gurevič si vybírá jenom některé z nich: čas, prostor, právo, bohatství, práci a vlastnictví. Každou kategorii pak probírá podrobně v samostatné kapitole. Výběr je do jisté míry libovolný, ale právě na zdánlivě tak odlišných kategoriích chce autor najít společné rysy ("Hodláme provést něco jako rozmanité dílčí sondy v různých částech budovy, zvané středověký svět, abychom zjistili jejich společnou podstatu a vzájemné sepětí" (str. 19). Ve shodě se svým názorem, že kromě křesťanství působil při formování středověkého světa také často opomíjený systém barbarské epochy, člení Gurevič ještě každou kapitolu na období barbarské a křesťanské. Pro barbarskou epochu se mu pak jeví jako nejzajímavější prvky skandinávské kultury. Pojem "model světa", s kterým Gurevič operuje a který se pokouší rekonstruovat, mu však nebrání vnímat a ukazovat vnitřní rozdíly a rozpory doby. Dokazuje, že vybrané základní kategorie jsou ovlivňovány vývojovou i společenskotřídní diferenciací.

Prvními kategoriemi, které autor analyzuje, jsou prostor a čas. Ukazuje vzájemné sepětí člověka s přírodou (promítání lidských kvalit přímo do přírody, připodobňování částí lidského těla přírodě). Vzájemná souvislost člověka a přírody je patrná i v pojetí člověka jako mikrokosmu, jednotky, která v sobě obsahuje všechny kvality makrokosmu. Z toho ovšem vyplývá řada symbolů, kterými byl takový vztah zachycován.

Analýza kategorie času je postavena především na každodenním rytmu rolnického života a na křesťanském pojetí času (sv. Augustin, srovnání s Aristotelem). Gurevič zde řeší otázky jednotlivých druhů času (agrární, rodový neboli genealogický a dy-

nastický, biblický neboli liturgický, cyklický a historický) a ukazuje, že nebyly identické, že často stály ve vzájemném protikladu. Dotýká se i poměru středověku k dědictví převzatému po starších pokoleních. Poukazuje též na snahu církve získat kontrolu nad veškerým časem.

Třetí kapitolu věnoval Gurevič otázkám práva ve středověku. Tato část knihy zřejmě vzbudí mezi odborníky největší diskusi. Za zvláštnost středověké Evropy považuje relativní osamostatnění práva (srovnání s Byzancí), ukazuje, že pojem práva je nutno chápat pro středověk mnohem širě než pro novověk. Zabývá se problematikou práva a obyčejů v barbarské společnosti a sleduje roli církve ve vývoji práva. Dotýká se i vztahů panovníka a zákona (rozpor v posuzování panovnické moci ve vztahu k právu a poddaným je na str. 126 a 129). Zajímavý je oddíl o svobodě, která je ve středověku vždy vázána na kolektiv. Dochází k velice těsným vztahům mezi svobodou a závislostí, které Gurevič (snad poněkud jednostranně) nepovažuje pro středověk za protikladné.

Závěrečná kapitola knihy je věnována středověkým představám o práci a bohatství. Autor provádí srovnání vztahu k práci ve středověku a v antice. Ukazuje, jak se tento vztah ve středověku měnil a jak byl třídně diferencován. Velmi pronikavá je autorova analýza barbarských a středověkých slavností (vlastně politických shromáždění, která měla i důležitou funkci uplatnění sociální prestiže). Při zkoumání představ o bohatství si všímá především vývoje postojů církevních ideologů a etických problémů spojených s bohatstvím. Ukazuje, jak se morální hlediska stále střetávala s praktickou ekonomikou a často ji omezovala.

Závěrem autor ještě uvažuje, do jaké míry středověk respektoval osobnost. Konstatuje, že individuální působení člověka bylo až do 13. stol. značně omezené, muselo odpovídat jeho sociálním kvalitám, být typické. Jinak bylo hodnoceno záporně.

Gurevičova kniha analyzuje mnohé problémy a vztahy, které

takto v souhrnu ještě nebyly zpracovány. Nezasahuje jen do oblasti úzce historické, ale díky šíři svého záběru je inspirací pro celou řadu oblastí jiných. Proto byla také brzy po svém vydání (1972) přeložena do řady jazyků (němčiny, polštiny, maďarštiny, italštiny). Český překlad, který je dílem dr. Jaroslava Kolára, přichází tedy v pravý čas. Kolárův přeložený text je velmi čtivý, ačkoliv kniha má řadu pasáží dosti obtížných. Dílu jistě prospělo i doplnění obrazovou přílohou, která dokumentuje prakticky autorovy výklady (s přihlédnutím i k našim poměrům). Rovněž zasvěcený doslov prof. Jaroslava Kudrny je vhodným doplňkem. Kniha bude jistě vítanou pomůckou pro všechny, kteří se zajímají o hlubší pochopení středověkého kulturního odkazu.

Jiří M a t l

Л.И. Киселева, Латинские рукописи Библиотеки Академии наук СССР. Описание рукописей латинского алфавита X-XV вв. Ленинград, Наука 1978. 320 стр., 36 obr.

V sovětských a zejména ovšem leningradských archivech a knihovnách se nacházejí významné soubory pramenů všeho druhu pro západo- a středoevropskou kulturu a historii středověku i novověku, o nichž je jen velmi neúplná povědomost (byť česká studia tu mají tradici již od Jos. Dobrovského). Jde o materiál, jehož jádro pochází ze sběratelské činnosti ruských vzdělavců druhé půle 18. a pak ještě 19. století, doplňovaný příležitostně i v dobách mladších. Přes nutně torzovitý charakter jde často o materiál prvořadého významu, zejména v oblasti literárních rukopisů psaných latinským písmem. Jeho plnějšimu využití však dlouho bránila a do značné míry brání dodnes jeho jen velmi neúplná znalost, neboť neexistují vlastně žádné soustavnější tištěné pomůcky,^{1/} ač především dvě knihovny leningradské mají bohatý materiál. Jsou to zejména tamní knihovna Saltykova-Ščedrína a hned za ní, i když se značným odstupem, knihovna uvedená v nadpisu tohoto referátu.

Po delší době příprav, sahajících až do r. 1967, vychází nyní první svazek jakéhosi generálního katalogu latinských rukopisů chovaných v SSSR, i když tak není nazýván a ani v úvodu se nehovoří o postupu dalších prací, byť jejich rychlé pokračování by bylo širokou mezinárodní obcí medievistů uvítáno s hlubokým zájmem. A už na tomto místě je třeba si uvědomit, že tento katalog má rovněž za úkol plnit i funkci katalogu datovaných rukopisů, tzn. i takových, jež uvádějí i jen místo vzniku či svého písaře.^{2/} Úvodem ale ještě několik rámcových údajů. Do soupisu bylo pojata velkem 122 rukopisů (2 z 11.stol., 2 z doby 11. - 12. věku, 3 z 12., 18 z 13. a zbytek z 15.stol.) a 67 rozličně velkých zlomků rukopisů literárních i diplomatických. Jazykově pochopitelně jasně převládá latina, osm rukopisů je středoholandských, tři rukopisy a tři zlomky jsou francouzské, dva německé, po jednom rukopisu a jednom fragmentu jsou zastoupeny italština a čeština, samozřejmě vedle řady rukopisů, kde se použité jazyky prolínají. Této rozmanitosti odpovídá i velká různorodost provenienční. Nejčastěji je zastoupena Itálie, pak Německo, Francie, Holandsko, Belgie, Polsko, Čechy, Anglie, Rakousko, Švýcarsko, Dalmácie. Překvapuje, že nepřicházejí rukopisy, které by se nebylo podařilo místně zařadit, neboť zejména u pozdněstředověkých rukopisů nemáme dosud dostatek kritérií pro jejich jednoznačné určení. A skutečně se často v autorčině zdůvodnění vidí, že je užíváno slůvek asi, pravděpodobně, lze předpokládat apod. Argumenty jsou pak leckdy jen toho druhu, že se konstatuje, že zkratky, neумы, tvary písmen ap. přináležejí té či oné oblasti, aniž by to bylo zdůvodňováno (třeba ovšem uznat, že to nemohlo být zdůvodňováno), jinde dokonce se jen píše, že tak lze předpokládat (tak např. u rkp. na str. 159 - 161, kde se hovoří o Polsku, ač uváděné filigrány se zdají vést jednoznačně do prostředí porýnského). Snad tyto své poznatky autorka předloží v samostatné rozpravě; takto leckterá atribuce zůstane - aspoň prozatím - hypotetickou.

Úvodem autorka podává jednak stručný popis vzniku zpracovávaného souboru, jednak jeho charakteristiku a posléze výklad

o způsobu popisu. Jádro sbírky tvoří (přes 60 % kodexů) soubor hraběte F.A. Tolstého (1758 - 1849), který vznikl v první polovině minulého století a v němž se nalézají celá řada flámsko-holandských rukopisů, které Tolstoj za svých cest získal. Z dalších akvizic měla vážnost zejména sbírka knih Sankt-Petersburské římskokatolické duchovní akademie, ostatní jsou skoro napořád jednotliviny. Pokud jde o obsahové složení, je tu patrna značná různorodost. Převažuje ovšem literatura liturgická (často jsou kodexy doprovázeny četnými iluminacemi) a teologická v širším slova smyslu. Objevují se ovšem i díla vědecká (medicína, alchymie, jurisprudence), stejně jako opisy textů správního charakteru (florentská městská statuta, provinciální statuta trevírského arcibiskupství, vydaná arcibiskupem Balduinem Trevírským), nebo autoři antičtí (Cicero, Seneca).

Vlastní dopisy rukopisů odpovídají požadavkům moderní prohloubené analýzy, zejména po stránce vnější. Tak u papírových rukopisů je věnována velká pozornost filigránům (škoda, že autorka nezná dílo Piccardovo), uvádějí se i složky a jejich rozsah, přihlíží se i ke všem vlastnickým a podobným poznámkám a zejména též písmu, jež se klasifikuje co do svého typu. A tu je třeba se zastavit, neboť autorka přijímá nyní se vžívající terminologii jen zčásti, takže svým územ vytváří novou rámcovou konstrukci. Zda je to na prospěch věci, je silně pochybné. Nejde ani tak o označení karolinské minuskuly či písmo beneventské, ale o nomenklaturu písem gotických. Ta autorka dělí na knižní gotické písmo (zřejmě *gotica textualis*), knižní gotickou minuskulu (zřejmě *gotica textualis currens*), bastardu, gotické písmo liturgických knih (*gotica textualis formata*), obyčejné písmo (*gotica cursiva?*) a kurzívu (*gotica cursiva*, resp. *gotica cursiva currens*). Stálo by jistě za úvahu v dalších svazcích přizpůsobit nomenklaturu obecnému úzu. Velkou péčí autorka věnovala určení jednotlivých textů, kde zůstalo poměrně jen málo mezer, upozorňuje i na věci málo známé či dosud neznámé vůbec. Tak např. v kodexu F 200 z dalmatského Kotoru je opsáno několik desítek donačních listin z 12. - 13. století.

Rukopisy nejsou v knihovně zřejmě vyčleněny do samostatných řad, a tak jejich signatury nejdou plynule po sobě a nejsou řazeny ani postupně. A protože pak kodexy nejsou označeny jinak běžným průběžným číslováním a rejstříky (mimo soupis incipitů, autorů a vlastních rukopisů) a reprodukce uvádějí odkazy podle těchto citací, je vzájemná orientace zbytečně ztížena, ač by tomu bylo výše zmíněné průběžné číslování lehce odpomohlo.

A jsme-li u rejstříků, třeba ještě vytknout dva nedostatky: chybí obecně jmenný rejstřík a za druhé rejstřík majitelů knih není z nepochopitelných důvodů dělán podle místa, resp. u osob dle jmen, ale podle formálního názvu tak, jak je v příslušných knihách uveden (tedy Abbazia, Bibliotheca, Domus, Monasterium). Není také zcela bez mezer. Tak např. u jména J.B. Pitra chybí odkaz na str. 210. A v této souvislosti lze upozornit též na některá přehlédnutí, resp. tiskové chyby jiného druhu: str. 70 třeba dvakrát číst místo de Tulla de Tullna; str. 206 místo de forlinio třeba číst de forlivio; str. 297 místo sign. O 183 třeba číst Q 183 ap. Ale to jsou drobnosti, jež si čtenář opraví sám. Je proto třeba obrátit se k bohemikálnímu souboru. Jeho členů není mnoho a nejsou zcela neznámy. Dle rejstříku jde o dva kodexy a dva fragmenty.

Nejvýznamnější z nich je zřejmě staročeský Starý zákon z roku 1485 (sign. F 219, str. 40 - 41; u citace datace došlo k přehození číslic folia - správně má být 359, o němž je ovšem v cit. práci Tříškové pouze stručná zmínka na str. 186 jeho práce a nikoli na str. 181 - 214, což je rozsah celého jeho článku), ježž bohužel neumíme přesněji zařadit a jehož filologický rozbor nebyl dosud udělán. Autorka dále připisuje českému prostředí lékařsko-alchymisticko-astronomický sborník 15. století (sign. Q 242, str. 139 - 141). Uvádí-li v záhlaví jako provenienci Čechy, v komentáři - údajně dle filigránů - hovoří buď o Polsku či o Čechách. Ovšem sama na jiném místě popisu knihy konstatuje, že týž filigrán přichází i v Udine či v Lublani a protože v polovině 19. stol. byl rkp. v Itálii, je velmi pravděpodobné - při indiferentnosti obsahu - že jde opravdu o kodex italský.

První fragment českého původu (sign.Fr. F 33, str.243) je dle autorky zlomek Izidora Sevillského, tj. jeho Libri sententiarum; na český původ se soudí z charakteru písma - bastardy, druhý má český text, který už před lety vydala D.Marečková v Sborníku Nár.muzea, řada C 12, 1967, str. 65-83, jak je při popisu správně uvedeno. K dalšímu údajnému obsahovému bohemiku, tj. listu o smrti Jeronýmově, připsaném autorkou Janovi ze Středy, lze dodat, že tento muž měl na spojení tohoto a dalších dopisů podíl toliko redakční, takže z této souvislosti vlastně též vypadá (viz F.Tadra, Kancléř Jan ze Středy a jeho "Život sv.Jeronýma", VČA 8,1899).

Možno uzavřít konstatováním, že se badatelům dostává katalogem L.I.Kiselevy do rukou závažná pomůcka; o to závažnější, že je první z celé řady, na jejíž další svazky s netrpělivostí čekáme. Snad by uvážení některých našich připomínek, které by chtěly být považovány za doklad našeho hlubokého zájmu o toto dílo, přispělo k lepší zřetelnosti a ještě větší užítosti tohoto spisu.

P o z n á m k y :

- 1/ Jejich soupis - ovšem v anglické transkripci - podává P.O. Kristeller, Latin Manuscript Books before 1600, New York 1960, zejména str. 136n. a 159. Od té doby se ovšem objevily porůznu další práce, vesměs ale jen úže zaměřeného rázu. Na tomto místě snad stačí, když budou uvedeny alespoň dvě práce, které dávají letmý kvantitativní obraz po materiálu: Т.П.Воронова, Французские средневековые рукописные книги в собраниях Государственной публичной библиотеки им.М.Е.Салтыкова-Щедрина, Средние века 22,1962, str. 258-266 a Л.И.Киселева, О сводном каталоге рукописей латинского алфавита хранящихся в СССР, Проблемы палеографии и кодологии в СССР, Москва 1974, str.282-290.
- 2/ K tomu srv. mé referáty v sborníku Z pomocných věd historických, AUC 1971, Phil.et hist.3-4, str.199-209 a v Archivním časopisu 28,1978, str.126-128. V poslední době k pracím tam uvedeným přibyl jeden díl rakouský a anglický.

Ivan H l a v á č e k

S P O L K O V Ě Z P R Á V Y

ZPRÁVA O ČINNOSTI JKF ZA R. 1978

Volební valné shromáždění se konalo 26. ledna 1978. Výbor pracoval i nadále pod vedením svého předsedy prof. dr. Karla Janáčka a zabýval se především náplní přednášek, stavem členstva a financí a publikační činností, jež je stále spojena s obtížemi. Počet členů JKF činil ke dni 31.12.1978 344, z toho 247 v Praze a 97 v Brně.

Hlavní náplní práce byla stejně jako v uplynulých letech činnost přednášková. Pražské ústředí uspořádalo 7 přednášek a 1 metodologický seminář "K praktickým otázkám ve výuce latiny".

Brněnská pobočka pracovala pod vedením svého předsedy doc. dr. O. Pelikána. Pokračovala ve spolupráci s Krajským pedagogickým ústavem a s gymnáziem v Králově Poli, kde je rozšířené vyučování latině. Uspořádala celkem 6 přednášek.

Odborná skupina brněnské pobočky se sídlem v Olomouci, vedená dr. S. Sedláčkem, uspořádala celkem 7 přednášek.

Odborná skupina pro medievalistiku, která pracovala pod vedením dr. P. Spunara, uspořádala 10 přednáškových večerů, 4 specializovaná setkání table-ronde a 1 pěší výlet na Budeč. Přednášková činnost byla zaměřena k 600. výročí úmrtí Karla IV. Osm přednášek, zahájených úvodním referátem dr. J. Spěváčka a zakončených přehledem doc. dr. Petráně o karlovske literatuře, vytvořilo specifický "karlovský cyklus", v němž byla představena osobnost císaře a jeho doby v pohledech nejružnějších specialistů. Téma vzbudilo živý zájem odborného publika i studentů, a řada dalších sdělení bude proto zařazena i do programu na r. 1979. Setkání table-ronde, věnovaná zejména vztahu dvorského prostředí k umění a kultuře, přinesla tolik podnětů, že se napříště i tato setkání budou konat podle možnosti v plénu. Pěší výlet na Budeč utrpěl nepřízní počasí. Přesto skupina asi 30

účastníků měla možnost se díky zasvěcenému výkladu doc. dr. M. Šolleho podrobně seznámit s postupem archeologických prací. Mnohotvárná činnost skupiny přivedla do řad členů několik dalších zájemců. Program přednášek v příštím roce bude reflektovat omlazení členské základny a dá příležitost k uplatnění i mladším vědeckým pracovníkům.

Příležitostně se zasedání zúčastňovali i zahraniční hosté ČSAV nebo Karlovy university. Na posledním karlovském večeru vystoupila s improvizovaným koreferátem prof. Laptěva z moskevské Lomonosovovy university.

Přednášky v medievalistické skupině: J. Spěváček, Karel IV. - fikce a skutečnost (10. ledna 1978); R. Dostálová, Estetika slovesného umění v Byzanci (14. února 1978); P. Spunar, Česká aristokracie doby předhusitské (15. února 1978, table-ronde); J. Homolka, Karel IV. jako mecenáš umění (28. března 1978); J. Homolka, K problémům parléřovského umění doby Karla IV. (19. dubna 1978, table-ronde); A. Vidmanová, Karel IV. a latinská literatura v Čechách (25. dubna 1978); J. Krása, K iluminovaným rukopisům doby Karla IV. (23. května 1978); I. Hlaváček, Z knižní kultury doby Karla IV. (13. května 1978); Diskuse o mezinárodním kongresu historiků církevních dějin ve Varšavě (21. září 1978, table-ronde); A. Molnár, Husitské manifesty (26. září 1978); K. Stejskal, Karel IV., lucemburská tradice a Karlův univerzalizmus (10. října 1978); Osobnost krále Vladislava Jagellonského (1. listopadu 1978, table-ronde); I. Hlaváček, Z knižní kultury doby Karlovy - 2. část, (14. listopadu 1978); J. Petráň, Karel IV. v obrazu staletí (19. prosince 1978).

Školská skupina (vedoucí prof. E. Svobodová) uspořádala dne 29. listopadu 1978 v Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská ČSAV metodický seminář, na němž promluvil dr. J. Červinka na téma "K praktickým otázkám ve výuce latiny". Přednáška vyvolala živou diskusi, která se soustředila především na metodické otázky v souvislosti s novou učebnicí latiny (A. Hakenová a kolektiv).

Kabinet románských jazyků Pedagogického ústavu hl.m. Pra-

hy pokračoval za vedení dr. J. Taišlové v cyklu přednášek "Recepce antiky v české literatuře 19. a 20. století", které přednesla dr. E. Stehlíková (3. část 17.1., závěrečnou část 18.4.). Dne 27.9. se konala úvodní instruktáž pro latináře za vedení dr. J. Taišlové. Dne 24.10. byl zahájen cyklus přednášek "Tradice antiky v evropském a českém umění" (středověk, renesance, baroko), který pokračoval 28.11. přednáškou o klasicismu a národním obrození. Přednášky proslovil dr. J. Bouzek. Poslední přednáška byla spojena s besedou "K prvním zkušenostem s experimentální učebnicí latiny", kterou vedla dr. J. Taišlová.

Redaktorem Zpráv JKF byl prof. dr. Ladislav Varcl, redakčním tajemníkem dr. J. Bažant, jemuž pomáhal prom.fil. J. Šmatlák. V roce 1978 vyšel a předplatitelům a členům byl rozeslán ročník 19/1977. Z ročníku 20/1978 bylo rozesláno č. 1 - 2; číslo 3 vyšlo, ale nebylo do konce roku tiskárnou expedováno.

Bibliografická komise pracovala v roce 1978 pod vedením dr. L. Vidmana ve stejném složení jako dříve. Do tisku byla odevzdána Bibliografie řeckých a latinských studií v Československu za léta 1976 - 1977, sestavená dr. E. Stehlíkovou, prom.fil. Z. Vaněčkovou a dr. L. Vidmanem.

Činnost knihovny (prom.fil. J. Šmatlák) záleží především ve výpůjční službě čtenářům, členům JKF, ve výjimečných případech i nečlenům. Knihovna nemohla být v r. 1978 soustavně doplňována publikacemi čs. produkce z oboru pro nedostatek finančních prostředků. Výměna se zahraničními institucemi probíhala jako v jiných letech. Knihovna měla ke dni 31.12. 1978 26.890 inventárních čísel v celkové hodnotě 161.301,62 Kčs.

Slovenská jednota klasických filolůgů je samostatnou společností, ale její předseda prof. dr. M. Okál je prvním místopředsedou Jednoty klasických filolůgů při ČSAV. Slovenská JKF tiskne také ve Zprávách JKF své příspěvky a zprávy,

odebírání je pro své členy a přispívá na ně i finančně.

Jednota klasických filologů je členem FIEC (Fédération Internationale des Associations d'Études Classiques). Stálý zástupce Jednoty klasických filologů ve FIEC je prof. dr. Pavel Oliva.

Ladislav V i d m a n

PŘEDNÁŠKY JKF V R. 1978

PRAHA

Jan Bouzek, Myslbek a antika

(26.1.1978)

Přednáška byla publikována v ZJKF 20, 1978, č. 2 - 3, 20 - 22

Radislav Hošek, Archaická společnost na Lesbu

(23.2.1978)

V přednášce byl nastíněn vývoj společnosti na Lesbu od nejstarších dob, a to rozbořem mytologických a historických zpráv. Větší pozornost byla věnována aristokratické společnosti Lesbu, a to jak vnitřnímu vývoji, tak zejména mimoostrovním stykům. Posluchači byli dále seznámeni s novými, u nás dosud nepřeloženými zlomky Sapfy a Alkaia a s novými skutečnostmi, které z nich vyplývají. Nástupem Pittaka jako představitele nové společnosti byl nástin ukončen.

Jan Pečírka, Řecká historiografie před Hérododem

(30.3.1978)

Přednáška se zabývala procesem vznikání psané historie a jeho předpoklady v obecném rámci řecké teoretické vědy o kosmu, zemi a lidech, kterou obvykle nazýváme iónskou filosofií.

Jak ukázal F. Jacoby proti U. Wilamowitzovi a jiným, nevznikla řecká historiografie z místních "kronikářských" záznamů, tedy ze snahy zachytit pro budoucnost jednotlivá historická fakta. Její vznik se naopak váže jednak na celořecký epos, jednak na pokusy nejstarších řeckých myslitelů pochopit vývoj kosmu a oikúmeny. "Vývojová linie je tu zcela jasná a je stejně jasné, že skutečně vědecké prvky rané historiografie, totiž její systematičnost a kritičnost, mají svůj původ v Iónii. Od

pokusů pochopit kosmos a obydlenou zemi, oikúmenu, je přirozený krok k popisu oikúmeny a k vyprávění o dějinách lidí, kteří na ní žijí. Tak se historie a geografie odpoutaly od své společné matky, filozofie, a staly se samostatnými vědami." (F. Jacoby)

Tato teze byla exemplifikována na původním významu slova "historie" a na vztahu Hekataia k Anaximandrovi, na významu příslušnosti iónských Řeků k perské říši pro vznik jejich historického zájmu, na rozdílu mezi racionální řeckou historiografií a teleologickou historiografií židovskou.

Pavel Štěpánek, Římské umění v muzeu v Cuenca (Španělsko)
(27.4.1978)

Museo Provincial de Cuenca bylo vytvořeno výnosem z r. 1963; jeho účelem je shromažďovat, studovat, konzervovat a vystavovat archeologické nálezy, etnografické pozůstatky a umělecké projevy, které by mohly posloužit k umělecké výchově a k uchování tradic a kulturního bohatství provincie. Fondy muzea, instalovaného v budově pozdně gotické sýpky, jsou v současné době téměř výlučně archeologické povahy a pocházejí z vykopávek uskutečněných v provincii Cuenca. Kromě paleolitických a neolitických nálezů, ev. iberské keramiky, vizigótských a arabských předmětů jsou nejdůležitější součástí muzea nepochybně římské nálezy, především plastiky; nechybí ani ukázky bronzových, stříbrných a skleněných předmětů.

Všechny tyto exponáty pocházejí ze tří lokalit poblíž dnešního hlavního města stejnojmenné provincie: z měst Segóbriga, Valeria a Ercavica. Klasické prameny se o nich zmiňují v několika souvislostech; tvrdí se, že Tiberius Sempronius Gracchus byl pověřen kolem r. 178 římským senátem dobýt této oblasti, zvláště Ercaviku. Segóbriga byla pod vládou Římanů už před r. 146 př.n.l., kdy čelila Viriathovi. Plinius nazývá toto municipium mezí nebo hranicí Keltibérie. Byla důležitou křižovatkou cest; dodnes se zachovalo divadlo. Obě města razila své

mince, na rozdíl od třetího, Valerie, jehož zbytky se datují z počátku 1. stol. n.l. a nacházejí se poblíž stejnojmenné lokality.

Toto muzeum bylo zřízeno v 60. letech spolu s muzeem současného španělského umění; obě dokládají velký vzestup španělského muzejnictví.

Petr Pokorný, Expedice Nag Hammádí
(25.5.1978)

Tři expedice do okolí Nag Hammádí v Horním Egyptě zkoumaly v letech 1975 až 1978 naleziště souboru gnostických textů, označovaných také jako texty z Chénoboskia. Běží o texty dochované v koptském překladu, sepsané původně řecky v druhém až čtvrtém stol. n.l. a objevené náhodně r. 1945. Z šestačtyřiceti většinou dosud neznámých spisů se nejznámějším stalo Tomášovo evangelium, zvláštní význam mají však také apokalypsy z kodexu V, nové hermetické spisy z kod. VI, tzv. Evangelium pravdy aj. Celý nález byl postupně soustředěn v Koptském muzeu ve Staré Káhiře a je zpřístupňován odborníkům i širší veřejnosti. Celou práci včetně expedice koordinuje komise pro vydávání textů z N.H. při UNESCO. Poslední expedice se zúčastnil i přednášející.

Expedice zjistily a potvrdily přímý vztah mezi nálezy a blízkými pachoniovskými kláštery. Zjistily také, že ze stejného naleziště pocházejí Bodmerovy papyry, obsahující nejstarší text souvislých částí Nového zákona z let 180 - 200.

Oba nálezy mají mimořádný obecně kulturní i náboženskodějinný význam. Dosud málo známé texty z Nag Hammádí (zkratka NHC) jsou z několika hledisek zajímavé i pro klasické filology: 1) NHC dokládají souvislost gnose (gnosticismu) s helénistickým synkretismem, 2) ukazují úzký vztah mezi některými rysy raného křesťanského řeholnictví a kynickou filosofií i praxí, 3) navazují na řeckou mytologii, 4) obsahují souvislé citáty řecké literatury a 5) poskytují materiál k charakteristice

řeckých literárních druhů.

Přednáška byla doprovázena diapositivy.

Diskuse o psaní řeckých a latinských jmen v češtině
(26.10.1978)

I. Alexandr Stich, Ke kodifikaci řeckých a latinských jmen
v češtině

Autor stručně probíral tyto body:

1. Současný stav kodifikace antických jmen, hlavní prameny této kodifikace a základní difference mezi nimi.
2. Vývoj této kodifikace (ve starší češtině a v době obrozenecké, zvrát v 60. letech minulého století a jeho ideová motivace, divergence praxe bohemistické a klasicko-filologické, spory o kodifikaci těchto jmen, stav po vydání Pravidel r. 1957 a encyklopedií antiky v 70. letech).
3. Teoretické základy racionální kodifikace - sebereflexe kodifikátorů a její promítnutí do kodifikace) jazykové kulturní momenty (představa "správnosti" a její zdroje); funkčně strukturní přístup ke kodifikaci - systematickost při přejímání slov (apelativ i proprií), aktivita přejímajícího jazyka; sociolingvistické momenty - funkce antických jmen v současné české jazykové komunikaci, jejich frekvence, podíl v aktivním slovníku různých sociologických skupin atd.
4. Výhody a nevýhody obou přístupů ke kodifikaci antických jmen; výsledky posledního jednání předsednictva pravopisné komise vědeckého kolegia jazykovědy ČSAV.

II. Ladislav Vidman, Řecká a latinská jména v češtině.

Text viz str. 28.

V problematice vztahů byzantského umění k předcházejícímu antickému vývoji se specializovaní umělečtí historici v některých zásadních otázkách shodují (kontinuita všeho dění včetně výtvarné kultury, významný podíl klasické a hlavně pozdní antiky v jednotlivých fázích vývoje, vnitřní přeměna antických tradic a existence specifického byzantského slohu, odlišná reakce tzv. velkého a drobného umění), v jiných zase rozcházejí (záčátek byzantského umění, západní a východní podíl na vývoji, vnitřní obsah nové byzantské syntézy). Na vybraných dokladech všech druhů výtvarné tvorby, pocházejících z různých vývojových oblastí, pokusil se přednášející nastínit, jak byzantské umění, uchovávajíc jak klasický humanismus, tak pozdně antickou duchovnost, pokračovalo tvůrčím způsobem v rozvíjení pozdně antických vývojových prvků a navazovalo na jejich vnitřní rozpornost.

Jestliže v raném období, především v době Justiniánově, položila architektura základy k typicky byzantskému kupolovému chrámu a v obrazových uměních se formovala ikona, ikoničnost a ikonografický program, teprve po ikonoklasmu (klíčový význam!) v 2.pol. 9. - 11. stol. se konstituoval definitivně byzantský sloh (chrám a jeho výzdoba - Gesamtkunstwerk, prostorová ikona), a to jak po stránce významové, tak i formální. Antické tradice byly různě aplikovány a výtvarná byzantská řeč dovedla originálně spojit konkrétní i abstrahující přístup ke skutečnosti na základní pozici symbolické významovosti. Antický realismus se důrazněji uplatnil v **drobném umění** (knižní ilustrace, slonovinové řezby). Zajímavý je vztah dvorských a klášterních škol. Pozdní paleologovské období přes pokračující tvořivost (nové liturgické programy, epická narativnost, citovost) stýkalo se s antikou převážně prostředkovane, navazujíc na makedonskou renesanci.

Závěrem konstatoval přednášející, jak byl v byzantském umění antický odkaz v celé jeho protikladné šíři transponován a rozšiřován i do západní Evropy, zejména v Itálii a na Sicílii, ale i za Alpami.

Jiří Cetl, Nepsané Platónovo učení a jeho dnešní interpretace
(6.3.1978)

Vždy bylo známo, že Platón vedle literární fixace své filozofie v dialozích prezentoval své názory i ústně v Akademii: zachoval se jistý počet textů nebo zpráv o textech, jež by mohly být pokládány za zachycení tohoto nepsaného učení; přímým svědkem je i Aristotelés tam, kde rozebírá Platónovy názory, jež nejsou doloženy v dialozích; konečně pak některé výroky samotného Platóna (zvl. v 7. listě) o tom, že "o nejpodstatnějším" nelze psát, byly odedávna důvodem pro tradování platónského ezoterického učení ve smyslu jakéhosi hermetismu. Až do nedávné doby však tzv. nepsané učení Platónovo nebylo pokládáno za specifický filologický ani historickofilozofický problém. Tím je učinila - po některých podnětech Robinových, Stenzelových a Jaegerových v první polovině našeho století - v posledních dvaceti letech tzv. tůbingenská škola: Hans Joachim Krämer a Konrad Gaiser, žáci W. Schadenwalda (a H.-G.Gadamera).

Tito autoři se pokusili o jakousi rekonstrukci tzv. nepsaného učení Platónova jako uceleného systému, v němž "vertikálnímu dualismu" světa idejí a světa smyslového má být nadřazen "horizontální dualismus" jedna (jako bytí, jednoty, dobra) a neurčitě dvojí (jako nebytí, hmoty, mnohosti, zla). I když nechtějí toto učení klást proti literárnímu Platónovu učení, pokládají dialogy za pouhou protreptickou přípravu k nepsanému učení, a to se jim pak stává jakýmsi vlastním, "pravým" platonismem. Tím se má nejen revidovat dosavadní pojetí Platónova vývoje, nýbrž také absolutizovat význam Platónovy filozofie v antickém a vůbec evropském myšlení.

Tato "tůbingenská interpretace" se zakládá na zamlčených (a nedokázaných) předpokladech: na důvěře k pramenům a svědectvím, dříve pokládaným za nejistá; na představě, že nepsané Platónovo učení je "skrytým základem" dialogů, v nichž "prosvítá";

na tvrzení, že ono rekonstruované učení, obsahující zjevně hellénistické či pozdně antické motivy, bylo již v polovině 4.stol. před n.l. vůbec možné. Pokud nebudou tyto předpoklady dokázány, zůstává tato interpretace pouhou hypotézou.

Že byla taková interpretační koncepce vůbec vytyčena, vyplývá nejen z logiky vývoje výzkumu antické filozofie a z faktu nemožnosti - při konstantnosti pramenné základny - dospět k novým výsledkům jinak než změnou hledisek, "přesouváním zájmů", přemisťováním dominant" atd., nýbrž také z proměn buržoazního filozofického vědomí, jehož je historie filozofie nezanedbatelným momentem. V tomto smyslu lze soudit, že tůbingenská interpretace má své inspirační zdroje v tzv. hermeneutické filozofii (H.-G.Gadamer).

Karel Janáček, Řecký skepticismus
(4.4.1978)

V syntetické přednášce shrnul autor výsledky svých studií a reagoval na nejnovější projevy, kdy je Sextus Empirikus znovu přeceňován, a to po stránce filozofické samostatnosti (Russo, Stoughová). Sám se snaží stále konkrétněji dokazovat Sextovu závislost na Ainesidemovi, která je patrná např. i z klíčového termínu ἡ ἐν τοῖς ὀσιν ἀλήθεια, který jako Ainesidemův cituje Fotios, který má Sextus třikrát a který se objevuje i v jednostránkovém výtahu Klementa Alexandrijského. Větší výrazová autentičnost i dalších svědectví o skepticismu, než je Sextova, plane z pasivního tradování látky u těchto autorů a ze Sextovy stále ještě nedocenené formální tvořivosti, která zakrývá faktickou nepůvodnost. Znovu byl zdůrazněn vývoj Sextův od úplného skepticismu v prvním spise k přímému potírání dogmatických nauk ve spise posledním.

Jarmila Zobačová, Stará Persie - umění a příroda
(16.5.1978)

Autorka promítla diapozitivy, které pořídila při dvouměsíčním pobytu v Íránu. Referovala o achaimenovských palácích v Persepoli, o hrobce Dáreia III. a krále Kýra, dále o skalních hrobech sásánovských králů v Nakše Rustamu a o Pasargadech.

Z pamětihodností islámské kultury se zmínila o zlatém pokladu a Golestanu v Teheránu, o mešitě Šáha Abbáse v Isfahánu, dále o mešitách v Šírázu a Gomu.

Pojednala o dnešním Íránu - o Teheránu, jeho bazarech a starých obchodních čtvrtích, o kovotepeckých dílnách v Isfahánu, o přístavu Bandar Pahlaví.

Předvedla ukázky íránské přírody v pohoří Elburz, z výstupu na Demávend, z pouště Dašte Kavír a od Solného jezera. Seznámila posluchače se životem prostých lidí; tyto diapozitivy provázel záznam lidové íránské hudby.

Oldřich Pelikán, Byzantské umění a antika
(24.10.1978)

Na začátku přednášky připomněl O.P. hlavní historická data od založení Konstantinopole přes vládu Justiniánovu, ikonoklasmus, latinské císařství až k pádu hlavního města. Zdůraznil klíčový význam ikonoklasmu a reakce po něm následující. Jestliže v raném období pokračoval pozdně antický vývoj k stále důslednější abstrakci, v středním zlatém období konstituoval se definitivně byzantský sloh, spojující symboličnost s klasicistickým realismem.

Na promítnutých diapozitívech pokusil se přednášející dokumentovat, že byzantské umění přes všechno navazování na antické tradice je tvůrčí a přesahuje hranice stylizovaného ustrnulého klasicismu, jak se často chápe. Nejdříve soustředil pozornost k architektuře, rozvíjení tradičního bazilikálního typu i genezi typického kupolového chrámu, kde stavba tvoří jednotu s výmluvnou obrazovou dekorací (srov. Gesamtkunstwerk). Ukázal návaznost raných ikon na pozdně antické portréty a jak ikoničnost, kult po-

svátných obrazů, uplatňuje se stejně v závěsných obrazech i v nástěnných mozaikách a freskách. Přes ustálení ikonografie byl program náboženských výjevů od 12. stol. rozšiřován a epičnost spojována s žánrovou narativností. Přednášeč podtrhl částečnou odlišnost drobného umění, kde klasická tradice byla silnější, srov. ilustrované rukopisy, reliéfní nádoby a řezby ze slonoviny.

Závěrem přednášející shrnul hlavní rysy byzantského umění, které tvůrčím způsobem pokračovalo v rozporném vývoji pozdní antiky a dovedlo spojit vypjatou spiritualitu s tradiční realisticou formou. Ve vrstevnatosti byzantské výtvarné řeči se syntetizuje abstrahující a konkrétní přístup ke skutečnosti.

Antonín Bartoněk, Světem řeckých ostrovů

(14.11.1978)

Autor referoval o plavbě, kterou podnikla na jachtách československá výprava Egejským mořem, a to z Istanbulu až na Rhodos. Cestou navštívili ostrovy Lémnos, Lesbos, Chios, Samos, na maloasijské pevnině Tróju, Efesos, Milétos a Halikarnassos. Promítl barevné diapozitivy a promluvil o archeologických pamětihodnostech zmíněných míst.

Čestmír Vermouzek, Starověká Nubie - současný Súdán

(12.12.1978)

Úvodem přednášející nastínil stručně zeměpisné poměry starověké Nubie, nynějšího Súdánu, i její historii včetně složité etnogeneze. Ve starověku Nubie udržovala úzké styky s Egyptem, jak politické, tak i kulturní. Od 7. stol. n.l. bojovalo křesťanství s islámem, který zvítězil ve 14. stol. Dnes jsou značné rozdíly mezi severními a jižními oblastmi Súdánu, kde je černošské obyvatelstvo, projevující snahy o odloučení a osamostatnění.

Na promítaných diapozitivech demonstroval přednášející nubijskou hmotnou kulturu, především architekturu a její reliéfní vyzdobu. V starší fázi to byly památky egyptskonubijské, v mladší antickonubijské (doklady především v Meroe a okolí). V druhé

sérii diapozitivů přiblížil posluchačům nynější Súdán, a to jak hlavní město Chartúm s jeho výstavbou, vysokými školami a čilým hospodářským životem, tak stepní a pouštní oblasti (oázy, život venkovského obyvatelstva).

Uspořádala Irena Lukešová

ZPRÁVA O HOSPODAŘENÍ JKF ZA ROK 1978

Příjmy:

Počáteční hotovost k 1.1.1978	Kčs	359,54
Členské příspěvky a zápisné	Kčs	6.030,--
Prodej publikací (Zprávy JKf)	Kčs	7.705,--
Ostatní příjmy (prodej ze skladu)	Kčs	672,60
Dotace ČSAV	Kčs	34.600,--
Příjmy celkem	Kčs	49.367,14
=====		

Výdaje:

Mzdový fond	Kčs	27.330,--
Odměny za práce	Kčs	2.735,30
Cestovní výdaje	Kčs	1.805,40
Materiálové výdaje	Kčs	482,55
Práce a služby	Kčs	2.704,35
Finanční náklady	Kčs	2.753,40
Tisk Zpráv JKf	Kčs	7.066,70
Výdaje celkem	Kčs	44.877,70
=====		

Zůstatek k 31.12.1978	Kčs	8.853,70
z toho: na běžném účtu u St.spořitelny ..	Kčs	8.544,66
v pokladně	Kčs	177,54
záloha Brno	Kčs	131,50

Základní prostředky

Inventář: základní prostředky, drobné a krátkodobé předměty	Kčs	53.602,53
Materiálové zásoby: sklad učebnic a ZJKF	Kčs	122.917,90
Knihovna (vč. Brna)	Kčs	161.301,62
Základní prostředky	Kčs	337.822,05
=====		

Jmění k 31.12.1978

Peněžní prostředky v Praze	Kčs	8.722,20
Peněžní prostředky v Brně	Kčs	131,50
Základní prostředky	Kčs	337.822,05
Jmění celkem	Kčs	346.675,75
=====		

Bohumila M o u c h o v á

DODATEK KE ZPRÁVĚ O HOSPODAŘENÍ JKF ZA ROK 1978

Jednota klasických filologů mohla plnit v r. 1978 své plánované úkoly díky dotaci ČSAV (34.600,- Kčs) a díky zdrojům vlastních příjmů, tj. členským příspěvkům, prodeji publikací a učebnic. Vlastní příjmy JKF byly proti plánovaným vyšší o 2.407,60 Kčs.

Je nutno konstatovat, že počet členů, kteří neplatí členské příspěvky se snížil. V pražském ústředí dluží 25 členů 720,- Kčs (z celkového počtu 247 řádných členů), v brněnské pobočce dluží 12 členů 375,- Kčs (z celkového počtu 97 členů). Podle platných stanov vědeckých společností při ČSAV je třeba vyvodit důsledky vyplývající z neplacení členských příspěvků u těch členů JKF, kteří jsou dlužní za dva roky. V příštím roce bude opět nutno upomínat placení členských příspěvků 6x do roka, jak tomu bylo v letech minulých.

Hodnota celkového jmení JKF se snížila v porovnání s rokem 1977 o 649,90.

Ke dni 31.12.1978 byla provedena revize inventury majetku umístěného v Opletalově ul. č.57, v knihovně JKF. Revizi obstarala hospodářka B. Mouchová. Generální revizi knižních fondů v Opletalově ul. provedli doc.J.Burian a B. Mouchová. Zkontrolovány byly sg.C, D, E, F, G, H. Generální revizi skladu Zpráv JKF provedli J. Bažant a I. Lukešová.

Spolupráce s brněnskou pobočkou byla i v tomto roce velmi dobrá. Hospodářskou a finanční agendu vedl náležitě Karel Čupr, účetní doklady pobočky jsou uloženy v hospodářské a finanční agendě pražského ústředí. Úspěšná byla i spolupráce se Slovenskou jednotou klasických filológov v Bratislavě díky jejímu předsedovi M. Okálovi. Obě společnosti se vzájemně informovaly o svých akcích, členové slovenské společnosti měli možnost přednášet v JKF a publikovat ve Zprávách JKF, na jejichž vydání se slovenská společnost podílí i finančně.

Spolupráce s ekonomickými orgány ČSAV, zejména se s. Ba-

žantem, byla velmi dobrá. Výbor JKF mu vyslovuje svůj dík za to, že se u něj v tomto roce setkával vždy s pochopením pro svou činnost.

Bohumila M o u c h o v á

REVIZNÍ ZPRÁVA O ČINNOSTI JKF ZA R. 1978

Revize hospodaření, inventáře a činnosti JKF za rok 1978 byla provedena dne 19. února 1979 revizorkami R. Dostálovou a D. Řezníčkovou. Revizi byla přítomna zaměstnankyně JKF I. Lukešová.

Revizorky zkontrolovaly účetní doklady za r. 1978, pokladní knihu i deník a shledaly, že účetní evidence je vedena řádně a že JKF hospodárně i účelně nakládá se svými finančními prostředky podle schváleného rozpočtu. JKF mohla plnit i v r. 1978 své plánované úkoly díky dotaci ČSAV, poněvadž zdroje příjmů byly tytéž jako v letech předcházejících.

Spolupráce s finančními orgány, hlavně se s. Bažantem, byla velmi dobrá. Výbor JKF mu vyslovuje svůj dík za to, že se u něho vždy setkával s pochopením pro své finanční problémy.

Revizorky konstatují, že vědecká společnost Jednota klasických filologů úspěšně plnila své poslání v našem vědeckém i kulturním životě.

Růžena Dostálová - Dana Řezníčková

ZPRÁVY JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGŮ⁰

Vydává pro členy JKf z pověření výboru JKf prof.dr. L.Varcl.

Redakční tajemníci: dr.J.Bažant a J.Šmatlák.

Adresa redakce: 120 00 Praha 2 - Nové Město, Lazarská ul.8.

Tiskne "Stráž", tiskařské závody n.p.Plzeň, provoz 8, Sokolov.

Uzávěrka čísla byla 30.9.1979.